1982/83:73

Torsdagen den 3 februari fm.

Kl. 10.00

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

1 § Upplästes följande inkomna skrivelser:

Till riksdagen
Härmed avsäger jag mig uppdraget som ledamot av utrikesnämnden.
Stockholm den 2 februari 1983
Sture Ericson

Till riksdagen
Härmed ber jag att få avsäga mig uppdraget som riksdagsrevisor.
Stockholm den 19 januari 1983
Joakim Ollén

Till riksdagen
Härmed ber jag att få avsäga mig uppdraget som ledamot i riksdagens besvärsnämnd.
Stockholm den 31 januari 1983
Joakim Ollén

Kammaren godkände dessa avsägelser.

2 § Svar på fråga 1982/83:219 om förslag till riksdagen rörande förbättrad svenskundervisning för vuxna invandrare

Anf. 1 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Karin Andersson har frågat mig dels vad anledningen är till dröjsmålet med en proposition om förbättrad svenskundervisning för vuxna invandrare, dels när regeringens proposition i frågan kommer.

Den förra regeringens beredning av frågan om en proposition om

Om förslag till riksdagen rörande förbättrad svenskundervisning för vuxna invandrare

svenskundervisning för vuxna invandrare inleddes i maj 1982 sedan remisstiden för den s. k. SFI-kommitténs betänkande löpt ut. Såväl betänkandet som remissyttrandena däröver uppvisade en mycket splittrad bild, inte minst i vad gäller huvudmanna- och finansieringsfrågorna. Det beredningsarbete som inleddes av den förra regeringen skapade inte klarhet i dessa grundläggande frågor, och en rad andra frågor i detta sammanhang var olösta eller obehandlade när den borgerliga regeringen avgick.

Den nya regeringen har därför tagit initiativ till ytterligare beredning av frågan om svenskundervisning för vuxna invandrare, framför allt av huvudmanna- och finansieringsfrågan. Denna beredning utförs skyndsamt av en särskild arbetsgrupp inom regeringskansliet.

Regeringen är medveten om behovet av att i god tid informera studieanordnare, lärare och andra berörda om de förändringar i svenskundervisningen som bör göras. Regeringens avsikt är att så snart det är möjligt redovisa resultatet av det särskilda beredningsarbetet.

Anf. 2 KARIN ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag skall be att få tacka för svaret, som jag dock inte är helt nöjd med – det måste jag erkänna från början.

Jag blev ganska bestört när jag i samband med riksmötets öppnande fick propositionsförteckningen i min hand och då upptäckte att propositionen om undervisning i svenska för invandrare inte fanns med bland de propositioner som regeringen avsåg att lämna till riksdagen under våren.

Kommittén angående undervisning i svenska för invandrare, SFI-kommittén, lämnade sitt betänkande i november 1981. Eftersom den dåvarande regeringen ansåg att det var en mycket angelägen fråga som det brådskade att få löst, sändes betänkandet genast ut på remiss. Remisstiden gjordes också ganska kort, den gick ut redan den 15 april, allt i syfte att man till höstsessionen 1982 skulle kunna lägga fram en principproposition om ett nytt, bättre system för undervisning i svenska för invandrare. Beredningsarbetet i regeringskansliet pågick för fullt hela sommaren och början på hösten och hade vid regeringsskiftet kommit så långt att en höstproposition hade varit fullt möjlig, även om inte alla frågor var lösta.

Jag hade emellertid full förståelse för att den nya regeringen behövde någon tid på sig innan den var beredd att ta ställning till frågan, särskilt som det i SFI-kommittén hade rått delade uppfattningar på ett par viktiga punkter. Jag fann därför inte anledning att under hösten ta upp frågan här i riksdagen. Det gjordes däremot av andra, och i ett frågesvar till Kenth Skårvik i december underströk Anita Gradin att det var viktigt att man fick fram ett förslag så fort som möjligt.

Mot denna bakgrund är det mer än beklagligt att vi nu tydligen får vänta ytterligare ett år på att reformen skall träda i kraft.

Anita Gradin talar nu liksom i den tidigare nämnda frågestunden om den splittrade remissbilden. Jag tycker att detta är en något överdriven beskrivning. I utredningen fanns delade meningar på ett par punkter: det är riktigt. Som alla vet brukar remissinstanserna följa det partipolitiska mönster

Om förslag till riksdagen rörande förbättrad svenskundervisning för vuxna invandrare

som finns i en utredning, och så gjorde de denna gång också. Det gällde framför allt huvudmannaskapet, där majoriteten förordade ett kommunalt huvudmannaskap men socialdemokraterna reserverade sig, dock utan att ta ställning till hur de ville lösa den frågan.

Remissinstanserna var däremot rörande eniga om att en reformering av svenskundervisningen för invandrare var ytterst angelägen, att den borde ske snarast, att den borde ske under en enhetlig ledning och att den måste omfatta alla. Och det beredningsarbete som pågått intensivt hade skapat full klarhet när det gäller huvudmannaskapet. Det är riktigt att finansieringsfrågan inte var helt löst, men det brukar den inte vara på beredningsstadiet, utan det sker så småningom.

Vad jag inte har fått svar på, vilket gör att jag inte är nöjd, det är att Anita Gradin nu säger att regeringen har för avsikt att "så snart det är möjligt redovisa resultatet av det särskilda beredningsarbetet", om jag fattar det rätt, för studieanordnare, lärare och andra berörda. Anita Gradin säger ingenting om när regeringen tänker lämna förslaget till riksdagen. Därför återkommer jag med den frågan, som är den viktigaste för mig.

Anf. 3 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Karin Andersson och jag är sams om att det är mycket väsentligt att en reformering av svenskundervisningen för vuxna invandrare sker. Samtidigt säger Karin Andersson att den förra regeringen hade förarbetat och nästan färdigställt en proposition, och det låter som om det bara var några detaljfrågor som återstod att lösa.

Nu förhåller det sig så, att en av mina första uppgifter som invandrarminister var att få en överblick av SFI-frågan. Då stod det helt klart både för mig och för de andra berörda statsråden att det mesta hade lämnats olöst eller outrett av den borgerliga regeringen. Det som fanns var en lös skiss. Den huvudmannalösning som förordades hade en rad tekniska svagheter. Lärarfrågorna var helt förbigångna, och någon budgetberedning hade inte påbörjats. Här rör det sig ändå om ett tjugotal anslag i statsbudgeten. Det handlar också om arbetsgivaravgifter och om en rad andra ekonomiska frågor med mycket stor principiell räckvidd.

Det beredningsarbete som vi nu har initierat syftar just till att bringa klarhet i den här oredan och att finna en bred lösning. Jag menar alltså att vi i den arbetsgrupp som finns i regeringskansliet skall försöka förankra det förslag som vi kan komma fram till på bredaste möjliga sätt.

Anf. 4 KARIN ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag har fortfarande inte fått svar på min fråga när regeringen avser att lägga fram en proposition för riksdagen, så jag envisas med att ställa den en gång till. Det är faktiskt väsentligt att få det klarlagt.

Jag har den s. k. lösa skissen på mitt bord, och jag kan själv inte se att den är fullt så "lös" som Anita Gradin vill göra gällande. Vi hade kommit långt i beredningsarbetet. Som jag sade i mitt första inlägg, pågick det för fullt i syfte att vi skulle kunna lägga fram en principproposition under hösten 1982. Då

Om undersökning av naturgasfyndighet i Östergötland

fanns det olösta frågor, det erkänner jag. Men frågorna är ju olösta under den tid som beredningsarbetet pågår, och det pågick i det här fallet.

När kommer propositionen till riksdagen, Anita Gradin?

Anf. 5 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Som jag sade har jag under de gångna månaderna haft en rad överläggningar med både studieanordnare och andra intressenter just för att få ett underlag för en lösning som jag eftersträvar. Den uppgiften, herr talman, är inte lätt, eftersom det finns så många olika åsikter i huvudmannafrågan och det i sin tur återverkar på lärarfrågorna. Som jag har sagt är det regeringens ambition att så snart det finns praktiska möjligheter förelägga riksdagen en proposition i frågan. För dagen kan jag inte säga vid vilken tidpunkt det är möjligt att göra detta, men ett besked om den principiella inriktningen av beredningsarbetet bör kunna lämnas under våren.

Anf. 6 KARIN ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag bara konstaterar att det inte går att få ett besked om när riksdagen får möjlighet att ta ställning till denna oerhört viktiga fråga.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på fråga 1982/83:163 om undersökning av naturgasfyndighet i Östergötland

Anf. 7 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Marianne Karlsson har frågat mig om regeringen är positivt inställd i fråga om svenska gasfyndigheter och om regeringen kommer att tillstyrka det anslag som krävs för viss undersökning på området.

Frågan är föranledd av att länsstyrelsen i Östergötlands län nyligen har ansökt om 700 000 kr. att användas av statens geotekniska institut för forsknings- och utvecklingsarbete kring naturgas i sedimentär berggrund. Arbetet ingår som ett led i ett program för att undersöka möjligheterna att utvinna naturgas ur östgötaslättens sedimentberggrund. De två andra delprojekten i programmet är utvinning av naturgas vid Tornby och fortsatt prospektering efter naturgas inom två områden på östgötaslätten.

Vad beträffar dessa projekt har regeringen den 13 januari i år meddelat Tekniska Verken i Linköping AB koncession för den planerade gasutvinningen och samtidigt beviljat bolaget bidrag till prospekteringen.

Regeringen är alltså positiv till att gastillgångarna i Östergötland utnyttjas.

Länsstyrelsens ansökan om medel till forsknings- och utvecklingsarbete är nu på remiss hos berörda myndigheter. Jag kan därför inte i dag säga något om möjligheterna för staten att lämna stöd till projektet.

Om undersökning av naturgasfyndighet i Östergötland

Anf. 8 MARIANNE KARLSSON (c):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Birgitta Dahl för svaret. Miljarder ton olja och gas har tagits upp ur jordens inre. Men hur den bildats är fortfarande ett olöst problem. Som torde vara bekant finns det på vissa håll i Östergötland fyndigheter av naturgas, vilka i mindre omfattning redan är föremål för utnyttjande.

Länge har man trott att dessa gasfyndigheter bestod av mycket lokala gasfickor, men det faktum att de i vissa fall kunnat ge gas hela tiden i 50 år har numera och sedan flera år föranlett gissningar, att det skulle röra sig om mikrobiologiska processer i gamla fossila mineral.

Trots upprepade påstötningar därom från olika håll – inte minst här i riksdagen – har fyndigheterna knappast gjorts till föremål för någon omfattande forskning.

Jag ber att för statsrådet få citera ur ett remissvar från SGU till industriministern den 29 januari 1974: "Trots detta har förekomsten av gas i Östergötlands berggrund betydande intresse. Det kan inte betraktas som uteslutet att ytterligare förekomster för lokalt utnyttjande kan påträffas. Därutöver skulle en bättre kännedom beträffande gasens karaktär och förekomstsätt vara av värde för kolväteprospekteringen i Östersjöområdet, eftersom förekomster av gas och olja i detta område kan tänkas uppträda i motsvarande bergartslager och under liknande betingelser."

Herr talman! Åren har gått. Sedan 1977 har vissa provborrningar pågått, sedan den borgerliga regeringen gav koncession till detta. Men så helt plötsligt i början av december har naturgasen under östgötaslätten blivit högintressant. Från SGI:s sida gör man nu det väl underbyggda antagandet att gasen produceras genom pågående biologisk effekt av metanjäsbakterier i alunskiffern. Om så inte vore fallet borde för länge sedan denna gas ha strömmat ut genom befintliga borrhål och naturliga sprickbildningar, säger man.

Det känns naturligtvis skönt att äntligen få bekräftat det som vi som bor i dessa områden har vetat sedan många år tillbaka, men som tyvärr har nonchalerats av dem som trodde sig veta bättre.

Jag är mycket glad över att regeringen redan har tillstyrkt medel till Tekniska Verken i Linköping för prospektering och bearbetning av den gas som man har funnit där. Länsstyrelsen i Östergötland har nu ansökt om 700 000 kr., som SGI behöver för att fullfölja sitt forskningsarbete.

Utnyttjandet av det som finns i jorden följer rättsligt tre olika principer, nämligen inmutningens, koncessionens och den vanliga markägarrättens princip. Jag hyser också oro för att den som i dag använder gas från egna källor skall kunna fråntas denna rätt. För att få till stånd en lämplig avvägning mellan koncessioner och markägarrätt bör statsrådet titta även på denna sak.

Jag är tacksam över regeringens positiva inställning. Jag vill bara fråga: Är statsrådet beredd att anvisa medel, om remissvaren är positiva? Är statsrådet beredd att se till att frågan om den enskildes rätt till gasfyndigheter kommer att beaktas i framtiden?

Anf. 9 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Marianne Karlsson, som har god erfarenhet av riksdagsarbetet, vet säkert att jag inte kan eller får uttala mig i ett ärende som är under beredning. Men jag har alltså försäkrat att regeringen är positiv i denna fråga. Det skall inte bli någon långbänk.

Anf. 10 MARIANNE KARLSSON (c):

Herr talman! Jag tackar Birgitta Dahl för detta ytterligare svar. Jag tror faktiskt att Birgitta Dahl och regeringen kommer att vara positiva.

Det är väldigt viktigt att vi tar vara på de fyndigheter av olika slag som finns i vårt land. Men jag ber Birgitta Dahl att beakta också det sista jag sade om den enskildes rätt att i fortsättningen få använda de fyndigheter som redan i dag utnyttjas. Det finns en viss risk för att man vid upptagning i stor skala skulle förstöra de gasfyndigheter som redan i dag används. Jag ber att regeringen beaktar även detta.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på frågorna 1982/83:174 och 235 om hanteringen utomlands av svenskt kärnkraftsavfall, m. m.

Anf. 11 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Pär Granstedt har frågat mig hur regeringen avser att skapa fullständiga garantier mot att svenskt kärnkraftsavfall kan komma att missbrukas i utländskt kärnvapenprogram.

Gunnel Jonäng har frågat utrikesministern om han är beredd medverka till en omprövning av beslutet om utförsel av använt kärnbränsle. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på denna fråga.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Jag vill först slå fast att klyvbart material från Sverige inte på några villkor får användas till kärnladdningar.

Jag vill också erinra frågeställarna om att anledningen till att vi ställts inför dessa problem är de bindningar till upparbetning som blev följden av de borgerliga regeringarnas handlande, såsom 1976 års regeringsdeklaration, där upparbetning utpekas som enda alternativ, samt villkorslagen (1977:140) och de beslut som fattats med anledning av den, t. ex. att godkänna upparbetningsavtalen som grund för laddningstillstånd. Vidare har affärsavtalen knutits till en av regeringen Fälldin framförhandlad mellanstatlig överenskommelse med Frankrike. Jag vill också erinra om att socialdemokraterna hela tiden har motsatt sig såväl villkorslagen som upparbetningsavtalen.

Regeringens handlande utgår från principen att det nu gäller att trots dessa bindningar skapa garantier mot att Sverige ens riskerar att bidra till kärnvapenspridning.

Det plutonium som separeras vid upparbetning enligt avtalen kommer att

förbli svensk egendom. Kraftföretagen måste ha tillstånd av regeringen eller i vissa fall statens kärnkraftinspektion för att överlåta plutoniet. För plutonium som separeras i upparbetningsanläggningen i La Hague i Frankrike gäller dessutom att den svenska och den franska regeringen båda måste ha godkänt plutoniets fortsatta hantering och användning, innan det får förflyttas från anläggningen. Regeringen har dessutom träffat en överenskommelse med den franska regeringen om att allt svenskt material i La Hague-anläggningen skall stå under kontroll av Internationella atomenergiorganet. Sådan kontroll gäller även materialet som förts till Sverige. På detta sätt skapas en garanti mot varje användning av materialet i strid mot den svenska regeringens intentioner.

Vidare är, av de skäl jag nyss anfört, någon omprövning av beslutet inte aktuell.

Anf. 12 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet Dahl för att hon har svarat på min fråga. Däremot kanske jag inte direkt vill tacka för svaret som sådant, eftersom det dels är väldigt knapphändigt, dels till stora delar är direkt och, efter vad jag kan förstå, avsiktligt vilseledande. Det senare tycker jag är mycket anmärkningsvärt, när det gäller ett svar på en fråga i Sveriges riksdag. Jag hoppas kunna återkomma till det.

Låt mig först konstatera att detta naturligtvis egentligen är en för stor angelägenhet för att tas upp som en enkel fråga. Men anledningen till att jag ställde denna fråga den 8 december var att jag ville ha ett snabbt svar. Olika omständigheter har gjort att det inte blev något snabbt svar. Det har nu gått ungefär två månader, och under den tiden har det hänt väldigt mycket på området.

Önskemålet att förhindra att svenskt material under några som helst omständigheter skulle kunna användas för kärnvapenframställning är naturligtvis en oerhört viktigt fraga – kanske en av de allra viktigast tänkbara på det internationella området. Genom att föra ut klyvbart material från Sverige öppnar vi naturligtvis denna risk.

Länge har det funnits en föreställning om att det förelåg något slags boskillnad mellan civil kärnkraftsproduktion och militär kärnkraftsproduktion. Jag har i min hand en rapport från Los Alamos-laboratoriet från 1981 som effektivt tar död på den föreställningen. Där beskrivs denna föreställning som en myt, och dessutom påpekas där att USA redan på prov har detonerat en kärnladdning som bygger på avfall direkt fran en civil reaktor – alltså inte militärt producerat plutonium. Detta samband är alltså helt klart.

I rapporten tas också upp det arbete som pågår för att kunna rena reaktorplutonium för kärnvapenändamål.

Vad vi har gjort nu är att skicka klyvbart material till Franrike. Vi vet att Frankrike har stora upprustningsplaner på kärnvapenområdet och att Frankrike har stort behov av plutonium för det ändamålet. Vi vet att det pågår en sammanvävning av den civila och den militära kärnkraftsindustrin i

Frankrike och att Cogema spelar en roll i detta sammanhang. Vi vet också att Frankrike inte har skrivit på icke-spridningsavtalet. Mot denna bakgrund vill jag påstå att det är direkt oansvarigt att föra ut svenskt klyvbart material någonstans – och också till Frankrike. De garantier som anförs här kan inte anses tillräckliga – i synnerhet inte som avtalen innebär att detta material kommer att finnas i Frankrike länge.

Vi vet också att det var onödigt att skicka i väg det svenska kärnkrafts-avfallet. De påståenden som kommit från regeringen om att den skulle ha varit i en tvångssituation överensstämmer inte med det som ansvariga myndigheter säger.

Anf. 13 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min fråga. Jag måste tyvärr konstatera att den allmänna förvirring som kännetecknat den nya regeringens utrikespolitik, inte minst när det gäller nedrustningspolitiken, består. Jag har alltså ställt en fråga till utrikesministern och får svar av energiministern. Frågan är f. ö. inte riktigt redovisad i energiministerns svar. Jag skall därför läsa upp frågan som den är ställd:

"Är utrikesministern beredd medverka till en omprövning av beslutet om utförsel av använt kärnbränsle, och därmed medverka till en fortsättning av den svenska nedrustningspolitiken, sådan den hittills bedrivits och därmed hindra att Sverige bidrar till kärnvapenspridningen i världen?"

Frågan handlar framför allt om den svenska nedrustningspolitiken, och därför är det märkligt att det är energiministern som svarar.

I den svenska nedrustningsdelegationen och i hela det svenska nedrustningsarbetet har en av de bärande grundsatserna varit att förhindra spridning av kärnvapen. Om detta har det rått total enighet i vårt land, och det har känts som en stor styrka. På senare år har vi också fått ett brett engagemang inom folkrörelser och organisationer för fred och nedrustning. Vi har Svenska folkriksdagen för nedrustning, och vi har Folkkampanjen mot kärnkraft, vi har alla de hundratusentals kvinnor som inom och utom organisationerna har engagerat sig för fredens sak, inte minst mot spridning av kärnvapen. Alla har vi stått enade i den gemensamma kampen. Detta har gett många oroliga och ängsliga människor i vårt land en viss tillförsikt inför framtiden och lett till en förnyad och starkare kampvilja.

Så beslutade den socialdemokratiska regeringen att utföra använt kärnbränsle för upparbetning till Frankrike. Detta kan leda till att Sverige blir medansvarigt för tillverkning av nya kärnvapen. Hur många människors död, hur mycket förstörelse av natur och miljö blir vi svenskar skyldiga till, om de här vapnen kommer till användning? Det är en fruktansvärd tanke, och det är fruktansvärt att regeringen skall sätta oss i denna situation. Jag ser beslutet som ett svek mot varje fredsarbetare i detta land. Det är att rasera en av grunderna för det svenska nedrustningsarbetet. Hur skall vi kunna vara trovärdiga i det arbetet, om vi inte själva i praktisk handling fullföljer vår målsättning?

Energiministern anser att regeringen befunnit sig i en tvångssituation

genom tidigare regeringars handlande. Birgitta Dahl måste som statsråd känna till en regerings befogenheter. Regeringen är suverän, regeringen har full handlingsfrihet att besluta, och beslutat har man alltså gjort på ett för fredsarbetet utomordentligt olyckligt sätt.

Anf. 14 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Gunnel Jonäng och Pär Granstedt vet mycket väl att vi med utomordentligt allvar ser på nedrustningsfrågorna och på kärnvapenspridningsfrågorna och att den svenska arbetarrörelsen i själva verket intar en ledande roll i det arbetet. Det var just därför, som vi motsatte oss villkorslagen och upparbetningsavtalet.

Jag vill erinra om att det är regeringen Fälldin och Olof Johansson som i det sista beslut som fattades innan den första Fälldinregeringen avgick uttalade att det upparbetningsavtal som åberopas i ansökan enligt regeringens bedömande står i överensstämmelse med villkorslagens krav, och därigenom godkände man avtalet. Vidare har under följande Fälldinregering sammanlagt 104 ton utbränt bränsle skickats i väg till England för upparbetning.

Man kan kritisera Olof Johansson och regeringarna Fälldin för mycket, men jag vill inte gå så långt som ni gör gentemot oss och påstå att ni godkände avtal och utförde handlingar som ni var medvetna om skulle medverka till kärnvapenspridning.

Vi har ställts i en mycket allvarlig situation på grund av en rad underlåtenheter under de tidigare regeringarnas tid, t. ex. att man inte försäkrade sig om IAEA-kontroll, som vi har gjort, eller, som vi har tagit initiativet till, studerade plutoniumfrågorna. Vi kommer nu att anstränga oss att på ett ansvarsfullt sätt lösa de här frågorna. Jag hoppas att centern vill ställa upp och medverka i det arbetet i stället för att bedriva en kampanj på så osakliga grunder som ni nu gör.

Anf. 15 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Historia är något som det kanske inte är särskilt fruktbart att ägna sig åt här i riksdagens talarstol, men eftersom Birgitta Dahl envisas med att försöka komma ifrån ansvaret för det mycket allvarliga beslut som regeringen har fattat på hennes förslag, tvingas jag göra det.

Jag börjar med det svar som Birgitta Dahl har lämnat och som jag sade uppenbarligen var avsiktligt vilseledande. Där sägs att man anser att detta på något sätt skulle vara en följd av villkorslagen, att villkorslagen framtvingade upparbetning. Med vad jag vill kalla en mycket glidande formulering refererar Birgitta Dahl först till 1976 års regeringsdeklaration och säger att den angav upparbetning som enda alternativ, och sedan nämns villkorslagen osv. Men vad som då inte framgår och som uppenbarligen avsiktligt utelämnas i svaret, det är att villkorslagen var formulerad så att den inte band någon vid upparbetning. Vad som krävdes var att man skulle visa hur en helt säker förvaring kunde ske, med eller utan upparbetning. Låt oss slå hål på myten att villkorslagen framtvingade upparbetning, för så är det inte!

En annan myt, som socialdemokraterna gärna omhuldar och som också

återkommer i svaret, är påståendet att socialdemokraterna hela tiden har motsatt sig såväl villkorslagen som upparbetningsavtal och att de alltså skulle vara motståndare till upparbetning. Det är den bild man vill skapa. Men då är det viktigt att komma ihåg att det första upparbetningsavtal som slöts i det här landet slöts 1969, då vi hade en socialdemokratisk regering. De första utskeppningarna av högaktivt avfall skedde 1974. Då hade vi också en socialdemokratisk regering. Vad socialdemokraterna var motståndare till, det var att man avkrävde kärnkraftsproducenterna att de skulle visa hur de löste avfallsfrågan innan de fick starta. Socialdemokraterna ville att man skulle få starta kärnkraftverk här i landet utan att veta vad man gjorde av avfallet. Det är inte någon särskilt ansvarsfull socialdemokratisk profil.

Anf. 16 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Birgitta Dahl beskyllde oss för att bedriva en kampanj på osakliga grunder. Jag vill då fråga Birgitta Dahl vem som har börjat denna kampanj. Läs och begrunda det pressmeddelande som energiministern lämnade på trettondagsafton i år! Det är verkligen ett exempel på en kampanj som bedrivs på osakliga grunder.

Vidare säger Birgitta Dahl att arbetarrörelsen har varit ledande när det gällt att arbeta mot upparbetning. Jag tycker att Birgitta Dahl inte skall försöka undandra sig det ansvar som socialdemokraterna har. Ta ansvar för den kärnkraftspolitik som det socialdemokratiska partiet har bedrivit, och lägg inte över skulden på andra, t. ex. centern! Birgitta Dahl vet lika väl som alla andra i denna kammare vilken inställning centern har till kärnkraften över huvud taget. Hon vet hur vi arbetade mot kärnkraften, även om vi inte helt fick den utveckling vi önskade. Med den socialdemokratiska kärnkraftspolitiken blev avfallet tio gånger större än det skulle ha blivit, om vi hade följt linje 3 i folkomröstningen, dvs. den linje som centern stod för.

Man kan fråga sig: Hur var det med AKA-utredningen 1976? Då var det tal om att Sverige skulle upparbeta hemma. Då var det tal om att projektera en anläggning i Sverige för upparbetning. Vad hade hänt, om socialdemokraterna hade suttit i regeringsställning efter 1976 och detta hade förverkligats?

Jag tycker på ett sätt att det är trist att vi skall hålla på att gräla om det historiska. Jag skulle verkligen önska att vi kunde lämna det och säga att dessa frågor har varit oerhört svåra på många sätt, men att vi nu behöver samla oss och komma överens om hur vi skall ha det i framtiden.

Anf. 17 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att alla partier i slutet av 1960-talet inte bara var överens om att vi skulle ha kärnkraft – då stödde centern det – utan också trodde att upparbetning var det enda alternativet.

I samband med att AKA-utredningen remissbehandlades och vi tog ställning till den, gick vi som de första i landet emot upparbetning på grund av risken för kärnvapenspridning. Vad centern och de borgerliga då gjorde var i stället att godkänna upparbetningsavtal som grund för att ge laddningtill-

stånd. Och i den första borgerliga regeringsdeklarationen utpekas upparbetning som enda metod för att ta hand om avfallet – och jag upprepar det, de borgerliga regeringarna har gett tillstånd till utskeppning av över 140 ton utbränt bränsle, därav över 100 ton under regeringarna Fälldins tid.

Jag anser liksom Gunnel Jonäng att det nu får vara nog med det förflutna och att vi bör samla oss till gemensamma ansträngningar för en mer ansvarsfull behandling av de här frågorna.

Vi har gjort så gott vi har kunnat för att försäkra oss om att det beslut som nu har fattats icke medför några risker av det slag vi diskuterar här i dag, och jag är övertygad om att det är på det sättet, annars skulle inte jag har medverkat till det.

Vi har inbjudit de andra partierna till överläggningar om hur vi skall ha det i fortsättningen. Folkpartiet och moderaterna har tackat ja, jag hoppas att centern också gör det.

Anf. 18 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Något socialdemokratiskt avståndstagande från upparbetning syntes det i alla fall ingenting av så länge socialdemokraterna hade makt och ansvar. Senast 1975 skedde en utskeppning av högaktivt avfall till England, och 1976 förlorade socialdemokraterna som bekant regeringsmakten.

Jag tycker också att det är ojust av Birgitta Dahl att aberopa formuleringen i regeringsdeklarationen utan att nämna att det i villkorslagen, som ju är det som har avgörande betydelse här, inte finns kvar någon sådan ensidig bindning till upparbetningen utan där ställs kravet att man skall visa hur en helt säker slutförvaring kan ske med eller utan upparbetning. Det är alltså fel att göra gällande att det från den dåvarande centerregeringens sida skulle ha ställts krav på upparbetning som enda alternativ.

Det finns också anledning att nämna att det under den tid som Olof Johansson var energiminister och vi hade kontroll över den hanteringen rådde ett förbud mot export av högaktivt bränsle. Det finns anledning att notera det.

Till sist är vi tacksamma för inbjudan till överläggningar, men det hade varit bättre om den hade kommit innan Sigyn gav sig i väg än efter.

Anf. 19 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! För många av oss är det väldigt svårt att förstå varför regeringen över huvud taget har fattat det här beslutet om utförsel av använt kärnbränsle.

I pressmeddelandet från januari står det att regeringen har beslutat om den här utförseln. Men det står även att socialdemokraterna inte vill binda sig för någon upparbetning nu, särskilt som sådana bindningar är helt onödiga och kan uppskjutas till 1990-talet.

Varför uppskjuter man inte det här? Varför säger man ett och gör ett annat? Det är detta som är det helt ofattbara när det gäller regeringens beslut. Man gör en sak som man inte behöver göra. Det har sagts från sakkunnigt håll att det finns lagringsmöjligheter i Sverige.

Anf. 20 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! För det första, Pär Granstedt, är det riktigt att villkorslagen innehåller två alternativ, men regeringsdeklarationen angav inriktningen, och regeringen Fälldin och Olof Johansson valde att godkänna upparbetningsavtalet. Man har uttalat att det uppfyller villkorslagens krav, och på den grunden har man gett laddningstillstånd. Det är det som har hänt.

För det andra: Det finns en myt om att det skulle ha funnits verklig handlingsfrihet i vad gäller det beslut som vi fattade nu i januari. Det finns ingen myndighet eller något annat organ som har kunnat visa att det, i den situation där vi befann oss, fanns något alternativ för den sortens reservlagring som man har talat om i den offentliga debatten och som uppfyller de säkerhetskrav vi måste ställa. Ingen myndighet har heller gjort en säkerhetsgranskning som skulle kunna visa att det alternativet kan godkännas. Och den situationen berodde på att tidigare regeringar inte har skapat praktiska förutsättningar för det.

Anf. 21 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! När det till att börja med gäller godkännande enligt villkorslagen gjordes som bekant inget slutligt godkännande så länge vi var kvar i regeringsställning. Det är också skäl att notera att den prövning som då skedde enbart gällde om detta var godtagbart med hänsyn till de krav som villkorslagen ställde. Vad som hänt sedan dess är att vi har fått en mängd fakta, som visar att sambandet mellan avfall och kärnvapenspridning är mycket större än man tidigare visste. Därför har centern i riksdagen rest krav på förbud mot upparbetning. Det kravet har socialdemokraterna inte stött.

När det sedan gäller handlingsfrihet har jag i min hand en rapport från kärnkraftinspektionen, som klargör att det, när det gäller Ringhals, finns utrymme för åtminstone ett år framöver. Jag har också ett telex från kärnkraftinspektionens generaldirektör till Greenpeace där han klargör att han har redovisat att det finns möjligheter också i Barsebäck att förvara avfallet ytterligare ett år – genom tätpackning.

Den ansvariga myndigheten har således sagt att vi har möjligheter att vänta ett år, men det har inte regeringen velat göra.

Anf. 22 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Sverige har arbetat intensivt i nedrustningssammanhang för att motverka spridning av kärnvapen. När det nu utskeppas kärnbränsle till Frankrike finns det skäl att erinra om – vilket jag tror att Pär Granstedt gjorde – att Frankrike inte är anslutet till icke-spridningsavtalet. Dessutom håller man i Frankrike på att utveckla neutronbomben, som bl. a. vi här i Sverige kämpar mycket hårt emot.

Frankrike drar sig inte ens för att samarbeta med Sydafrika när det gäller kärnkraft. Frankrike har som målsättning att utveckla en självständig avskräckande kärnvapenstyrka så snart man har tillräckligt med plutonium. –

Och det är till detta fullständigt skrupelfria land som den svenska regeringen nu skickar det svenska använda kärnbränslet. Det är ansvarslöst!

Anf. 23 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag har i min hand det regeringsbeslut, undertecknat av Olof Johansson, där upparbetning godkänts. Jag har vidare en sammanställning av de beslut om utförsel av utbränt kärnbränsle som fattats under regeringarna Fälldins tid. Vidare har jag en handling som klargör de undersökningar vi har gjort, via våra myndigheter, om möjligheter till andra lösningar.

Statens kärnkraftinspektion har då meddelat att de förslag som har diskuterats är onormala åtgärder, som inte är närmare utredda. Även strålskyddsinstitutet skulle behöva utreda de här alternativen. De har inte varit förberedda. Hade man för två eller tre år sedan vidtagit åtgärder skulle det ha varit möjligt att finna andra lösningar. Hade ni byggt CLAB vid den tidpunkt då vi socialdemokrater begärde det, skulle det ha funnits andra alternativ, men i den situation där vi nu har befunnits oss fanns inget alternativ förberett som uppfyllde säkerhetskraven.

Anf. 24 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag märker att Birgitta Dahl har ändrat tes under debattens lopp, och det tycker jag är bra. I början var tesen att det var den dåvarande Fälldinregeringen som hade skapat en inriktning mot upparbetning och mer eller mindre framtvingat upparbetningen. Nu är tesen att den hade godkänt upparbetningen. Det är alltså en skillnad.

Visst kan vi kritisera tidigare regeringar för att de inte i tid förbjöd upparbetning som alternativ – det berodde dock på att man då inte hade sådana fakta om sambandet mellan detta avfall och kärnvapenframställning som vi senare fått – men det är något helt annat än att påstå, som Birgitta Dahl gjort i omgångar, att det var dessa regeringars agerande som framtvingade upparbetning som alternativ och satte det framför andra alternativ. Villkorslagen öppnar bägge möjligheterna – det är viktigt att notera.

Sedan kan jag bara konstatera att det material som finns från SKI och som jag har tillgång till och de offentliga uttalandena därifrån klart visar, att ett handlingsutrymme finns under en kort tid, då man kan arbeta vidare på lösningar på längre sikt.

Anf. 25 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Det är nästan litet patetiskt att höra Birgitta Dahl försöka försvara socialdemokraternas engagemang för kärnkraft och upparbetning. Största delen av svenska folket torde ändå väl veta hur det förhåller sig med kampen mot kärnkraft och kampen mot upparbetning.

Birgitta Dahl upprepade att regeringen hamnat i en tvångssituation genom de tidigare borgerliga regeringarnas agerande. Det måste tillbakavisas. Regeringen är suverän. Regeringen har full handlingsfrihet. Regeringen har

Om hanteringen utomlands av svenskt kärnkrafts-avfall, m. m.

full rätt att besluta på det sätt den önskar, och regeringen har beslutat att skicka det använda kärnbränslet till Frankrike. Detta är ett faktum som den nuvarande regeringen aldrig kan komma ifrån.

Anf. 26 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag vill bara konstatera att det är en myt som Pär Granstedt nu fortsätter att sprida, att det är först på senare tid som vi skulle haft kunskaper om riskerna för kärnvapenspridning. Om ni 1976 hade lyssnat på våra varningar och tagit intryck av vårt motstånd mot villkorslagen, som öppnade möjligheten till upparbetning, och använt de suveräna möjligheter ni då hade att inte godkänna upparbetning, skulle vi aldrig behövt ha de här problemen.

Den ansökan om utförseltillstånd som vi nu tagit ställning till kom in i december för över ett år sedan. Den senaste Fälldinregeringen hade nio månader på sig att förbereda något annat alternativ än det som vi ställdes inför. Varför tog man inte den möjligheten?

Jag vill sluta med att ännu en gång säga att vi har fattat ett beslut som vi kan ta ansvar för. Låt oss nu gemensamt ta ansvar för en bättre hantering i framtiden.

Anf. 27 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag har här ett telex från Lars Nordström i SKI, där han säger:

"Jag kan bekräfta att vi meddelat regeringens handläggare att man med tätpackade ställ i bränslebassängerna i Barsebäck 2 skulle kunna klara bränslebytena 83 och 84."

Det är beskedet från den ansvariga myndigheten.

Låt mig sedan, för att igen gå tillbaka till historien, konstatera att det socialdemokratiska motståndet mot villkorslagen framför allt byggde på att man inte som villkor för att få starta ville avkräva kärnkraftsföretagen besked om var de skulle göra av avfallet. Socialdemokraterna ville att de skulle fa starta utan att veta hur avfallet sedan skulle hanteras.

Jag kan inte påminna mig att socialdemokraterna vid något tillfälle i denna riksdag föreslagit ett förbud mot upparbetning. Det har däremot centern gjort och fick då inte socialdemokraternas stöd. Hade socialdemokraterna ställt upp bakom centerns yrkande i det avseendet förra året, hade den här frågan varit ur världen. Då hade Sigyn aldrig behövt gå.

Visst skall vi nu se framåt. Det olyckliga är bara att socialdemokraterna redan har skickat iväg avfallet till Frankrike!

Anf. 28 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Birgitta Dahl säger att vi borde ha lyssnat till socialdemokraterna 1976. Vi lyssnade inte, och det finns väl anledning för svenska folket att i dag känna tacksamhet för detta.

Jag vill återigen erinra om hur läget var t. ex. när AKA-utredningen kom 1976. Där diskuterades t. o. m. upparbetning hemma och uranbrytning. Det

var Gösta Netzén, socialdemokrat, som satt ordförande i den utredningen. Regeringen har nu fattat ett ansvarslöst beslut, det är bara att konstatera det.

Den stora frågan för mig som arbetar med nedrustnings- och fredsfrågor är: Hur skall vi kunna fortsätta att vara trovärdiga i nedrustningsarbetet, om vi inte hemma är beredda att i praktisk handling omsätta de teorier som vi för ut i världen?

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1982/83:197 om avvecklingen av kärnkraftverken

Anf. 29 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Börje Hörnlund har med hänvisning till folkomröstningskampanjen frågat mig följande: Gäller de ståndpunkter Birgitta Dahl hade före folkomröstningen, dvs. en successiv avveckling av kärnkraftverken efter en driftstid för vart och ett av högst 25 år?

Låt mig då klart och tydligt deklarera att vi skall följa resultatet i folkomröstningen när det gäller kärnkraften.

Senast år 2010 tas den sista reaktorn ur drift. Under användningstiden kommer varje kärnkraftsblock att underkastas återkommande säkerhetsgranskningar som skall ligga till grund för beslut om dels eventuella ytterligare säkerhetsåtgärder, dels när och i vilken ordningsföljd reaktorerna skall tas ur drift.

Anf. 30 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Jag tackar statsrådetet för den del av svaret där hon säger att senast år 2010 tas den sista reaktorn ur drift. Jag hoppas då att ordet senast verkligen också betyder senast.

Jag önskar emellertid få ett mer preciserat svar. Birgitta Dahl har tidigare varit ledamot av EK 81, den s. k. kärnkraftsavvecklingskommittén. Som statsrådet vet diskuterades där olika alternativ. Ett alternativ ligger i princip väldigt nära den fråga som jag har ställt till statsrådet. Men det finns också ett annat alternativ som enligt min mening, om det får hanteras av kärnkraftsindustrin, kommer att omöjliggöra en avveckling. Det kommer att gå de intressen till mötes som nu börjar stiga fram och säga att allt i princip skall köras i 40 år. Vi kommer inte att klara en avveckling om hela denna elkapacitet utnyttjas tills man närmar sig slutdatum. I den debatt som linje 2 förde – den dokumenterades också i broschyrer – gav man tydligt uttryck för uppfattningen att det skulle bli en stegvis avveckling från 1990-talet och framåt. Det är vad som fordras om det skall gå bra. Enligt min mening behövs egentligen en beredskap för en klart kortare driftstid än 25 år.

Det finns kunniga bedömare som i dag säger att ett antal av våra svenska kärnkraftverk på grund av en kombination av tekniska, ekonomiska och

säkerhetsmässiga skäl får svårt att gå sina 25 år.

Den här typen av preciserat svar som jag önskar behöver kärnkraftsavvecklingskommittén, det behöver kraftindustrin, det behöver de tusentals människor som jobbar med alternativ energi och besparingar. Ett preciserat svar behövs också för att tillskapa de tiotusentals jobb som det annars blir svårt att få i gång nu på grund av hotet om en stor elöverkapacitet långt in på 2000-talet.

Jag lade märke till i förra debatten att Birgitta Dahl talade om att vi måste samla oss till gemensamma tag. Det är därför jag har ställt min fråga. Ett bra svar på frågan bäddar för gemensamma tag.

Anf. 31 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag vill gärna ta fasta på Börje Hörnlunds avslutning. Det behövs gemensamma tag, och vi är inställda på det.

Jag vill också understryka att när vi säger 2010 menar vi verkligen senast 2010 och att vi nu med all kraft måste förbereda oss för att vara klara då. Jag har vid många tillfällen understrukit, och det kommer jag att göra senare i dagens debatt, att vi redan nu måste bedriva det arbete som är nödvändigt för att vi skall ha alternativen klara på 1990-talet, när de första reaktorerna skall tas ur drift enligt de planer som finns nu.

Vidare vill jag peka på att i det svar som jag lämnade underströk jag att det är säkerhetsfrågorna som skall avgöra i vilken ordning olika reaktorer tas ur drift, detta med anledning av vad Börje Hörnlund påpekade om att man inte kan utesluta och inte får utesluta problem som kan göra det nödvändigt med en kortare driftstid.

Den diskussion som har förts på visst håll om att fortsätta utöver år 2010 är helt orealistisk. Den nuvarande regeringen kommer att se till att vi på allt sätt med målmedvetna insatser följer de beslut som har fattats efter folkomröstningen. Alternativen skall fram. Vi skall klara av den uppgiften.

Anf. 32 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Jag tror alltså för min del att tekniska och ekonomiska orsaker kommer att föranleda avveckling i snabbare takt än vad många tror. Men skulle mitt antagande vara felaktigt och man skulle få en anhopning till åren närmast år 2010, då äventyras avvecklingen. Då är det inte Birgitta Dahl och jag som står här i talarstolen.

Riksdagen kommer under denna period, på grund av utredningsarbete som pågår, att få ta en mera preciserad ställning till detta. I avvaktan på det vill jag bara framföra förhoppningen att statsrådet känner stor respekt för fattade beslut och att det skall ges de besked som behövs för att alternativen på rätt sätt skall kunna gå i gång i vårt land, både för att avveckla kärnkraften och för att minska vårt oljeberoende.

Anf. 33 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Det är ju just av det skälet som satsningar på ny energiteknik står i centrum för regeringens investeringsprogram, det som riksdagen redan

har beslutat om, och som vi nu fortsätter det arbetet med mycket stor intensitet.

Jag vill verkligen uttala förhoppningen – ja, uppmaningen till alla dem som på olika sätt medverkar i förberedelserna för det beslut som skall fattas av riksdagen 1985 om riktlinjerna för energipolitiken från 1990 och fram till kärnkraftsavvecklingen – att man bedriver ett arbete som ger oss ett bra underlag för ett beslut som gör det möjligt för oss att klara av den här uppgiften. Men fram till 1985 kan riksdagen förvänta sig en rad delförslag på olika områden som syftar till att effektivisera arbetet när det gäller hushållning och när det gäller utveckling av alternativa energikällor.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på fråga 1982/83:227 om utnyttjandet av Sturups och Landvetters flygplatser

Anf. 34 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! Per Stenmarck har, mot bakgrund av trafikutskottets uttalande i fjol att regeringen skulle ta upp överläggningar med SAS om Sturups och Landvetters flygplatser, frågat mig om jag är beredd att inför kammaren redovisa de överläggningar som förevarit och de initiativ som dessa lett fram till.

Sturup och Landvetter har outnyttjad kapacitet. Från bl. a. regionalt håll framförs krav på en förbättrad transportförsörjning. Utnyttjandet av flygplatserna är därför en återkommande diskussionspunkt i de överläggningar som regelbundet äger rum med SAS.

Under de senaste åren har luftfartsverket vidtagit olika åtgärder för att stimulera trafiken på Sturup. Sturup har därigenom blivit en betydelsefull flygplats för chartertrafik. Denna tendens kommer att förstärkas i år när Scanair ökar sin trafik på flygplatsen.

SAS har successivt ökat sin trafik på Landvetter. I enlighet med sin nya företagsfilosofi med fler direktlinjer och färre mellanlandningar i Köpenhamn kommer SAS i vår att ytterligare öka antalet turer på Landvetter samtidigt som fler direktlinjer öppnas bl. a. till Paris och Amsterdam. SAS kommer också att införa den typ av limousinservice som i dag finns på Arlanda.

Inom kommunikationsdepartementet följer vi fortlöpande utvecklingen på Sturup och Landvetter. SAS nya filosofi och luftfartsverkets åtgärder för att stimulera chartertrafiken ger enligt min mening goda utvecklingsmöjligheter för Sturup och Landvetter.

Anf. 35 PER STENMARCK (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret.

En lång rad motioner väcks varje år här i riksdagen angående flygplatserna Sturup och Landvetter. Så har skett också i år.

Om den subventionerade räntan för svenska beställare vid svenska varv

I fjol sade sig riksdagen förutsätta att regeringen följer utvecklingen, tar de initiativ som man anser påkallade och därefter redovisar resultatet.

Detta är förmodligen så långt riksdagen kan gå. Vi har dess bättre inget statsflyg som vi kan beordra att trafikera vissa flygplatser. Det gäller att, inom ramen för den konkurrens som finns, försöka att locka till sig fler flygningar.

För Sturups del kommer denna konkurrens främst från Kastrup utanför Köpenhamn. Sturup är en ny och modern flygplats, Kastrup är gammal, omodern och med långa gångavstånd. Det är därför något underligt att konkurrensen alltid tycks utfalla till Sturups nackdel.

För några år sedan gjorde den statliga lufttransportutredningen bedömningen att Sturups utnyttjandegrad var mellan 80 och 85 %. Enligt uppgifter som jag fått fram så anser man i dag inom luftfartsverket att dessa siffror var kraftigt överskattade. För inrikestrafiken, som är under stark tillväxt, beräknas utnyttjandet till mellan 80 och 85 %, medan utrikeshallen under högsäsong endast utnyttjas till mellan 60 och 65 % och under vintertid så lågt som till 50 %. Detta är onekligen siffror som det inte finns någon anledning att vara speciellt nöjd med.

I december 1980 tog den dåvarande kommunikationsministern Ulf Adelsohn, tillsammans med sin norske kollega, kontakt med SAS. De båda uttryckte oro över de investeringar, i mångmiljardklass, som skulle göras på Kastrup.

Det finns fortfarande i dag anledning att understryka vikten av att använda de investeringar som redan är gjorda. Sturup ligger bara 10 minuters flygväg från Kastrup, och utan några större ingrepp bör man kunna ta över ett antal av de dagliga reguljära turerna till kontinenten, exempelvis till London eller Frankfurt.

Det borde också vara möjligt att samla upp södergående trafik från Norge och t. ex. Arlanda eller Landvetter, och låta planen mellanlanda på Sturup. En sidoeffekt av detta skulle också bli möjligheten till flyg mellan Malmö och Göteborg. Det ter sig något underligt, i ett land med den flygtäthet som Sverige har, att det ännu inte går att flyga mellan Sveriges andra och tredje största stad.

Jag bad att få en redogörelse över de aktiviteter som förevarit med anledning av riksdagens beslut i fjol. Jag är tills vidare nöjd med svaret och hoppas att regeringen arbetar vidare med frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på fråga 1982/83:188 om den subventionerade räntan för svenska beställare vid svenska varv

Anf. 36 Statsrådet ROINE CARLSSON:

Herr talman! Rune Torwald har frågat mig om jag avser att vidta någon åtgärd med anledning av räntehöjningen som påtagligt försämrar svenska

Om den subventionerade räntan för svenska beställare vid svenska varv

beställares villkor vid placering av order hos något svenskt varv.

Nämnden för fartygskreditgarantier beslöt den 12 november 1982 att höja räntan till 10,2 % för fartyg som omfattas av den speciella fartygskreditöverenskommelsen inom OECD och till 13,4 % för fartyg (offshore-anläggningar) som omfattas av den s. k. consensusöverenskommelsen inom OECD.

Skälet till nämndens beslut är att svenska rederier enligt de av riksdagen beslutade grunderna för stödet vid beställning hos svenska varv inte bör få högre subvention än utländska rederier erhåller. Detta innebär alltså att svenska varv i finansieringshänseende är likställda med sina utländska konkurrenter.

Nämndens beslut är således en följd av vad riksdagen beslutat i fråga om räntestöd till svenska beställare av fartyg. Jag avser därför inte att vidta någon åtgärd med anledning av nämnda räntehöjning.

Anf. 37 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Jag ber först att få tacka för svaret.

Efter det att jag ställde frågan i mitten av december har saken varierats i en rad artiklar i tidningspressen, där man säger: "Stena-order liv eller död för Arendal!" Det gör att jag tycker att frågan är än mer motiverad.

Man måste nog först konstatera, att efter beslutet av nämnden för fartygskreditgarantier angående de här räntorna, så kan man när det gäller dagens diskonto knappast längre tala om några subventionerade räntor. 13,4 % i ränta för offshore-beställningar, när vi har ett diskonto på 9 %, är ju knappast någon subvention. Jag vill gärna ha sagt att Götaverken Arendal har, inte minst på grund av ett utomordentligt samarbete mellan företagsledningen och de anställdas fackliga företrädare, mycket bra klarat den nödvändiga omställningen från vanlig fartygsproduktion till framställning av offshore-produkter. Utan denna omställning hade man inte kunnat klara den framtida sysselsättningen. Nu har man just genom sin förmåga till innovationer och sin förmåga att effektivt utnyttja produktionsapparaten, både när det gäller jack-up-riggar och bostadsplattformar, visat sig klart konkurrenskraftig och tagit hem beställningar som tryggat sysselsättningen. Denna produktion har, till skillnad från produktionen på många andra varv, kunnat ske med godtagbar lönsamhet, dvs. man har uppnått sådana priser att man med intäkterna från försäljningen har kunnat betala själva produktionen. Därför såg det egentligen ganska gynnsamt ut för sysselsättningen på Götaverken Arendal de närmaste åren framåt, ända tills man plötsligt fick detta beslut på halsen, som har gjort att beställare hotar att dra sig ur. Det är alltid svårt att bedöma hur relevanta deras uppgifter är, men det är alldeles uppenbart att fartygskreditnämndens beslut i mitten av november allvarligt rubbat de förutsättningar som varvets verksamhet de närmaste åren baserades på.

Varvet är så effektivt att det i fråga om produktionskostnaden står sig bra i konkurrensen, men jag är tveksam om huruvida detta gäller för finansieringsvillkoren. I svaret säger statsrådet att svenska rederier inte bör få högre subventioner än utländska rederier. Ja, det är en sak, men nu är det fråga om

Om den subventionerade räntan för svenska beställare vid svenska varv

vilka finansieringsvillkor som gäller. Jag vill därför fråga: Vilka varv inom OECD tillämpar samma höga ränte- och amorteringsvillkor för offshore-produkter som fartygskreditnämnden nu påtvingat Götaverken Arendal?

Anf. 38 Statsrådet ROINE CARLSSON:

Herr talman! Jag vill återigen understryka att fartygskreditnämndens beslut grundar sig på vad riksdagen har beslutat i den här frågan.

På Rune Torwalds konkreta fråga kan jag svara att alla länder som följer OECD:s regler har samma system som vi. Om Rune Torwald vet något land som inte följer dessa regler, skulle det vara intressant för mig att få ta del av denna uppgift.

Anf. 39 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Tyvärr kan jag inte på rak arm ge något exempel på varv som direkt *icke* följer OECD:s consensusöverenskommelse. Jag har dock av företrädare för varvet bibringats den uppfattningen att det finns en hel del varv ute i Europa som i dag inte är tvingade att tillämpa så hårda ränte- och amorteringsvillkor som det svenska och som offererar beställningar till lägre räntor än 13,4 % och med förmånligare amorteringstider. Menar statsrådet att ni har kontrollerat att samtliga europeiska tillverkare av offshore-produkter – det är inte så många – har förbundit sig att tillämpa högst 13,4 % ränta för offshore-anläggningar?

Anf. 40 Statsrådet ROINE CARLSSON:

Herr talman! Jag utgår från att Rune Torwald förstår att i varje fall jag måste ha någon form av indikation på att de uppgifter som Rune Torwald för fram är troliga, innan jag uttalar mig om vilka som följer och inte följer OECD:s regler. Nu kan han själv inte ge något exempel. Det visar ändå på frågans karaktär.

Skulle det vid något tillfälle längre fram redovisas att det som Rune Torwald tror sker verkligen har skett, är jag naturligtvis beredd att studera detta och undersöka vilka förutsättningar vi har att balansera den situationen.

Anf. 41 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Jag vill uttrycka min stora tillfredsställelse över det svar som statsrådet Roine Carlsson här lämnade. Det innebär att statsrådet, om det visar sig att andra varv mer eller mindre ojust – det kan jag inte bedöma – skulle försöka slå ut Götaverken Arendal när det gäller offshore-produkter, kommer att överväga åtgärder som kan trygga både beställningar och sysselsättning vid det aktuella varvet. Jag tackar än en gång för den kompletteringen.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 72)

Anf. 42 RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! "Den socialdemokratiska strategin bygger på en rättvis fördelningspolitik", framhöll statsminister Palme i gårdagens debatt här i kammaren.

Men socialdemokratiska paroller och socialdemokratisk politik stämmer dåligt överens. När socialdemokraterna tillåter inflationen att sköta fördelningspolitiken, då blir fördelningspolitiken inte rättvis.

Thorbjörn Fälldin redovisade i gårdagens debatt hur den socialdemokratiska politiken ökar klyftorna bland landets pensionärer. Det är ett praktexempel på socialdemokratisk fördelningspolitik i verkligheten.

Antalet pensionärer som socialdemokraterna vägrar pensionstillskott uppgår till ungefär 20 000. Den gruppen får enligt den socialdemokratiska fördelningspolitiken en årlig höjning på 1 805 kr. och ett belopp på 18 715 kr. i årspension. Bland dessa pensionärer finns änkor, vilkas rätt till pensionstillskott är beroende av om den avlidne maken haft undantagande från ATP.

I praktiken innebär detta att ett stort antal kvinnor kan förlora hela sitt pensionstillskott i samband med att maken avlider. Dessa kvinnor drabbas alltså av en väsentligt sänkt pension efter makens död. Denna försämrade pension tvingas de leva med på grund av att pensionsvillkoren är knutna till mannens villkor inom pensionssystemet. Anser socialdemokraterna att ett system med så starkt föråldrade och könsbundna villkor stämmer med dagens krav på jämställdhet? Om inte, varför motsätter sig socialdemokraterna att de nuvarande reglerna ändras?

Det talades i går här i kammaren om breda samförståndslösningar. Här är ett område där socialdemokraterna kan medverka till en bred lösning och bidra till en socialt rättfärdig politik. Visa nu att orden får innehåll!

Under senare tid har krav på ATP-systemet ställts under debatt. Det är främst av två skäl som debatten förs.

Det första skälet är fördelningspolitiskt. Det andra är att ATP-systemet genom sin konstruktion anpassats för en ekonomi med låg inflation och hög tillväxt.

Vi har nu en helt annan bild. Därtill kommer att det är först nu som stora grupper med full ATP-pension börjar nå upp i pensionsåldern. Och som tredje faktor kommer att pensionärsgruppen blir allt större i förhållande till de yrkesverksamma. Det är ju gruppen yrkesverksamma som skall betala de äldres pensioner, eftersom ATP-systemet bygger på fördelningssystemet. År 1970 fanns 400 000 ATP-pensionärer, 1980 hade antalet ökat till 1,2 miljoner, och 1990 räknar riksförsäkringsverket med att antalet skall ha stigit

till 1,8 miljoner. Ser vi litet längre in i framtiden eller till år 2030 beräknas antalet stiga till drygt 2,5 miljoner. Det innebär att pensionärsgruppen blir en allt större grupp i relation till antalet yrkesverksamma. I dag är det fyra förvärvsarbetande på en ATP-pensionär – år 2030 är det bara två.

ATP-avgifterna är i år 9,6 % av den totala lönesumman och har för nästa år bestämts till 9,8 %. Ökar inte avgifterna snabbare, räcker inte ränteinkomsterna långt, utan hela AP-fonden tar slut om 15 år.

Detta är bakgrunden till riksförsäkringsverkets förslag strax före jul att ATP-avgifterna måste höjas med 0,8–1,0 % per år under tiden 1985–1989. Hittills har höjningarna varit 0,2–0,25 %. Det betyder att ATP-avgiften hamnar på 13,4–14,4 % redan 1989. Det innebär en relativ uppgång med ca 50 % från dagens nivå, 9,6 %. Tidigare trodde riksförsäkringsverket att ATP-avgifterna skulle vara uppe i 13 % först år 2020.

I de nya beräkningarna har riksförsäkringsverket angett ett ATP-uttag år 2030 på hela 32 %. Då har verket antagit att reallönerna är i stort sett oförändrade under hela denna period och att fondens placeringar bara ger 0,5 % utöver inflationen.

Den utveckling som riksförsäkringsverket pekar på skulle, om den blev verklighet, leda till att lönebikostnaderna kom att ta i anspråk en så stor del av de totala arbetskraftskostnaderna att det framstår som en omöjlighet.

Mot den här bakgrunden anser centern att det nu är dags att pröva vilka förändringar i pensionssystemet som krävs för att det skall stå i överensstämmelse med vår långsiktiga samhällssituation och för att det skall få en mer fördelningspolitiskt rättvis utformning.

De betydande förändringarna i befolkningsstrukturen påverkar också i hög grad vårdbehovet och därmed den offentliga sektorn. Det är särskilt gruppen av de äldsta, de som är över 85 år och är mest vårdbehövande, som ökar mest. Den verkligheten kan vi inte springa ifrån. Karin Israelsson kommer senare här i dag att i ett anförande vidare utveckla dessa problemställningar.

Ett annat område där vårdbehovet är stort och ökande gäller de skador som förorsakats av alkohol- och narkotikamissbruk. Följderna av mellanölets skadeverkningar i ungdomsgrupperna märks nu på det sättet att det finns allt fler unga alkoholister på vårdanstalterna. Alkohol- och narkotikamissbruk är orsak till att många unga förtidspensionerats. I debatten om den offentliga sektorn glöms det ofta bort vilka miljardbesparingar vi kan göra och måste göra genom att bilda gemensam front mot såväl alkohol- som narkotikamissbruket.

De insatser som gjorts på skilda områden av de icke-socialistiska regeringarna har inneburit en ökande medvetenhet om problemens omfattning, och det är en förutsättning för att nå resultat. Dessa positiva resultat av de senaste årens insatser på drogbekämpningens område får inte innebära att samhället slår sig till ro i kampen mot drogerna. Tvärtom visar de positiva erfarenheterna att attityderna till alkohol och narkotika genom medvetna insatser kan förändras. Med rätt utformade informationsinsatser bör vi också kunna påverka de narkotikamissbrukare vilkas missbruk ej är känt av sociala

eller medicinska myndigheter. Gjorda undersökningar visar att det är en stor grupp som genom sitt missbruk försörjer langarna.

Statsrådet Sigurdsen framhöll i går kväll att arbetet med att förebygga missbruk måste drivas ännu hårdare. Jag delar helt den uppfattning som Gertrud Sigurdsen framförde här i går kväll. Jag instämmer också i uttalandet att det gäller att driva kampen både mot narkotikan och mot alkoholmissbruket. Detta är viktigt, för det finns ett samband. Inte minst bland ungdomar uppträder alkohol- och narkotikamissbruk gemensamt. Det är också viktigt att åstadkomma sådana förändringar att de luckor som finns i lagstiftningen på det här området kan täppas till. Vi måste också se till att vi med ökad kraft kan arbeta på det internationella området, inte minst med tanke på de rapporter som vi den senaste tiden har fått om narkotikautvecklingen ute i världen.

Regeringens budgetförslag innebär inte förstärkta anslag till upplysning och information på drogområdet. Detta är beklagligt och står i bjärt kontrast till de allmänna uttalanden om krafttag mot droger som företrädare för den nya regeringen gjort. Under de senaste åren, när socialdemokraterna varit i opposition, har de i riksdagen varje år gjort stort nummer av sitt 100-miljonersprogram på det här området. Jag frågar Evert Svensson: Vart tog det programmet vägen? Nu hade ni ju haft möjligheter att förverkliga detta.

Vi är medvetna om det kärva ekonomiska läget och om det ökade budgetunderskott som regeringens åtgärder har medfört. I en sådan ekonomisk situation är det oförnuftigt att skapa en ny byråkratisk instans på länsstyrelsen genom att inrätta nya tjänster för att handlägga LVM-ärenden. Inte heller ur vårdsynpunkt är en sådan ordning att föredra.

Utredningsansvaret för vård av vuxna missbrukare bör – vilket vi har hävdat tidigare – enligt centerns uppfattning liksom hittills ligga kvar hos socialnämnderna. En ytterligare handläggande instans i länsstyrelserna före länsrättens slutliga avgörande skulle endast medföra en byråkratisering av missbruksvården. I verkligheten skulle ändå länsstyrelsens handläggare bli helt beroende av den grundläggande utredning, som redan utförts av resp. socialnämnd. Ledamöterna i socialnämnden känner ju de personer som är aktuella.

Gertrud Sigurdsen, riv upp det tidigare fattade beslutet och använd de 3 miljoner som anvisats i budgeten till aktivt drogbekämpande åtgärder i stället för att bygga ut byråkratin!

Från centern vill vi använda dessa 3 miljoner främst till ökad information på alkohol- och narkotikaområdet enligt följande fördelning:

Vi vill ge ytterligare 1 milj. kr. som stöd till ungdomsorganisationernas upplysning om alkohol och narkotika.

Ytterligare 1 milj. kr. anvisas i en ny riktad informationssatsning mot främst hasch för att öka kunskaperna bland ungdomarna om haschets medicinska och sociala skadeverkningar. Informationen bör riktas till samtliga elever vid grundskolans högstadium och kanske även mellanstadium samt i gymnasieskolan, till ungdomar i beredskapsarbete eller motsva-

rande och till samtliga värnpliktiga vid landets regementen.

500 000 kr. anvisas till socialstyrelsen för att utveckla material och metoder för alkohol- och narkotikaförebyggande arbete inom vårdcentraler och andra delar av primärvården.

Ytterligare 500 000 kr. bör slutligen anvisas för inköp av flera narkotikahundar för tullens och polisens verksamhet.

Det här är aktivt riktade insatser i förebyggande syfte som centern prioriterar före en utbyggnad av byrakratin.

Till slut, herr talman! I kampen mot drogmissbruket borde det kunna råda nationell enighet. Vi här i riksdagen har vårt ansvar. Men vi måste också göra klart för hela svenska folket att varje enskild måste ställa upp och ta ett personligt ansvar, om vi skall lyckas.

Anf. 43 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! I socialdemokratiska kvinnoförbundets familjepolitiska program står det: "Ett annat grundbegrepp i den borgerliga diskussionen om familjepolitiska åtgärder är valfrihet." Sedan ignorerar man valfriheten och frågar: För vem?

I den moderata familjepolitiska partimotionen till årets riksdag står det bl. a.: "Familjens valfrihet måste öka. Ingen vet bättre än familjen själv vad som är bäst i olika situationer."

Dessa korta redovisningar visar hur ideologiska värderingar påverkar ställningstaganden i olika frågor. Här går en klar skiljelinje mellan den socialistiska, kollektivistiska och centralstyrda uppfattningen å ena sidan och den moderata, som bygger på tilltron till den enskilde individen, å andra sidan.

Denna olikhet i grundsyn har kommit att framstå som allt klarare i takt med att den socialdemokratiska politiken alltmera har kommit att präglas av övertro på politikerna och på kollektiva lösningar – detta samtidigt som i den allmänna debatten den enskilda människans frigörelse och ansvar har fokuserats.

Frågan om vägvalet är vidare ofrånkomlig därför att vi i dag har ett samhälle där kollektivet har kommit att bestämma alltmera i form av politiska, fackliga eller andra centrala beslut.

Skillnaden i synen på den enskilde kontra samhället ligger till stor del i olikhet vad gäller synen på människan. I det kollektiva samhället är det företrädaren-representanten som vet bäst, och det är dit alltmera av besluten kommer att koncentreras. Man gör detta oftast utifrån en socialt motiverad täckmantel, och därför kommer de förslag som presenteras av kollektivets företrädare alltid att betecknas som sociala. Detta är i grunden en felsyn. Man gör den felaktiga sammanblandningen att man sätter likhetstecken mellan en socialt inriktad politik och en socialistiskt inriktad politik. I den allmänna argumentationen utnyttjar man sedan ytterligare denna människosyn genom att frenetiskt påstå att den som företräder eller talar för ökad individuell frihet gör detta utifrån brist på socialt ansvar.

Den kollektiva människosynen är klart begränsad i sin sociala dimension.

Kanske beror detta på att socialismen i grunden är bärare av den materialistiska människosynen, och det är lätt att i ett sådant läge bortse från hela människans sociala behov.

Enligt moderat uppfattning är just valfriheten och respekten för den enskildes särart och personliga önskemål en viktig del i den socialpolitiska inriktningen och ambitionen. En människa kan ha det bra, sett ur rent materiell synpunkt, men sakna möjlighet att påverka sin situation i önskvärd omfattning, därför att kollektiva beslut har kringskurit vederbörandes frihet. Den människan lever då under former som inte är socialt acceptabla för henne själv. Vad hjälper det då denne ende, om han eller hon får läsa i partiprogrammet att han eller hon enligt kollektivets uppfattning lever i en god social miljö?

Det är viktigt att respekten för och hänsynen till den enskilda människans önskemål ökar. Detta gäller inte minst i ett läge när den ekonomiska tillväxten begränsas. Man måste då tillvarata de förutsättningar som finns på olika områden: att inte göra så är ett rent slöseri med viktiga mänskliga resurser.

Hänsyn till den enskildes önskemål och tro på den enskildes ansvar måste vara basen för den socialpolitik som kan förena trygghet med trivsel och tillfredsställelse.

Herr talman! Jag vill peka på några områden där detta är särskilt viktigt.

Först och främst gäller det familjen. Respekten för familjens integritet måste vara vägledande för det familjepolitiska arbetet. Kollektivisering och centralstyrning hotar i grunden familjens suveränitet.

Det är föräldrarna som har huvudansvaret för barnen, och det är just i familjekretsen som de unga skall lära sig nödvändiga normer och värderingar. Det gäller i ett sådant sammanhang att man från politiskt håll underlättar för föräldrarna och inte försvårar för dem.

Det är föräldrarna som bäst vet vad som är bra för barnen. Detta gäller frågan huruvida båda föräldrarna skall förvärvsarbeta eller om någon av dem vill vara hemma och ta hand om barnen då barnen är små. Det får i ett sådant läge inte vara så att hemarbetet nedvärderas från politiskt håll. Det är givetvis lika värdefullt arbete att ta hand om sina egna barn som att ta hand om andras.

Vidare vet föräldrarna bäst vilken barnomsorgsform som är bra för deras barn. Det måste därför finnas alternativ till den kommunala barnomsorgen. Den kommunala barnomsorgen är bra, den är nödvändig, men den passar inte alla barn. Vi vet också att den kommunala omsorgen är den dyraste. Genom att satsa på alternativ har man därför också möjlighet att på ett bättre sätt tillgodose volymbehovet av omsorg. Detta skapar ökade möjligheter för dem som vill förvärvsarbeta att få sin barnomsorg ordnad. Detta är viktigt, därför att mor och far skall veta att barnen har det bra när mor och far är på arbetet.

Moderata samlingspartiet har i år väckt en omfattande familjepolitisk motion. Vi föreslår där åtgärder som skulle underlätta för barnfamiljerna.

De förslag som där presenteras skulle inte minst gynna de barnfamiljer som inom ramen för nuvarande system rent ekonomiskt sett har det besvärligast – de ekonomiskt svaga barnfamiljerna.

Skatt efter bärkraft är nödvändig. Det är orimligt att inte hänsyn tas till försörjningsbördan, och här behöver snara åtgärder vidtas. Jag skall inte vidareutveckla vår syn på den punkten, för förste vice talman Ingegerd Troedsson redovisade detta här i går.

En obeskattad vårdnadsersättning, avdragsrätt för styrkta barnomsorgskostnader upp till en viss nivå, är andra åtgärder som vi anser brådskar i genomförande. Minimistandardgaranti skulle ge de ekonomiskt svaga familjerna bättre trygghet. Vi föreslår att garantibeloppet i föräldraförsäkringen räknas upp, eftersom detta på grund av inflationen släpat efter.

Jag skulle vilja fråga statsrådet om inte detta är åtgärder som också statsrådet skulle kunna vara beredd att arbeta för. Det var positivt att socialdemokraterna ändrade sig när det gäller flerbarnstillägget. Det skulle vara ännu mera positivt om vi kunde få en bred enighet när det gäller andra viktiga reformer på det familjepolitiska området för att slå vakt om valfriheten.

Från moderat sida har vi vid flera tillfällen pekat på behovet av en helhetssyn i familjepolitiken. Detta gäller även områden som ligger utanför de rent traditionellt familjepolitiska. På boendeområdet är det angeläget att valfriheten tillgodoses. Här har faktiskt den socialdemokratiska efterkrigspolitiken varit rent förödande.

Vi vet genom flera undersökningar att bostadskonsumenterna önskar bo i av dem själva ägda bostäder, och då framför allt i småhus. Den socialistiska styrningen på bostadsområdet har omöjliggjort denna valfrihet för många familjer. Att kunna äga sin bostad, med den trygghet som detta kan innebära, borde vara en demokratisk rättighet. Men så långt sträcker sig inte ambitionen i den socialistiska socialpolitiken. Jag skulle vilja fråga: Blir det månne något bättre nu när socialtjänsten i större utsträckning skall gå in i boendeplaneringen? Blir det då för regeringen också ett socialt motiv att tillvarata valfriheten?

Detsamma är förhållandet när det gäller en meningsfull fritid. Vi vet att många barnfamiljer önskar en fritidsstuga på landet. Och i detta glesbefolkade land borde det här inte möta några fysiska hinder. Men se, då kommer återigen den socialistiska styrningsambitionen och lägger hinder i vägen i många fall. Det är tydligen enligt denna doktrin mera socialt att bo i en kommunal stugby någonstans i Sverige under några korta semesterveckor än att tillbringa sin fritid i en egen liten sommarstuga på rimligt avstånd från permanentbostaden.

Hänsyn till den enskildes önskemål måste även gälla när någon i familjen behöver vård i olika former. Människorna får inte omyndigförklaras därför att de blir gamla eller svaga. Enskilda initiativ måste här stimuleras i betydligt större utsträckning. Behovet av enskilda initiativ i vården är rent socialt betingat. Det är samtidigt ingen belastning att sådana initiativ dessutom är billigare och skapar bättre flexibilitet. Detta kan gälla den öppna sjukvården.

där värdefulla komplement till den offentliga vården kan komma till stånd. Det kan gälla åldringsvården. Den nuvarande utvecklingen kan innebära likriktning för de gamla. Låt mig bara som ett exempel peka på de gamla som bor på landsbygden, där ålderdomshemmet lagts ner därför att kommunen anser att det blivit för dyrt att driva det vidare. Detta har inneburit att många gamla, som på grund av åldrandet måste flytta från sin bostad, inte bara får lämna sitt hem, utan också tvingas flytta till centralortens servicehus, där totalmiljön blivit helt främmande för vederbörande. Här kunde små, enskilda vårdhem utgöra viktiga komplement till den kommunala vården.

När mor Anna i Sörgården inte längre orkade sköta sitt hem, kunde hon välja att flytta in i det lilla vårdhemmet i kyrkbyn. Samma system kunde gälla för kvartersområden i Storstockholmsområdet. Vi kunde på så vis uppnå en ortsanknuten åldringsvård, som har klara socialpolitiska motiveringar.

Jag tror, fru talman, trots socialstyrelsens och planverkets normer och trots den kommunala perfektionismen när det gäller standard och modernitet, att mor Anna även i dag skulle känna mer tillfredsställelse i det lilla vårdhemmet i kyrkbyn. Och varför skall vi förvägra henne detta? Varför kan vi acceptera att mor Anna vid köp av sin gungstol kan välja olika tillverkare, men när det gäller den viktiga tillvaron på ålderns höst, då är det plötsligt politikerna som skall ta ansvaret och bestämma vad som är bäst?

Fru talman! Många unga lever i dag i utsatta situationer och miljöer. Även här är familjen viktig. Det gäller kampen mot droger och alla slags missbruk. Men här har också samhället ett stort ansvar. I en moderat motion har vi redovisat åtgärder som enligt vår uppfattning är nödvändiga i kampen mot missbruket.

Narkotikan är ett främmande element i vårt kulturmönster. Vi måste klart och konsekvent bekämpa narkotikamissbruket. De hänsynslösa narkotikahandlarna skall motarbetas och stoppas. Straffskärpningar får inte uteslutas i detta sammanhang och inte heller en mera konsekvent behandling vid våra kriminalvårdsanstalter. Den som bedriver knarkverksamhet på anstalterna får finna sig i att mista de rättigheter som andra intagna har. Vi får heller inte nonchalera gatuhandeln eller det lilla missbruket, därför att det finns i princip inget ofarligt narkotikamissbruk.

När missbrukaren hamnat i det läget att vederbörande inte kan hantera sin situation, då är samhället skyldigt att ingripa för att hjälpa honom eller henne. Det får inte gå så långt att hjälpen och stödet från samhällets sida kommer för sent. Här behövs i många fall tidigare och mera konsekventa ingripanden. Vi har därför i motionen föreslagit ändringar i lagen om vård av missbrukare, så att åtgärder kan vidtas för att hjälpa såväl missbrukaren som de anhöriga.

Även på missbruksområdet är enskilda initiativ nödvändiga. Statsrådet betonade i går här i kammaren det värdefulla i folkrörelsernas engagemang, och jag delar helt statsrådets uppfattning på den punkten. Det är bara en sak jag ställer mig frågande inför. Jag tror inte att det behövs några miljoner kronor till de fackliga organisationerna för att de skall engagera sig i det här arbetet. Dessa organisationer är starka ekonomiskt sett, och jag förutsätter

att deras engagemang inte hänger på om de får ett litet bidrag från statsmakterna. Generellt sett är idéburen rehabilitering bra och framgångsrik. En ökad satsning på just den rehabiliteringsformen är därför angelägen. LP-stiftelsen m. fl. har visat goda förutsättningar för att hjälpa, och här kan medmänskligheten stå till tjänst på ett sätt som ger mycket positiva sociala effekter.

Fru talman! Jag vill också ta upp de ekonomiska bedömningarna i samband med ett ökat inslag av enskild vård. När det gäller att generellt täcka vårdkostnaden är det viktigt att de vårdbehövande på lika villkor kan välja mellan det allmännas vårdinsatser och fristående vårdinsatser inom sjukvården, rehabiliteringen och åldringsvården. Ett system med vårdpenning, som följer patienten, borde kunna positivt prövas, eftersom det är viktigt att alla, oaktat vilken ekonomisk ställning man har, får frihet att välja.

Fru talman! Jag har här tagit upp frågor som har nära anknytning till familjen i olika situationer. Valfrihet, hänsyn och ansvar är viktiga inslag i detta sammanhang. Valfrihet ger också en större trygghet. När såväl sociala som ekonomiska motiv talar för denna valfrihet, borde det vara naturligt att i ökad utsträckning pröva de alternativ jag nämnt. På så vis kan vi på ett bättre sätt tillgodose de enskildas behov. Att avvisa alternativen får däremot negativa effekter, och det blir i så fall den enskilda människan som till sist får ta konsekvenserna av detta. Jag hoppas verkligen, fru talman, att vi inte skall behöva försätta den enskilde i den situationen.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 44 MAJ KEMPE (vpk):

Fru talman! Jag skulle i mitt anförande vilja ta upp några frågeställningar som rör samhällets barnomsorg.

Den debatt som förs på detta område är ju i många fall, kan man säga, mer förvirrande än klargörande – något som jag anser inte minst de tre borgerliga partierna vara skyldiga till.

Moderaterna är sedan gammalt, det vet vi ju, svurna fiender till barnomsorg i samhällets regi. Men nu hänger också både center- och folkpartiet med så gott de kan. De modeord som används i kampen mot en utveckling av barnomsorgen har vi nyss hört här. De är valfrihet, frivillighet, flexibilitet och mångfald. Allt detta framförs på ett sätt som om det skulle stå i motsats till den barnomsorg som vi har i dag. Det är ju inte heller någon konstruktiv kritik som framförs från de borgerliga partierna. Det är ofta inte fråga om några förslag till förbättringar av förskole- och fritidsverksamheten. Resonemanget brukar i stället helt följdriktigt komma fram till utgjutelser om att detta är en förlegad omsorgsform och att den framför allt är för dyr för samhället. Ja, jag skulle vilja säga att det är den sanna konservatismen som frodas. Men så hann ju också de borgerliga regeringarna inleda nedrustningen av barnomsorgen. Hade inte väljarna sagt ifrån skulle kommunerna snuvats på närmare 600 milj. kr., och därmed hade ytterligare försämringar

inom barnomsorgen blivit ett faktum.

Men det är faktiskt så att det ändå de senaste åren har skett ganska stora försämringar i många kommuner. Kommunalpolitiker är mycket känsliga för de intentioner som regeringen har och framför allt då när det gäller möjligheter att spara. I min hemkommun Göteborg kan man klart märka detta, i vad det gäller utvecklingen av barnomsorgen. Man kan framför allt se en markerad satsning på familjedaghem i förhållande till daghem och fritidshem. Också satsningar på vad man skulle kunna kalla halvprivata former av daghem, där föräldrar går in och själva skaffar lokaler, har ökat. Här utnyttjar man alltså människor som har ett desperat behov av daghem och låter dem själva skaffa lokaler och öppna daghem i vilket de också arbetar ett visst antal veckor per år. Detta har alltså den borgerliga majoriteten i Göteborgs kommun satsat hårt på – för det är billigt.

Först kanske man måste klargöra i denna diskussion om daghem, att förskolor och fritidshem i första hand skall vara till för barnens skull och att satsningen på en bra pedagogisk verksamhet för förskolebarn och för de yngre skolbarnen är en ekonomisk satsning som är precis lika värdefull som den som samhället gör på skolans område. Dessutom bör nog också klargöras att det för samhällets del är en lönsam investering att – genom en utbyggnad av förskole- och fritidshemsverksamheten – ge föräldrar med barn i dessa åldrar en möjlighet att gå ut i arbetslivet, att utföra en produktiv arbetsinsats. Detta visar inte minst den utredning som gjorts av Kommunförbundet 1982 och som är en studie över de samhällsekonomiska effekterna av en utbyggnad av barnomsorgen. Man konstaterar där klart att detta är en lönsam affär för samhället. Utredningen visar bl. a. att en heltids- och helårsarbetande kvinna med ett barn bidrar med ett produktionstillskott till samhället som årligen ger ett överskott av 74 100 kr. om kvinnan förvärvsarbetar i stället för att arbeta hemma nio av barnets första år. Då har kostnaderna för samhällets barnomsorg dragits av. Arbetar kvinnan ungefär halvtid under hela året ger det ett samhällsekonomiskt överskott av 25 300 kr. – och då har kostnaderna för deltidsförskola dragits av. Om kvinnan har två barn och förvärvsarbetar under nio år av de båda barnens första tio år blir det samhällekonomiska överskottet 39 000 kr. per år. Om kvinnan arbetar ungefär halvtid blir överskottet 5 200 kr. varje år.

De här beräkningarna ställer den samhällsekonomiska kostnaden mot den samhällsekonomiska intäkten. Värdet av kvinnans produktion på arbetsmarknaden jämförs med kostnaderna för offentlig barnomsorg. Kostnaderna är de produktionsresurser som tas i anspråk för barnomsorgen, och intäkterna är ökningen av den totala sysselsättningen, och därmed produktionen, som utbyggnaden av barnomsorgen möjliggör.

Jag tror att det är mycket viktigt att se på ett sådant här material och ha det i huvudet när man diskuterar barnomsorgen.

Dessutom står inte utbyggnad av förskolor och fritidshem, som mycket ofta framhålls, i motsättning till utan är tvärtom en förutsättning för en ökad produktion. Förutom att det skulle ge de många arbetslösa förskollärarna och fritidspedagogerna arbete, skulle det också skapa sysselsättning för

byggnadsarbetare och för människor som är anställda inom byggnadsmaterielindustrin.

Mot den här bakgrunden är det mycket dystert att konstatera att utbyggnadstakten bromsats upp, och om man ser framåt kommer utbyggnaden att ligga lågt. Det kan man konstatera om man läser bil. 7 till budgetpropositionen. Och när man säger att utbyggnadstakten bromsas upp måste man också veta att den tidigare utbyggnaden varit relativt blygsam.

Man kan också se, när man studerar siffror över utbyggnaden, att utvecklingen inom barnomsorgen som helhet har karakteriserats av ryckighet och brist på långsiktig planering. Det enda reella försök som har gjorts i planeringsväg är den femårsplan riksdagen beslutade om 1976, som skulle innebära 100 000 nya daghemsplatser och 50 000 nya fritidshemsplatser. De skulle påbörjas under den här planeringsperioden. Men den planen blev som bekant aldrig förverkligad – inte mer än till drygt hälften.

På samma sätt tror jag att det i stort sett förhåller sig med kommunernas planering av barnomsorgen. I min egen kommun har planerna aldrig verkställts. Man uppnår aldrig planens målsättning, och sedan gör man en ny plan utifrån det låga antal man har uppnått. Det gör att utbyggnaden aldrig sker i den omfattning man säger sig vilja ha.

Vpk:s uppfattning är, att ett nytt statsbidragssystem för barnomsorgen måste utformas på ett sådant sätt att det stimulerar till en kraftig utbyggnad och dessutom garanterar en hög och jämn kvalitet i landets samtliga kommuner. Vidare bör ett sådant nytt statsbidragssystem också beakta behovet av en ändrad kostnadsfördelning mellan stat och kommun. Staten bör dessutom ta över kostnaderna för barnomsorgen, i första hand personalkostnaderna.

Detta föreslår vi bl. a. av den anledningen att det förekommer mycket stora variationer både när det gäller kvantitet och kvalitet, dels mellan olika kommuner, dels mellan olika institutioner inom en och samma kommun.

För att man skall kunna skapa möjligheter till en långsiktig planering av barnomsorgen tror vi att det fordras – förutom ett generösare statsbidragssystem – en för kommunerna mer tvingande reglering av verksamheten.

Som det är i dag regleras det mesta inom barnomsorgen via rekommendationer, som alltså inte är bindande för kommunerna. Det finns egentligen inga som helst miniminormer heller. Vi hade en, den s. k. ytnormen, som slopades 1981. Det beslutet innebar att lokalytan inte längre är knuten till statsbidragets storlek, ett förhållande som givetvis medför en stor risk för att kravet på ytstandard kommer att sänkas. Vi tycker att det är en viktig kvalitetsfråga också att ha goda utrymmen, och vi anser därför att ytnormerna bör återinföras.

En annan viktig kvalitetsfråga i barnomsorgen är naturligtvis innehållet i verksamheten. Där pågår nu ett arbete som går ut på att skapa pedagogiska riktlinjer. Det tycker vi är bra, och det är något som vpk har föreslagit skall komma till stånd.

Andra viktiga kvalitetskrav – där det också bara finns rekommendationer – gäller barngruppernas storlek och personaltätheten. Det är frågor som i min

hemkommun vållat många, långa och stora motsättningar mellan å ena sidan personal på daghem och fritidshem och deras fackliga organisationer och å andra sidan kommunalpolitiker och socialförvaltning såsom verkställande organ.

Grunden för motsättningarna har varit att man i kommunen struntat i att följa – och det har man inte heller behövt göra – de rekommendationer som socialstyrelsen lämnat om barngruppernas storlek. Därför har dessa motsättningar uppstått, och de har naturligtvis inte varit bra för barnomsorgen.

Ett annat exempel är något som man nu håller på att genomföra i Göteborg och som man kallar för SIA-skolans samlade skoldag. Jag har en känsla av att det enda som är gemensamt med det ursprungliga SIA-förslaget är namnet. Här används SIA-begreppet som täckmantel för en spar- och rationaliseringsplan inom barnomsorgen, och det gäller då framför allt fritidshemmen. Reformen initierades av den dåvarande folkpartistiske ordföranden i skolstyrelsen, och den skall omfatta årskurserna 1 och 2.

I allmänna debatter om skolan och om barnomsorgen brukar föräldrar och skolfolk betona vikten av att barnen, särskilt de yngsta, har få och stabila vuxenkontakter. Den samlade skoldagen i Göteborg har lett till precis raka motsatsen.

En elev i årskurs 1 – det är alltså en liten sjuåring – som är inskriven på fritidshem träffar under den tid på dagen då samhället ansvarar för honom eller henne 4–6 vuxna som han eller hon skall lära känna och upprätta ett stabilt förhållande till.

För fritidspedagogernas del innebär den samlade skoldagen att de, efter att fram till kl. 13.20, då den samlade skoldagen tar slut, ha konfronterats med uppemot 50 barn, skall ta hand om de barn som är inskrivna på fritidshemmet. Man frågar sig vilka möjligheter det då finns att ägna särskild uppmärksamhet åt barn med problem eller att följa barns individuella utveckling. Och hur skall man hinna få kontakt med föräldrarna till alla dessa barn, som man har ansvar för?

Det som nu händer i Göteborg är ett ingrepp i barnomsorgen under beteckningen SIA, samlad skoldag. Jag tycker att det är betänkligt att det får gå till på detta vis. Hur skall man kunna få ordning på barnomsorgen om varje kommun får lov att göra sådana saker som man nu gör i Göteborg? Och det händer säkert i flera kommuner. Det verkar som om man kan göra vad som helst bara man håller kostnaderna nere. Kortsiktiga ekonomiska vinster är – det inser jag – det enda som föresvävat de politiker som tar ansvar för en sådan här politik när det gäller barnomsorgen. Hur skall man komma till rätta med det? Det får ju inte vara så! Det spelar ju ingen roll vilka beslut som fattas eller vilken linje man vill följa när det gäller barnomsorgen, om kommunerna sedan kan sabotera den utvecklingen!

Tyvärr är vpk det enda politiska parti i Göteborg som reagerat, både innan beslutet fattades och nu i samband med att man håller på att genomföra det. Det är en katastrofal situation som uppstått vid genomförandet. Nu måste, tycker vi, en genomtänkt och kraftfull politik utformas för barnomsorgen,

som förhindrar ytterligare försämringar och i stället innebär utbyggnad och förbättringar.

Fortfarande är det så att många kvinnor som är yrkesverksamma och får barn inte kan känna sig lugna för att de utan bekymmer kan återgå till sitt arbete. Många är de som får ta till en mängd nödlösningar i väntan på en eventuell plats på dagis. Detta sker samtidigt som skaran av förskollärare och fritidspedagoger – arbetslösa sådana! – växer. Det är en absurd situation. Enligt vår mening är enda sättet att ändra på det en satsning på en utbyggnad till full behovstäckning.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 45 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Sent i natt höll fru Sigurdsen ett intressant och innehållsrikt anförande här i kammaren om alkoholbruket och alkoholmissbruket. Såvitt jag kan komma ihåg har jag ingen anledning att invända utan kan instämma i vad som då sades. Jag vill för min del uppehålla mig vid det andra stora drogproblemet, narkotikan.

Häromdagen publicerades en FN-rapport om narkotikahandeln i världen. Den visade att tillgången på narkotika har ökat. Antalet människor som håller på att gå under som följd av narkotikabruk ökar. Det gör också antalet människor som tjänar grova pengar på att förstöra och ödelägga människors liv.

Enligt uppgift är 4 miljoner människor i USA beroende av narkotiska preparat. I Sverige är tiotusentals människor slavar under knarket. I land efter land är situationen densamma.

I narkotikans spår följer ökad brottslighet. Hälften av alla brott i USA beräknas ha samband med narkotikan. Också i vårt land är sambandet starkt. Inbrott, överfall, prostitution och häleri tilltar som en direkt följd av narkotikahandeln. Känslan för vad som är rätt och fel trubbas av hos den som blir beroende av knark. Att skaffa pengar till nästa dos blir överordnat allt annat.

Att några tiotusental människor är beroende av knark förändrar på det här sättet livet också för andra, först och främst för familj, vänner och anhöriga. Också deras liv blir ofta ödelagt. Men även övriga människor berörs. Rädslan för att råka ut för inbrott eller överfall tilltar. Antalet åtgärder för att skydda liv och egendom stiger. Vi är sakta men obevekligt på väg in i ett allt hårdare och omänskligare samhälle.

Vi famlar alla efter de rätta greppen när det gäller att effektivt komma åt knarket. Så mycket vet vi att inte *en* åtgärd kan förbättra situationen. Kampen måste spänna över ett vitt fält från skärpt lagstiftning till intensiv opinionsbildning, från jakt på spindlarna i nätet till ingripanden mot de första symtomen hos missbrukaren, från kollektiva motattacker till det enskilda föredömet och ansvarstagandet. Vi måste därför få till stånd en allmän mobilisering mot knarket. Politiker och övriga samhällsarbetare, tullen och

polisen, föräldrar, elever, skolpersonal, arbetsgivare och fack, kyrkor och ideella föreningar – alla måste engageras. Ingen får dra sig undan.

Vi får, som Ola Ullsten sagt tidigare i debatten, inte nöja oss med att försöka hugga ner narkotikaträdet från toppen. Vi måste komma åt de finförgrenade rottrådarna. Mobiliseringen måste därför ta sikte på att begränsa och så småningom utrota efterfrågan på knarket. De ekonomiska intressena på producent- och handelssidan är så starka att varje kontrollapparat blir otillräcklig så länge det finns en efterfrågan att tjäna pengar på. Därför måste åtgärderna som angriper tillgångssidan kompletteras med mycket intensiva åtgärder för att minska efterfrågan.

Mobiliseringen måste spänna över ett vitt fält.

Vi har från folkpartiet väckt en motion till riksdagen i år. I den föreslår vi ett stort antal åtgärder. Jag skall här bara nämna några.

Lagstiftningen måste ses över. Den nuvarande lagstiftningen tar sikte på att kriminalisera langningen och handeln, däremot inte bruket av narkotika. Det kan te sig naturligt. För det är ju vård en missbrukare behöver. Men missbruk och langning är intimt förknippade. En missbrukare kan åtalas, om han eller hon bär en ranson på sig men inte när den är konsumerad. Möjligheterna att ingripa för att hjälpa blir härigenom begränsade. Jag tror därför, att vi måste överväga att också kriminalisera bruket av narkotiska preparat.

En förutsättning för att det skall bli meningsfullt är att det finns alternativ till fängelse som straff. Ett sådant alternativ borde kunna vara någon form av samhällstjänst, dvs. att under en fadders intensivövervakning få utföra ett arbete i garanterat drogfri miljö.

Polisens roll är naturligtvis central i det här arbetet. Numera finns narkotikapolisrotlar i varje län. Jag tror också, att organisationen med kvarterspoliser måste byggas ut. Ju närmare kontakt ordningsmakten får med ungdomar som befinner sig i riskzonen, desto större är dess möjligheter att på ett tidigt stadium gripa in.

Det är viktigt att stämma i bäcken också när det gäller narkotikabruket. Därför borde lokala aktionsgrupper bildas i varje kommun, vilka tidigt och samordnat kan gripa in mot härdar där narkotika förekommer och på ett tidigt stadium hjälpa människor upp ur narkotikaträsket. Sådana aktionsgruppers uppgift skulle vara att leda och samordna det lokala arbetet mot droger.

Socialarbetare, lärare, poliser, föräldrar, elever och alla olika organisationer borde gå samman i sådana aktionsgrupper. Ibland vore det säkert ändamålsenligt att organisera en sådan grupp i den mycket lilla skalan: kring en skola, ett kafé, en vänthall eller liknande som blivit tillhåll för narkotikabruk och narkotikahandel. I sådana fall är det viktigt att personalen på just det stället engageras i aktionsgruppen.

Vi måste i en intensivare kamp för ett narkotikafritt samhälle naturligtvis lita till folkrörelserna. En levande folkrörelse är ju människor som gått samman kring en idé, som man med gemensamma krafter vill genomdriva för att göra samhället bättre att leva i. Våra ursprungliga folkrörelser –

väckelserörelsen, nykterhetsrörelsen och rösträttsrörelsen – var organiserade protester mot misär och förtryck. Precis den inställningen är nödvändig för att vi skall komma till rätta med den misär och det förtryck som narkotikan förorsakar.

Vi måste därför som politiker göra allt för att stötta, stimulera och uppmuntra folkrörelser – gamla som nya – att ta sig an också narkotikaproblemet. Tillsammans måste vi hjälpas åt att med information och verklighetsbeskrivningar piska fram den heliga vrede som får människor att gå samman i en generalattack mot knarkkultur och narkotikahajar.

I bästa fall kan den nyinrättade narkotikakommissionen bli ett slags generalstab för ett sådant frontalangrepp. I sämsta fall splittrar den bara upp arbetet på ytterligare ett organ. Fru Sigurdsen har ju visat stort engagemang och insikt i den här frågan. Det skulle därför kännas bra, om statsrådet kunde försäkra att arbetet med narkotikabekämpningen inte splittras upp, när nu tyngdpunkten i regeringskansliets arbete förskjutits från socialdepartementet till den nyinrättade kommissionen i statsrådsberedningen. Det skulle också kännas bra, om statsrådet kunde övertyga oss om att avsikten med kommissionen är just att enrollera alla goda och ideella krafter på det sätt jag här sökt tala för.

Til syvende og sidst handlar det ju om vilket samhälle vi vill leva i och överlämna till nästa generation. Skall narkotikan tvinga oss in i det slutna samhälle där kontroll och övervakning tilltar, där hotet mot liv och egendom ständigt ökar, där vi sluter in oss i misstänksamhet och egoism? Eller skall vi klara av att skapa, vidmakthålla och förbättra det öppna samhälle där människor möter varandra med respekt och värme, där människor vill och vågar se till mer än sig själva och mer än sitt eget?

Vi måste dra ut utvecklingstrådarna så långt för att se vari hotet består. På samma sätt som kärnvapen och upprustning hotar våra samhällen och vår kultur utifrån, hotar narkotikan våra samhällen inifrån. Den bryter sakta men obevekligt ner individer och samhällsgemenskap. Knarkkulturen jämnar vägen för våldsmentalitet och maffiasystem. Vi behöver därför något av en fredsrörelse också mot det våld som följer i narkotikans spår. Ansvaret för att driva fram en sådan opinion kan vi inte skjuta över på någon annan. Det måste vi alla ta.

Anf. 46 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Centerns familjepolitiska motion berördes i går av Karin Söder i det anförande hon höll. Jag kommer inte att beröra den speciellt i mitt anförande.

Vad jag vill påpeka är att barn är olika. Familjesituationen varierar. Det som är bra i Göteborg passar inte i skogslänen. Vi måste ha ett flexibelt system när det gäller barnomsorg. Det måste finnas en valfrihet och möjlighet att variera efter det som situationen kräver.

Att bli gammal i ett överflödssamhälle skrämmer många av oss. Att bli äldre betyder trots allt inte att alla färdigheter försvinner och att beroendet av andra är konstant. Alla äldre blir inte dementa, alla äldre kräver inte tunga

vårdinsatser, men oron för att hamna på en vårdinrättning skrämmer många. Det tyder på att vi trots allt inte lyckats göra omhändertagandet på ålderns dag mänskligt och humant. Det är tyvärr först under de senaste tio åren som man tagit forskning om åldrandet på allvar. Med den befolkningsutveckling vi kan se framför oss är det naturligtvis nödvändigt, men ur humanitär synpunkt borde denna forskning ha bedrivits intensivare långt tidigare.

Det var i England man insåg att de äldre som vårdas på institutioner som saknar hemkaraktär påverkas negativt. Omflyttningen från hemmiljö till sjukhusmiljö, som är rationell och steril, försämrar många äldres sjukdomssituation. Detta borde vara självklart att inse, men den enkla sanningen är ofta svår att se.

Satsningarna på att ge äldre möjligheter att bo kvar i sin invanda miljö har tagits som målsättning, inte bara av ekonomiska skäl utan också av humanitära.

Då gäller det att med praktiska politiska lösningar se till att det blir möjligt. Vård i eget hem kräver att det finns tillgång till vårdpersonal av olika kategorier och läkare inom rimligt avstånd. Det kräver läkare som har möjligheter till hembesök. Det kräver att vi fullföljer den solidariska läkarförsörjningsplan som överenskommits.

Det är viktigt inte minst för patienter i äldreomsorgen att få möta personer som man känner igen, och därför måste en kontinuitet bland läkarna eftersträvas. Genom att inte tillåta flera läkare på en tjänst på sjukhusen, utan en tjänst på en läkare, då finns det möjlighet att fördela läkare över landet så att alla landsändar får sitt behov tillgodosett. Vårdpersonal inom den öppna vården arbetar många gånger under svåra förhållanden. Arbetsmiljön är den som pensionären erbjuder. Genom bostadsanpassningsbidrag kan den vårdmiljön förbättras till fördel för både patient och vårdare. Vidareutbildningsmöjligheter inom denna vårdgren saknas ofta.

På universitetsnivå är utbildningen ny. Omvårdnadsforskning som har stor betydelse för att rätt vårdinsats ges på rätt sätt har varit försummad. Först för några år sedan tillkom den första professuren för detta område.

Ensamarbete med osäkra anställningsformer skapar problem för öppenvårdspersonalen. I storstäderna saknas utbildad personal. Sommartid får man nästan plocka folk från gatan för att klara vårdbelastningen inom hemvården. I glesbygden kan det av befolkningsstrukturella skäl vara svårt att finna personal som bor nära den äldre. Detta talar för att en fortsatt koncentration av människor på sikt kommer att ställa till med stora problem för att kunna klara målsättningen med att äldre skall kunna vårdas i sina hem så länge som möjligt.

Höjningen av flyttningsbidragen är faktiskt ett hot mot de äldre i glesbygden. De berövas genom en utflyttning från dessa orter möjligheten att bo kvar hemma. De kommer att tvingas iväg till någon institution på grund av brist på vårdpersonal i hemorten. Det är därför med oro vi i centerpartiet ser på höjningen av flyttningsbidragen, som innebär en flyttning av människor i stället för skapande av arbete där människor bor.

Ett annat hot mot de äldre i skogslänen är faktiskt den ökade kostnad som

kommunerna åsamkas av att stödet till enskilda vägar skärs ned. Detta innebär att kommunerna tvingas att för egna mycket begränsade medel underhålla åtskilliga mil av enskilda vägar som gör det möjligt för äldre att bo kvar i sina hem.

I skogslänen är det inte ovanligt att pensionärerna utgör 30 % av befolkningsunderlaget. Med minskat ekonomiskt utrymme för kommunerna dras möjligheterna snart in för eget boende. Vårdpersonalen måste ha möjlighet att komma fram på vägarna, den service som behövs i fråga om post och dagligvaror kräver goda möjligheter till kommunikationer. Regeringens förslag till minskade anslag till enskilda vägar raserar nu detta. Tydligen satsar regeringen i större utsträckning på de stora vägarna. Det är bl. a. av de nämnda skälen inte bra.

Allt institutionsboende måste göras så hemlikt som möjligt. Även de äldre som drabbas av åldersdemens mår bättre i en miljö som är så hemlik som möjligt. I dag vårdas många demenspatienter inom fel vårdform – detta på grund av dålig kännedom om diagnosen. Inom den slutna psykiatrin finns flera demenspatienter som med ett riktigt omhändertagande skulle kunna vårdas i andra former. På tre kliniker i landet sker i dag en riktig undersökning och såvitt man nu kan bedöma ett riktigt omhändertagande av demenspatienter. Fortfarande finns det stora svårigheter att övervinna för människor att acceptera demensvård som inleds inom mentalsjukvården. I Jönköping, Linköping och Umeå finns nu utredningsmöjligheter för denna patientkategori. Vården blir humanare, patienten kan ofta skrivas ut till ålderdomshem, långvård eller eget boende. Ålderdomshemmens inriktning behövs framgent, trots att begreppet som ord försvunnit. Servicehus med helinackordering har inte något av hemtrevnad i sig.

Man har via statsbidragssystemet åstadkommit att nya ålderdomshemsplatser inte längre kommer till. Följden blir att långvården i stället får ta över patienter som skulle ha kunnat bo kvar i hemmiljö på ålderdomshem. Med ett reformerat statsbidrag till äldreomsorgen borde de tidigare ålderdomshemmen i många fall kunna rustas upp för individuellt boende med kvalificerad kollektiv service. Vi föreslår därför att en översyn sker av statsbidragen i syfte att utvidga statsbidragssystemet till att också omfatta vård på ålderdomshem.

Äldre är en tillgång i samhället. Generationsklyftorna måste överbryggas, och det kan ske genom samhällsplanering som sammanför generationer, som låter bostadsplats och arbetsplats ligga nära varandra, genom att låta människor när de blir äldre bo kvar i sin hemmiljö. I ett decentraliserat samhälle med hänsyn till dessa faktorer ges tillfällen till omsorg om varandra. Barn umgås med äldre, anhöriga ges tillfälle att delta i vård och omsorg om sina anhöriga hjälpbehövande. De äldre måste ses som en resurs i samhället. Inte minst inom barnomsorgen som i dag byggs ut i kraftig takt kan äldre vara en mycket värdefull tillgång. Medvetandet om detta finns, och frivilliga organisationer försöker att praktiskt tillämpa det. Som i så många andra fall är de föregångare för reformer med humant innehåll som sedan samhället övertar.

De anhörigas medverkan i omvårdnaden måste på alla vis underlättas. Ett exempel på detta är att på ett enkelt sätt ge ersättning åt eller anställa anhöriga som vårdare på hel- eller deltid. Ofta behövs i sådana fall en väl utbyggd kontakt mellan hemsjukvård och hemtjänst med utbildad personal som ett stöd och en trygghet i omvårdnaden. Trygghetslarm och fungerande färdtjänst förbättrar tryggheten ytterligare för alla som väljer att bo kvar i hemmet också i högre åldrar.

Målet för handikappolitiken skall vara att handikappade skall få en livssituation som så långt möjligt är likvärdig med andra människors. Varje människa skall ha rätt att få bostad, arbete, meningsfull fritid och kontakter med andra. Den positiva utvecklingen de senaste sex åren inom detta område måste fortsätta. Samhällsplaneringen i sig är i många fall orsak till att vissa människor blir handikappade. Bristerna i boendemiljöerna som blev resultatet när flyttningsvågen drog över landet på 1960-talet gör i dag människor handikappade. Möjligheterna till spontana kontakter människor emellan försvann också i dessa samhällen. Vården centraliserades och specialiserades. Det decentraliserade samhället har klara fördelar även för människor med handikapp. De bostadsområden som det gäller kan också förbättras. Tillkomsten av nya liknande bostadsområden måste förhindras.

De satsningar som trots ekonomiska svårigheter gjorts av regeringarna Fälldin har varit av den storleksordningen att de skapat nya förutsättningar för en positiv utveckling på handikappområdet. Det är därför förvånande att regeringen nu inte ens anger en färdriktning för hur man vill prioritera de handikappolitiska insatserna i framtiden. Detta är förvånande med tanke på den kanonad av krav som under socialdemokraternas oppositionstid riktades mot regeringen, trots alla de positiva åtgärder som då vidtogs.

Beträffande det handlingsprogram som blev resultatet av det arbete som gjordes av beredningsgruppen för det internationella handikappåret 1981 och som presenterades 1982 konstaterar man i propositionen helt lamt att frågan bereds i regeringskansliet. Blev det inte mera efter den anstormning som varit från ert håll de senaste åren när det gäller handikappfrågorna? Ballongen sprack tydligen. Vi anser dock fortfarande att dessa frågor är viktiga, och vi kräver att de handikappade fortsättningsvis skall få ta del av prioriterade åtgärder.

Genom att fördela befintliga resurser med tanke på att de små och svaga skall få mera, dvs. genom att bortse från inkomstbortfallsprincipen och övergå till grundtrygghetsprincipen, skapas sådana förutsättningar. Först då handlar vi solidariskt. Det är av frukterna som man skall döma trädet. Jag vill påstå att socialdemokratiska frukter på handikappområdet smakar illa med tanke på all reklam under valrörelsen. Det kommer människorna snart att upptäcka.

Centern värnar om en fördelningspolitisk grundsyn som syftar till att de svagare grupperna får mera. Med vår politik vill vi skapa ett samhälle där det inte är skrämmande att åldras och där alla generationer behövs. I våra

motionskrav ger vi uttryck för denna inriktning, och vi visar där på vägar att åstadkomma en sådan utveckling.

Anf. 47 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Det är alltid intressant att lyssna på debatter. Efter att ha lyssnat på den här debatten framstår det för mig som ganska klart att det går en skiljelinje i politiken mellan socialdemokraterna och mittenpartierna å ena sidan och moderaterna å den andra. Visst finns det skillnader i fråga om synen på den sociala politiken när det gäller mittenpartierna och socialdemokraterna, men de som definitivt avviker i det avseendet är moderaterna. Det avgörande är vilket samhälle vi vill leva i, sade Ingemar Eliasson, och det har framgått av den här debatten.

Jag skall sedan gå in på några av inläggen här. Det var intressant att lyssna till Rune Gustavsson. Men jag skulle vilja börja med litet historik när det gäller pensionärerna.

Rune Gustavsson talar om pensionärer som begärt undantagande från ATP. Men det är ju resultatet av hans egna propagandainsatser som han här beskriver. Under ATP-striden reste nämligen Rune Gustavsson och andra bondeförbundare land och rike omkring och förtalade ATP. En del bönder och egenföretagare lät sig förledas av propagandan. De begärde således undantagande från ATP. De slapp att betala avgifter till ATP. Men Rune Gustavsson glömde att redogöra för andra konsekvenser i det sammanhanget. Han är alltså själv i hög grad ansvarig för den uppkomna situationen.

När det sedan gäller skillnaderna i fråga om ATP så är det en sak som inte har särskilt mycket med pensionssystemet att göra. Pensionen ersätter ju en del av inkomsten. Dessutom är det faktiskt så – tyvärr, kan man väl säga – att det finns inkomstskillnader i samhället. Men dem skall vi försöka att utjämna genom en solidarisk lönepolitik och genom skattepolitiken, inte genom att – som centern vill – ha ett samband mellan inkomsten under de aktiva åren och ATP-pensionen. Skulle centerpartisterna få som de vill, skulle det innebära ett grundskott mot hela ATP-systemet. I det avseendet är Rune Gustavsson faktiskt konsekvent i dagens anförande.

Sedan kom Rune Gustavsson in på alkohol- och narkotikapolitiken. Han sade att även om det gjorts en del, får det inte innebära att samhället slår sig till ro. Nej. Jag tycker att regeringen har gett bevis på att vi inte slår oss till ro. Jag vill vidare påpeka, Rune Gustavsson, att trots det kärva ekonomiska läget föreslår regeringen en ökning av bidraget till A-nämnden med 1 milj. kr.

Rune Gustavsson förfasar sig över byråkratiseringen vad gäller tjänster på länsstyrelserna. Men Rune Gustavsson vet lika väl som jag att det var genom en politisk kompromiss här i kammaren som länsstyrelserna fick sina uppdrag i samband med tillkomsten av LVM. Kanske var det många i denna kammare som hade en annan uppfattning om var utredningsarbetet borde göras.

Göte Jonsson ger en ganska klar bild av var moderaterna står när det gäller

socialpolitiken. Han framhåller att hänsyn till den enskildes önskemål måste vara vägledande. Han talar också mycket varmt om valfrihet – men för vem? Det går bra att tala om valfrihet för människor som har de ekonomiska förutsättningarna att välja vad de vill ha. Men för att människor skall ha någon nytta av valfrihetsideologin måste bättre ekonomiska förutsättningar skapas. Det är ingen som anser något annat än att det är föräldrarna som har huvudansvaret för barnen. Vad moderaterna tycker om den kommunala barnomsorgen känner vi redan till. Det skall skapas alternativ. Hela debatten och synen på den sociala politiken och familjepolitiken visar på att man vill ha en ökad privatisering. Hur skall de sämst ställda i samhället då kunna komma i åtnjutande av den service som de behöver?

Så något om det ekonomiska stödet till barnfamiljerna. Efter det att den socialdemokratiska regeringen tillträtt i höstas höjdes barnbidraget. Vi fördubblade flerbarnstilläggen. Vi förbättrade livsmedelssubventionerna. På det familjepolitiska området kommer under våren fyra olika utredningar, tror jag, att avlämna förslag till regeringen. En del förslag har redan inkommit. Regeringen avser att göra en samlad översyn av det ekonomiska stödet till barnfamiljerna när underlag från utredningarna föreligger. Vidare kommer vi att arbeta fram en ny plan för barnomsorgen.

Återigen till diskussionen om valfriheten. Göte Jonsson exemplifierade denna med den lilla fritidsstugan på landet. Han fick också med idyllen Sörgården. Det är bra att ha en sådan målsättning för människorna i vårt samhälle. Men jag tror att vi även måste beakta den omfattande arbetslöshet som drabbar många människor i olika delar av landet, människor som är i behov av stöd från samhället för att få en värdig tillvaro.

Göte Jonsson kom också in på alkohol- och narkotikafrågan. Han sade: Jag tror inte att fackföreningsrörelsen behöver några miljoner kronor för sitt fackligt-sociala arbete. Moderaterna har ju yrkat avslag när det gäller anslag i det avseendet. Jag skulle vilja rekommendera Göte Jonsson att studera det fackligt-sociala arbetet när det gäller kamratstödjande verksamhet för de människor som är på väg att slås ut. Jag tror att det är just på arbetsplatserna som man har de bästa förutsättningarna att komma i kontakt med dessa människor på ett diskret sätt, så att myndigheter inte lika lätt behöver gripa in. Vidare tror jag att det fackligt-sociala arbete som LO och TCO bedriver är synnerligen värdefullt.

Ingemar Eliasson sade att han kunde instämma i det anförande som jag höll i natt i de här frågorna. Jag kan kvittera och säga att jag i stort sett instämmer i vad Ingemar Eliasson sade om de åtgärder som behöver vidtagas mot narkotika- och alkoholmissbruket.

Beträffande det som Ingemar Eliasson yttrade om lagstiftningen vill jag bara säga att en av de punkter som narkotikakommissionen har att se på är just lagstiftningen på detta område. Jag kan gärna instämma i Ingemar Eliassons vädjan om att vi tillsammans skall piska fram den heliga vreden mot missbruket och mot dess effekter på manga människor, i synnerhet då på den yngre generationen.

Jag kan försäkra Ingemar Eliasson att narkotikakommissionens tillkomst

på intet sätt innebär en splittring när det gäller de här frågorna. Dessutom är ju narkotikakommissionen en kommitté inom socialdepartementet. Men det är väl ganska naturligt att den får den här litet fristående karaktären, eftersom inte bara socialdepartementet utan också justitiedepartementet berörs.

Låt mig slutligen än en gång konstatera att det även på det sociala området går en mycket klar skiljelinje, eftersom moderaterna särar ut sig och vill ha en ökad privatisering för människorna.

Anf. 48 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Det är tydligt att det mönster som statsministern visade upp i sin rent taktiska uppläggning går igen i hela den allmänpolitiska debatten, så till vida att socialdemokraterna försöker att i största möjliga utsträckning se likheter mellan socialdemokraterna och mittenpartierna och olikheter mellan socialdemokraterna och moderaterna. Jag skall inte ytterligare kommentera detta utan vill bara säga att jag är medveten om att det går en klar skiljelinje – och jag tror att detta är en fördel för Sverige – mellan den socialdemokratiska och socialistiska uppfattningen å ena sidan och den moderata å den andra. Det är ju på grund av sådana skiljelinjer i politiken som vi får en vital demokratisk debatt. Och den vitala demokratiska debatten är viktig på inte minst det socialpolitiska området.

Sedan kan jag väl säga att jag när det gäller viktiga reformer på det familjepolitiska området så sent som före jul tyckte mig märka ett klart närmande mellan de tre icke-socialistiska partierna. Här föreligger reservationer som är mycket lika, men jag skall inte gå närmare in på detta.

Valfrihet för vem, frågade statsrådet. Enligt vår åsikt gäller det valfrihet för den enskilda människan. Statsrådet sade att det är bra för dem som har ekonomiska förutsättningar. Moderata samlingspartiets politik går ju ut på att allt flera skall få förutsättningar till valfrihet. Vi har på det familjepolitiska området lagt fram förslag, som skulle underlätta för just de svaga barnfamiljerna att få större valfrihet och bättre standard. Socialdemokraterna däremot har sagt, och säger fortfarande, nej.

När det gäller synen på den enskilda vården – mor Anna i Sörgården t. ex. – skulle vårt förslag innebära ökad valfrihet också för mor Anna, oaktat vilken ekonomisk ställning hon har. Vi har ju föreslagit att vårdpenningen skall följa mor Anna och inte den kommunala institutionen, som socialdemokraterna vill. I det socialdemokratiska samhället är det ju på det socialpolitiska området så, att ekonomin bestämmer den enskildes valfrihet i större utsträckning än i det moderata samhället.

Till sist, hur går det för den som är arbetslös i Sörgården? Enligt vårt förslag, fru statsråd, skulle den arbetslöse unge i Önnemo by kunna starta ett eget vårdhem och på så vis ta hand om de gamla i Önnemo by. Därmed skulle också vår valfrihetsfilosofi bidra till att lösa arbetslöshetsproblemet.

Anf. 49 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Gertrud Sigurdsen sade att det finns litet historia när det gäller pensionerna. Det fanns en gång en partiledare som sade: Gå hem och läs historia! Nu kan jag inte säga så till Gertrud Sigurdsen, eftersom det gällde mig personligen och det inte finns någon historia om saken. Jag beklagar emellertid att Gertrud Sigurdsen har blivit så fantastiskt vilseledd.

I 1956 års folkomröstning deltog jag inte, jag tror att jag deltog i bara ett möte. I valrörelsen 1958 deltog jag inte heller. Tvivlar Gertrud Sigurdsen på mina uppgifter, kan fru Sigurdsen i egenskap av sjukvårdsminister säkerligen få dem kontrollerade på Växjö lasarett, där jag då befann mig.

När det här var klart var jag ute på många möten, tillsammans med representanter för försäkringskassan. På den tiden var jag RLF-ombudsman. När frågan ställdes om vederbörande skulle vara med eller ej gav jag alltid ettdera av två svar. Jag sade: Du som har nått en högre ålder skall tänka på att du är mycket överkompenserad i det här systemet. De unga gav jag alltid svaret: Du har familj – och då är det mycket låga avgifter. Sedan överlämnade jag till var och en att ta ställning. Och, Gertrud Sigurdsen, efter en hel vårs arbete fick jag ett personligt tack från dåvarande chefen för försäkringskassan i Växjö för det arbete som vi hade lagt ned för upplysning. Så förhöll det sig med historieskrivningen. Jag beklagar att socialdemokrater i Kronobergs län i detta fall har vilselett Gertrud Sigurdsen.

Jag konstaterar också att det inte fanns så mycket verklighet bakom orden om breda lösningar för att få till stånd en socialt rättfärdig politik.

Sedan till insatserna mot narkotika. Gertrud Sigurdsen säger att det satsats 1 milj. kr. Men det är ju inte mycket jämfört med det hundramiljonersprogram som socialdemokraterna – som jag tidigare framhöll – vid varje riksdag gjort ett stort nummer av under de senaste åren. Socialdemokraterna satsar alltså 1 miljon på detta, men 3 miljoner på ökad byråkrati. Visserligen rör det sig om en politisk kompromiss – det har varit oenighet här i kammaren – men det blev en dålig kompromiss. Varför har inte socialdemokraterna förtroende för kommunernas socialnämnder? Det är ändå dessa som får göra utredningsarbetet. Varför skapa mer byråkrati på länsstyrelserna genom att inrätta en särskild avdelning?

Anf. 50 MAJ KEMPE (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill bara helt kort replikera med anledning av talet om valfrihet. Den ene efter den andre har ju på nytt varit uppe och talat om detta. Jag vill anknyta till vad statsrådet Sigurdsen sade och fråga som hon: valfrihet för vem? Det blir valfrihet för dem som har tjocka plånböcker. De kan ordna det mesta själva och är inte i behov av samhällets service på samma sätt som andra.

När det gäller barnomsorgen vill jag på nytt framhålla att jag är mycket rädd för att kommunernas allt sämre ekonomi medför att man mer och mer kommer att tubba på de rekommendationer som ges beträffande barnomsorgen. Jag är mycket orolig för den kommande utvecklingen.

Anf. 51 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Jag har, Göte Jonsson, inte lagt upp något mönster för den här debatten. Jag har lyssnat till debattinläggen och dragit de här slutsatserna, som jag tycker är ganska klara.

Det är en vital demokratisk debatt, säger Göte Jonsson. Javisst, vi har i det här demokratiska samhället rätt att framföra våra synpunkter och stå för det vi tycker är riktigt. Och jag vill inte förvägra Göte Jonsson att stå för det som moderaterna tycker är riktigt.

Valfrihet för den enskilda människan! Men jag säger, Göte Jonsson, att vi måste ha en ambition att skapa förutsättningar för att enskilda människor skall kunna utnyttja valfriheten.

Göte Jonsson tar upp frågan om barnomsorgen. Alla undersökningar visar att barnfamiljerna föredrar den kommunala barnomsorgen; man anser det vara det tryggaste och bästa alternativet. Familjedaghemmen är ett bra komplement till detta.

När Göte Jonsson återkommer till detta med mor Anna och Sörgården, är det ganska betecknande att de är sagans värld som Göte Jonsson måste ta till för att beskriva det moderata samhället. Å andra sidan kan jag säga till Göte Jonsson att jag är tillräckligt gammal för att ha upplevt det moderata idealsamhället, med det privata initiativet och med de privata vårdinsatserna.

Jag var, Göte Jonsson, i måndags uppe i Sundsvall och studerade den psykiatriska vården. Där har människor möjlighet att slussas ut i samhället från mentalsjukhusen. Med insatser från samhällets sida kan de komma ut i samhället och klara sig i en egen bostad. Även mor Anna i Sörgården behöver de här insatserna från samhällets sida. Jag tror att de privata initiativen på vårdområdet gäller enklare insatser, där det inte föreligger några större problem. Men när det gäller de tyngre insatserna inom vården kommer man alltid att hänvisa till att det får samhället sköta. Jag tror att för de svaga och eftersatta grupperna i samhället är det en styrka att vi har den offentliga sektorn, som har möjlighet att ge människorna en bättre vård. Därutöver skall det naturligtvis finnas – har alltid funnits och finns – privata alternativ på vårdsidan.

Det är möjligt att Rune Gustavsson inte deltog i debatten och kampanjen när det gällde ATP. Men alla vet ju vad centerpartiet stod för och vad ni hade för alternativ i fråga om den allmänna tjänstepensionen. Rune Gustavsson kan inte förneka att min historiebeskrivning på den punkten är riktig. Om Rune Gustavsson inte fanns med i den debatten, så var det en felaktig historiebeskrivning av mig. Men jag vidhåller min uppfattning om var centern stod i tjänstepensionsdebatten.

Anf. 52 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill först säga att vi i moderata samlingspartiet delar centerns uppfattning när det gäller synen på dem som inte åtnjuter ATP-tryggheten. Detta är, statsrådet Sigurdsen, svaga grupper i samhället. Men dem säger socialdemokraterna nej till.

Statsrådet säger: Jag har upplevt det moderata idealsamhället! Av etikettsskäl brukar jag inte sätta ålder på damer, och jag skall inte göra det i det här fallet heller, fru statsråd. Men jag frågar mig i vilken tappning fru statsrådet upplevt det moderata idealsamhället.

Jag varnade i mitt inledningsanförande för att debatten skulle föras i de här termerna – bara därför att man vågar ställa sig upp och tala för enskild frihet är man helt plötsligt inte social. Statsrådet har nu vidimerat att det är på det sättet som socialdemokraterna för den här debatten.

Så till några sakfrågor!

Det gäller först frågan om stödet till facket för arbetet med dem som är missbrukare. Jag är själv medlem i TCO och har varit aktiv i fackföreningsarbetet under många år. Jag vet att varken TCO eller LO behöver några miljoner kronor för att bedriva den här mycket värdefulla verksamheten. Jag skäms i princip som TCO-are för att säga: Får jag inte dessa futtiga pengar från staten, så struntar jag i det sociala ansvaret på verkstadsgolvet. Så fungerar inte mitt fackliga patos, och jag tycker att även socialdemokraterna borde ha den uppfattningen. Vi anser att statsbidrag skall utgå till ekonomiskt svaga organisationer och inte till de ekonomiskt starka. Ansvaret skall dessa känna ändå, och det har de kapacitet att göra.

När det gäller barnomsorgen har vi klart sagt ifrån att den kommunala barnomsorgen är bra och behövs. Men vi har samtidigt sagt att det behövs alternativ. Och det kan, fru statsråd, inte vara en nackdel om alternativen är billigare. Detta gäller också andra vårdformer – det är ingen nackdel. Detta är inte sörgårdsromantik, fru statsråd! Detta är bara att se vår ekonomiska realitet på ett riktigt sätt. Tillvaratar vi inte de resurser vi har på ett vettigt sätt, så klarar vi inte den sociala tryggheten. Det är ändå detta som vi i moderata samlingspartiet har som en viktig ambition.

Anf. 53 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! I sitt första inlägg angrep statsrådet Sigurdsen mig för att jag skulle ha rest runt i mitt län och vilselett människor och därmed medverkat till att de begärt utträde. Så uppfattade jag henne, men nu har vi klarat ut detta.

Sedan gäller det frågan om centerns linje i fråga om pensionerna i det valet och den omröstningen. Vi företrädde den linjen att vi skulle ha en folkpension som utgjorde 60 % av medelinkomsten för industriarbetarna. Då kan var och en räkna ut hur stor den pensionen hade varit i dag. Dessutom skulle vi ha en frivillig tilläggspensionsförsäkring. Det är faktiskt detta som folkpensionärsorganisationerna drivit under de senaste åren, nämligen att folkpensionen skulle uppgå till 60 eller 65 % av medelinkomsten. Detta var också vår linje.

Sedan kommer jag tillbaka till den grupp på 20 000 personer som inte har pensionstillskott. Gertrud Sigurdsen visar här en fullständig kallsinnighet, om jag förstår henne rätt. Men det är ju ändå så att de som haft undantagande från ATP under många år fått betala högre folkpensionsavgifter än de som anslutit sig till ATP-systemet. Anledningen till detta var att avgifterna till

ATP var avdragsgilla och att de taxerade inkomsterna därmed blev lägre för ATP-anslutna än för dem som begärt undantagande. Det är alltså uppenbart att företagare som begärt undantagande från ATP under sina aktiva år betalt såväl större avgifter till folkpensioneringen som högre statsskatter och kommunala skatter än kolleger anslutna till ATP.

Anser vidare Gertrud Sigurdsen att det är rimligt att den kvinna som inte haft möjlighet att vara med i ATP-systemet därför att hon inte haft någon inkomst skall vägras pensionstillskott på grund av att hennes make begärt utträde ur ATP? Det är häpnadsväckande att socialdemokraterna vidhåller denna orättvisa.

Anf. 54 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Jag är inte, Göte Jonsson, rädd för att tala om min ålder. Jag fyllde 60 år för några veckor sedan. Jag har upplevt det moderata idealsamhället på 1930-talet. Moderaterna hade då en mycket stark ställning inom både kommunal- och rikspolitiken. Jag har upplevt hur det var att tillhöra de grupper i samhället som inte kunde få del av vård, service och annat som det i dag är ganska naturligt att människor får del av.

Facket behöver inte de här pengarna, sade Göte Jonsson. Och om jag förstod honom rätt, skäms Göte Jonsson för att facket tar emot pengarna. Jag vill först framhålla att det är fler organisationer än fackföreningsrörelsen som får stöd till denna verksamhet, men fackföreningsrörelsen utför ett mycket bra jobb på detta område. Jag har rekommenderat Göte Jonsson att studera detta.

Fackföreningsrörelsens inkomster går till en mycket omfattande verksamhet när det gäller facklig utbildning och annat som är helt nödvändigt. Människorna inom fackföreningsrörelsen tillhör ofta dem som inte har fått del av samhällets utbildning, som i det moderata idealsamhället bara var förunnat de privilegierade. Också på det området har vi under senare år fått en annan situation.

Så till behovet av konfliktuppbyggnad. Vi vet inte vad som kommer att hända på arbetsmarknaden detta år. Jag tror att det är cyniskt att säga att fackföreningsrörelsen är en rik organisation. Det låter ungefär som om fackföreningsrörelsen i detta land inte skulle väl använda sina pengar.

Jag kan än en gång avsluta med att konstatera – och med det konstaterandet för Göte Jonsson bevisa riktigheten i vad jag har framfört – att jag i dag inte har hört centern och folkpartiet men väl moderaterna attackera barnomsorgen. Jag har också uppfattat att både centern och folkpartiet stöder de anslag som går till fackföreningsrörelsens sociala arbete och de insatser som görs från samhällets sida för att bekämpa alkohol och narkotika. Jag kan alltså, även efter dessa repliker, konstatera att det går en skiljelinje gentemot moderaterna.

Andre vice talmannen anmälde att Rune Gustavsson och Göte Jonsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 55 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Energipolitiken intar en central plats i regeringens politik för att få fart på produktion och investeringar i vårt land. I den proposition som riksdagen godkände i december utgjorde satsningar på ökade energiinvesteringar ett viktigt led i regeringens kamp mot den ekonomiska och industriella krisen.

Vi arbetar nu vidare med propositioner och andra förslag som kommer att presenteras senare under året. Det handlar bl. a. om storstädernas värmeförsörjning, olja och vissa naturgasfrågor, energibeskattningen, atomlagstiftningen samt formerna för den kommunala energiplaneringen.

Flera utredningar arbetar med energifrågorna, t. ex. 1981 års energikommitté, som skall vara färdig nästa år, atomlagstiftningskommittén, som vi väntar förslag från mycket snart, och vattenkraftsberedningen, som skall vara färdig med en plan för vattenkraftsutbyggnaden omkring den 1 juli i år.

Det arbete som hittills gjorts och det som nu pågår har två givna utgångspunkter. Den ena är att vi skall förverkliga folkomröstningens resultat och de beslut som riksdagen därefter har fattat om energipolitikens inriktning. Den andra utgångspunkten är att vi samtidigt som vi offensivt satsar på investeringar för att täcka angelägna behov på energiområdet ger den svenska industrin förutsättningar att möta den efterfrågan som detta skapar. Det bidrar till att hålla sysselsättningen uppe och ger industrin chanser att utveckla ett kunnande och produkter som senare kan ge grund för en mycket konkurrenskraftig export.

Det är mot den här bakgrunden, herr talman, som jag nu litet närmare vill beskriva hur arbetet i praktiken fortgår.

Jag har i praktiskt taget alla sammanhang där jag har presenterat regeringens energipolitik mycket kraftigt understrukit min och regeringens föresats att målmedvetet följa folkomröstningens resultat när det gäller kärnkraften. Kärnkraften skall alltså utnyttjas under en övergångsperiod. Senast år 2010 skall den sista reaktorn tas ur drift. Jag har betonat att det inte är någon mening med att under min tid som energiminister väcka frågor om vare sig en väsentligt tidigare eller senare avveckling av kärnkraften.

Med detta mål för ögonen borde det stå klart för de allra flesta med någon insikt i energipolitiken att vi måste arbeta mycket hårt för att klara kärnkraftsavvecklingen samtidigt med att vi minskar vårt oljeberoende. Det kräver en målmedvetenhet som i sin tur förutsätter att vi är ense om tagen. Det rådde stor enighet i riksdagen när vi våren 1981 fastställde riktlinjerna för energipolitiken. Låt oss då visa att vi också kan stå eniga i det praktiska arbetet för att förverkliga de besluten.

I samband med regeringens beslut om tillstånd för utförsel av 57 ton använt kärnbränsle, redovisades regeringens handläggning av den frågan. Vi kunde då redovisa att vi har gått igenom avtalen tillsammans med den franska regeringen och klarat ut att den svenska regeringen är tillförsäkrad full kontroll över varje steg i hanteringen i Frankrike. Vidare har vi kommit överens om att allt svenskt material i La Hague skall kontrolleras av det

internationella atomenergiorganet IAEA. Det material som vi sänder till Frankrike förblir hela tiden i svensk ägo. Därmed är våra krav på säkerhet uppfyllda. Det viktigaste är nu att vi finner lösningar för framtiden som är konstruktiva och ansvarsfulla.

Vi har inbjudit de övriga partierna till överläggningar om hur avfallsfrågorna skall hanteras i framtiden. Från regeringens sida är vi angelägna om att behålla handlingsfriheten tills vi vet vilken metod för slutförvaring som är bäst. Det är min och regeringens uppriktiga förhoppning att vi i samförstånd och med det allvar den här frågan kräver nu kan lösa avfallsfrågorna på ett sätt som medborgarna kan känna förtroende för.

Herr talman! Enligt vår mening är en satsning på fjärrvärmeutbyggnad både energipolitiskt och industripolitiskt av strategisk betydelse. Fjärrvärme är en distributionsform för energi som kan utnyttja många olika energikällor allteftersom de blir tillgängliga. Den kan också skapa underlag för elproduktion i kraftvärmeverk, som vi kommer att behöva när kärnkraften skall börja avvecklas.

Vi har angett hur fjärrvärmeutbyggnaden kan genomföras i tre steg.

Det första steget är omedelbara investeringar för att bygga ut ledningsnätet. Det kan ge sysselsättning åt tusentals anläggnings- och industriarbetare. Den utbyggnaden stimulerar vi nu med förbättrade fjärrvärmelån och investeringsbidrag under 1983.

Det handlar för det andra om investeringar i nya produktionsanläggningar, som med avancerad miljöteknik utnyttjar kol och inhemska bränslen.

Det handlar för det tredje om att kombinera värmeproduktionsanläggningar i medelstora och större fjärrvärmenät med mottryck för elproduktion när kärnkraften börjar avvecklas.

Efter det senaste OPEC-mötets misslyckande, räknar många med sjunkande oljepriser. Det förefaller vara en rimlig bedömning. Men att, som en del gör, utifrån det dra slutsatsen att det därmed skulle vara mindre motiverat att minska oljeanvändningen är inte särskilt förståndigt. Vi behöver minska oljeanvändningen dels för att sanera samhällsekonomin, dels för att öka försörjningstryggheten genom en differentiering, dvs. en utspridning på olika energikällor.

Totalt sett utgör oljan fortfarande 60 % av vår totala energianvändning. Det är långt kvar till målet för 1990 – 40 % – och trots att oljeförbrukningen minskat i volym har kostnaderna tiodubblats på tio år. Fortfarande går 20 % av våra exportinkomster åt för att betala oljeimporten. Därför måste våra ansträngningar att spara och att ersätta olja fortsätta. En situation där priset minskar måste utnyttjas för att förbättra handelsbalansen och samhällsekonomin.

Det finns de som nu frågar varför vi i så fall skall ersätta olja med ett annat importerat bränsle, nämligen kol. Jag vill då först säga att det är fråga om en mycket begränsad kolsatsning helt i enlighet med de beslut som tidigare har fattats av riksdagen, att kolet skall svara för 10 % av vår energiförsörjning.

Jag vill understryka att det är en betydande skillnad i belastningen på

handelsbalansen mellan olja och kol. Det är nämligen så att när vi använder olja som energikälla är per producerad enhet i grova tal två tredjedelar bränslekostnad och en tredjedel kapitalkostnad. För kolet är kostnadsandelarna ungefär de omvända, dvs. en tredjedel bränslekostnad och två tredjedelar kapitalkostnad. När vi övergår från olja till kol handlar det alltså om att ersätta oljan med kol *och* kapital, dvs. förbränningsanläggningar och annan utrustning för fastbränsleeldning. Om övergången till kol skall få den positiva effekt på bytesbalansen som vi avser, måste vi se till att använda utrustning som i allt väsentligt är tillverkad i Sverige.

Nu ligger svensk industri ganska väl framme på det här området. Det finns företag som har tagit fram bra produkter på energiteknikens område. Men bl. a. av det skälet att efterfrågan tidigare varit låg har man inte kunnat bygga upp tillräcklig volym på sin verksamhet. Vi kom tidigt till insikt om att det fanns en risk för att denna satsning skulle gå den svenska industrin förbi. Det var därför vi upprättade energiupphandlingsdelegationen. Trots att den bara arbetat i något mer än en månad visar dess inventering och de förfrågningar som hittills har gjorts att vår bedömning av läget var riktig och att snabba insatser är nödvändiga. Vi tror att industrin med energiupphandlingsdelegationens stöd kan få en chans att ta vara på den möjlighet till utveckling som nu finns.

Vi har valt att i denna första omgång särskilt stimulera uppförandet av torveldade anläggningar genom att under 1983 ge 25-procentiga investeringsbidrag. Det har vi gjort just därför att torvintroduktionen går för långsamt och därför att vi visste att denna satsning särskilt skulle gälla anläggningar i Norrbotten och Norrlands inland, där det ju finns särskilda skäl att främja sysselsättning och industriell utveckling. Dessutom har vi där en mycket stor del av våra brytvärda torvtillgångar. Det är ett mycket gott skäl för den särskilda satsningen på torv.

När det gäller skogsenergi går de energipolitiska riktlinjerna ut på att denna 1990 skall svara för mellan 25 och 30 TWh av vår energiförsörjning. Det är en mycket hög ambitionsnivå. Den satsningen skall dessutom göras så att vi samtidigt tillgodoser skogsindustrins behov av råvara. Där råder inte bara teoretiskt utan även erfarenhetsmässigt ett konkurrensförhållande beträffande skogsråvaran.

Sedan april 1980 har anläggningar för eldning med träfiberråvara regelmässigt prövats av regeringen, om förbrukningen av skogsråvara överskrider 25 000 kubikmeter per år. Vi har nyligen skärpt den prövningen och sänkt gränsen till 10 000 kubikmeter. Ändå har företag och fackliga organisationer inom skogsindustrin uttryckt farhågor för att man kan komma att elda upp råvara, som kan användas i skogsindustrin. Andra bedömare hävdar att det kommer fram mer råvara till skogsindustrin just tack vare att den samtidigt kan användas såsom bränsle.

Genom användande av modern teknik och särskilda terminaler kan man skilja ut skogsavfall lämpligt för industrins behov. På det sättet kan man göra det ekonomiskt att ta ut en större del av skogen totalt sett. Därigenom främjas även skogsindustrin. Vi kommer nu att ta initiativ till att klarlägga

hur satsningen på skogsenergi påverkar skogsindustrin och hur den satsningen bör utformas för att man skall kunna garantera skogsindustrins råvaruförsörjning samtidigt som man klarar satsningen på skogsbränslen.

Det finns emellertid många andra problem, som utgör ett hinder för att få ett praktiskt genomslag när det gäller skogsbränslen. Framför allt är det problem inom försörjningssystemen på biobränsleområdet, alltifrån råvarukällan till förbränningen. Det kan gälla koncessioner som inte stämmer överens med den planerade utbyggnaden av förbränningsanläggningar, pelletfabriker som inte har en tryggad tillförsel av råvara, träpulverfabriker som saknar tillräcklig marknad för sina produkter samt lämpliga förbränningsanläggningar.

Det gäller nu, herr talman, att genom målmedvetna insatser komma till rätta med dessa problem. Jag har därför kallat berörda myndigheter till en överläggning i nästa vecka, då vi kommer att diskutera samordningen av de åtgärder som behövs. Jag har vidare uppdragit åt oljeersättningsfonden att tillsammans med berörda myndigheter undersöka förutsättningarna för att få ett bättre fungerande försörjningssystem på biobränsleområdet.

Vad gäller kolet har jag tidigare redovisat att vi i samarbete med kommunerna skall utarbeta en plan för kolintroduktionen. Ett 25-tal anläggningar är en riktpunkt. Det betyder att det inte kommer att bli särskilt många fler eller särskilt många färre. Och det handlar i första hand om större, från geografisk och miljösynpunkt lämpligt lokaliserade anläggningar. Introduktionen av kol ligger helt i linje med riksdagens i enighet beslutade målsättning att kolet 1990 skall svara för 10 % av energiförsörjningen.

Beträffande miljökraven har regeringen tidigare redovisat sin inställning. Vi skall ställa hårda miljökrav. Koncessionsnämnden för miljöskydd har i de ärenden som hittills behandlats ställt långtgående miljökrav för nya anläggningar. Riksdagen har i sitt uttalande förra våren med anledning av försurningspropositionen förväntat att motsvarande gränsvärden kommer att anges för de anläggningar som nu kan aktualiseras. Dessa uttalanden ligger till grund för regeringens handlande i dessa frågor.

Det är även mot den här bakgrunden som vi i budgetpropositionen har föreslagit en fond för bidrag till avsvavlingsanläggningar och annan miljöteknik. Vår strävan är att på en gång bedriva en framsynt miljöpolitik och energipolitik samt ge industrin en chans att utveckla ny avancerad teknik på detta område. Jag är glad över att kunna säga att industrin motsvarar våra krav.

Herr talman! Flera motioner från borgerlig sida handlar om energihushållning. Företrädare för de borgerliga partierna beskriver läget så, att man under de borgerliga regeringarnas tid nådde lysande resultat på detta område, men att socialdemokratin mest är intresserad av att byråkratisera hushållningsåtgärderna. Därmed avser man tydligen vår avsikt att framför allt ge kommunerna bättre styrmedel för energihushållningen.

Låt mig säga att den verkliga bilden är en helt annan. Det råder minst sagt delade meningar om resultatet av hushållningsåtgärderna. Men en sak är säker: det krävs intensifierade ansträngningar, för vi ligger långt efter målen.

Det krävs en mer målmedveten planering på det här området för att vi skall ha en chans att nå de mål som vi har satt upp. Varken vackra målsättningar eller ett lättsinnigt förlitande på marknadskrafterna är tillräckligt för att vi skall kunna nå målen för energihushållningen. Vi behöver en starkare och mera målmedveten planering och bättre insatta åtgärder än hittills.

Herr talman! Det är nödvändigt att vi redan nu – på 1980-talet – kan börja ta i bruk alternativen till oljan. På 1990-talet – när de första kärnkraftsaggregaten skall tas ur drift – behöver vi ytterligare tillskott av ny energiteknik.

Därför behövs en djärv och målmedveten satsning på ny energiteknik. Den skall samtidigt hjälpa oss att bygga en framgångsrik industri. Hemmamarknaden är stor nog för att utgöra en stabil grund för utvecklingen. Och energikrisen är internationell – varje land behöver förbättra sitt energisystem. Den industri och det land som är först med att utveckla bra, säker, billig och miljövänlig energiteknik kommer att vara mycket konkurrenskraftiga.

Genom en framsynt och målmedveten politik kan vi skapa tusentals nya jobb i en industri som verkligen har framtiden för sig. Vi kan dessutom ge ett bidrag i den internationella solidaritetens namn för att förbättra utvecklingsmöjligheterna inte minst i tredje världen.

Jag tror att vi med de åtgärder som nu har vidtagits och med dem som nu förbereds har kommit en god bit på vägen i vårt mödosamma men mycket stimulerande arbete för att forma framtidens energisystem.

Anf. 56 LENNART BLOM (m):

Herr talman! Statsrådet Dahls beskrivning av regeringens allmänna inriktning när det gäller energipolitiken, i första hand under 1980-talet, stämmer väl överens med de signaler som hissats redan i budgetpropositionen. Det är också naturligt att knyta en sådan här analys till det som är den allmänpolitiska debattens huvudsakliga fråga, nämligen landets ekonomiska kris och det samband som där otvivelaktigt finns mellan energisektorn och samhällsekonomin i stort. Jag ansluter mig till den markering som energiministern gjorde på den punkten genom att hon klart uttalade att detta är ett viktigt avsnitt i vår samlade ekonomiska politik.

Vi har emellertid alldeles klart relativt olikartade synpunkter på hur lösningarna skall se ut, både när det gäller samhällsekonomin i stort och när det gäller de konkreta åtgärderna, och skillnaderna går ju i sin tur tillbaka på en grundläggande motsättning i fråga om bedömningen av hur vi skall klara den ekonomiska krisen över huvud taget. Mycket förkortat uttryckt är det strängt taget en fråga om marknadshushållning kontra långtgående reglering, och jag har kanske inte anledning att gå särskilt djupt in på detta i det här sammanhanget.

Energifrågan befinner sig i ett besvärligt läge. Den erfarenhet som både de föregående regeringarna och den nuvarande regeringen har gjort är naturligtvis den att det tar utomordentligt lång tid och är en komplicerad fråga att ställa om energiförsörjningssystemet. Det går inte, på grund av

sektorns mycket stora betydelse, att sitta och föreskriva i några djärva planritningar hur det skall gå till, utan det är en utveckling som dels tar lång tid, dels möter mycket svåra ekonomiska, psykologiska och andra hinder. Man kan säga att vi ur ekonomisk synpunkt redan nu syndat ganska länge. Det har varit uppskov i långbänkar, det har varit tveksamhet och bristande besked. Det har varit förhöjda kostnader, vilket särskilt drabbat kärnkraftsindustrin, där dessutom den kommunala och enskilda har diskriminerats till förmån för den samhällsägda, och det har varit tendenser till detaljstyrning som sedan inte har visat sig fungera i praktiken.

I och för sig är jag övertygad om att moderata samlingspartiet med sin prioritering av krismedvetande och återställande av en fungerande samhällsekonomi är positivt inställt till sådana förslag från regeringens sida som vi bedömer är ägnade att leda åt rätt håll. Vi finner emellertid generellt att åtskilligt av det som föreslogs av regeringen redan i höstas och en del av den uppföljning som nu är aktuell vittnar om en överdriven tilltro till att man genom detaljregleringens möjligheter kan lösa problemen.

Jag skulle vilja säga, herr talman, något som inte är riktigt fint att säga i den här kammaren. Det är att erinra om att svensk kärnkraft i dag är en av de mest värdefulla beståndsdelarna i vårt energisamhälle. Den svarar för ungefär 40 % av elförsörjningen. Den är på väg upp mot 50 % när de två återstående reaktorerna kommer i gång. Man kan i och för sig verkligen fundera på vad som skulle ha hänt om vi inte hade fått det utfall som vi fick av kärnkraftsomröstningen. Jag skall inte direkt aktualisera det nu, men jag konstaterar att frågan är värd att man lyfter blicken något ut över världen. Inemot 300 kärnkraftsreaktorer är i dag i gång, av dem tio i Sverige. Ungefär 200 är under byggnad, av dem två i Sverige, och ett hundratal har beställts. Det här är inte, som man skulle tro när man lyssnar till kärnkraftsfolkomröstningens eftermäle i den här kammaren, något slags lokal liten fråga. Det här är en fråga som är av avgörande betydelse för världens energiförsörjning över huvud taget. Mot den bakgrunden och mot bakgrund av den utomordentligt effektiva kärnkraftsindustri som vi har i det här landet har moderata samlingspartiet en klart positiv inställning till den energiförsörjning som kärnkraften står för.

Svenskt näringsliv har under en längre period haft åtminstone *en* relativ konkurrensfördel, och det är ett förhållandevis lågt energipris och en säker tillgång till högvärdig energi, främst elektricitet. Även denna relativa fördel håller nu på att förlora i värde, såvitt vi kan se. Tillgången på energi är i och för sig alltfort god. Den väl fungerande svenska kraftindustrin ser till att så är fallet. Den s. k. svenska linjen, en sorts hälftendelning mellan det statliga Vattenfall å ena sidan och de enskilda och kommunala företagen å den andra, har i praktiken resulterat i en produktionsapparat av mycket hög kvalitet och samtidigt i en samordning och en nyttig konkurrens.

Det är för moderata samlingspartiet självklart att den produktionsbilden bör bibehållas. Man skall inte ändra på det som fungerar väl. Vi kan på litet längre sikt naturligtvis tänka oss att man närmare studerar hur stor Vattenfalls del egentligen bör vara i det här sammanhanget. Ett huvudsakligt

fortsättande av den här politiken framstår för oss som mycket önskvärt.

Jag skall erinra om något som inte heller särskilt ofta nämns, nämligen det utomordentligt stora värdet av nordiskt samarbete på detta område. Nordel och andra organisationer har medverkat till en säker försörjning med elenergi i alla de nordiska länderna.

Det finns, som vi ser det, en betydande risk för att det nu uppstår låsningar i svensk energipolitik. Man kan peka på svårigheterna att genomföra ens den vattenkraftsutbyggnad som vi alla är i stort sett överens om vad omfattningen, i varje fall på sikt, beträffar. Det är utomordentligt svårt att få igenom tillstånd för kolbaserade produktionsanläggningar. De alternativa energikällorna lovar mycket, men håller ännu så länge inte särskilt mycket. Kapaciteten är under alla förhållanden relativt ringa, och tidsutdräkten är stor. Elefterfrågan stiger ungefär i takt med ett halvt kärnkraftverks produktionskapacitet per år, och om vi får en uppgång i konjunkturen, kommer efterfrågan snabbt att stiga ytterligare. Det tar, som jag nämnde, utomordentligt lång tid att ställa om produktionen. Man vet vad man har, men inte vad man får. Vi vet i dag att kärnkraft, vattenkraft och skilda fjärrvärmeanläggningar fungerar väl, men hur det går i övrigt vet vi inte särskilt mycket om. Jag vill emellertid tillägga att värmepumparna redan har visat sitt stora värde som en alternativ produktionsmetod, som tidigare inte har utnyttjats.

I det här sammanhanget kanske man skulle ställa sig frågan vad som skulle ha skett i det här landet, om den olyckan hade drabbat oss att linje 3 vunnit folkomröstningen. Då skulle vi ha haft sex kärnkraftsreaktorer i gång – eller kanske fem, om man hade påbörjat avvecklingen. 7:an, 8:an, 9:an och 10:an hade aldrig börjat producera någon elektricitet. Alternativet är uppenbart: vi hade eldat våra återstående kondenskraftverk så att pannorna varit illröda. Vad skulle det ha kostat? Jag tycker kanske att de som hade ansvaret för linje 3 har en viss upplysningsplikt mot landet på den punkten. Vad hade det kostat under 1980-talet, om deras linje hade vunnit? Hur många miljarder i form av ökade importkostnader för olja, hur många miljarder i form av ökade kostnader för produktionsanläggningar? Det har gjorts kalkyler som visar att det hade kostat omkring 25 miljarder – kalkylerna är baserade på 1981 års penningvärde, och det är ju någonting annat än vad vi på litet sikt talar om.

För näringslivet och därmed för landet – det kommer nämligen aldrig att gå att få ordning på samhällsekonomin, om inte näringslivet på allvar kan komma i gång – är även priset på energi en stor och betydelsefull faktor. Det påverkar industrins konkurrenskraft, och betydelsefullt är därvid naturligtvis det reella priset inkl. skatten. Energiministern nämnde att ett förslag om energibeskattningen kommer att läggas fram senare, och vi får avvakta med diskussionen till dess. Jag skulle ändå vilja begagna det här tillfället att vädja till dem som nu har inflytande över förslagen att beakta att en konkurrenslikställighet mellan svensk och utländsk energi bör eftersträvas i det här sammanhanget. Den kommitté som tidigare sysslade med detta lyckades åtminstone samla sig kring ett konstruktivt förslag, nämligen att momsbe-

lägga energin, och det innebär att exportindustrin får sin energiskattebelastning i väsentliga hänseenden avlyft. Med hänsyn till att så är fallet också i flertalet konkurrentländer framstår detta som en mycket angelägen åtgärd.

Statsrådet hade i det här avseendet en formulering som antydde att man avsåg att kompensera eventuella oljeprissänkningar med skattehöjningar, bl. a. av samhällsekonomiska skäl, och det kan ju vara ett sätt att försöka öka inkomsterna. Det är så man brukar öka inkomsterna enligt socialdemokratisk modell, dvs. man ökar dem genom att ta ut högre skatter, och sedan ökar man utgifterna, vilket gör att budgetunderskottet trots allt ökar ännu mer. Jag tycker att man, innan man går för långt på den vägen och innan man alltför mycket bestämmer sig, bör se vilka effekter detta får, eftersom konkurrenterna måhända får nyttiggöra sig de sänkningar av energipriserna som följer av ett fallande oljepris. En övergång till momsbeskattning skulle för näringslivets del naturligtvis betyda en väsentlig lättnad. Man kanske skulle kunna formulera det på det sättet att den här konkurrensdevalveringen kan åberopas när det gäller åtskilliga nya bördor för näringslivet, men jag föreslår att den inte åberopas i det här sammanhanget också.

Jag vill helt kort erinra om att vi från vårt håll inte accepterade vattenkraftselskatten, och vi gör det naturligtvis inte nu heller. Vi börjar ju nu se hur det gick – det går som man kunde förvänta sig. Det företag som uppenbarligen hade inspirerat författarna av baksidan på linje 2:s folkomröstningssedel att tala om indragningar av de s. k. övervinsterna på vattenkraftsel har nu mycket riktigt sålts till en pålitlig institution, och näringsidkaren i fråga har på goda grunder med sina pengar dragit sig undan det här landet, där man uppenbarligen inte får bedriva en näringsverksamhet som går bra därför att man har varit förutseende.

Bruksföretagens läge försämras klart. För kommunerna leder detta till att en reell övervältring sker, vilket man från regeringens sida inte från början har räknat med eller velat erkänna. I Stockholm får man betala ett par öre mer per kilowattimme som går vidare direkt till staten. Detta kommer inte att synas på elräkningen, för det är inte någon elskatt, utan det är en smygbeskattning som påverkar resultatet och förutsättningarna på ett sådant sätt att Stockholms energiverk kommer att få höja sitt pris enbart av den här anledningen.

Jag är kanske inte någon riktig part i slagsmålet om upparbetningsfrågan, men vi kommer kanske tillbaka till det litet senare. Den diskussionen fördes med all önskvärd ackuratess på förmiddagen.

Herr talman! Sammanfattningsvis skulle jag för vår del när det gäller energipolitikens inriktning vilja varna för de påtagliga risker som är förenade med detaljstyrning. Den är kostnadskrävande, den är ineffektiv och den har planhushållningens alla nackdelar. Vi kan erkänna att marknadsekonomin inte har fungerat tillfredsställande på det här området, men det beror på att den inte har tillåtits fungera – den har inte fått erforderliga besked och villkor för sin verksamhet. Såvitt jag kan se med min erfarenhet från kraftindustrin är det viktigaste nu att man får spelreglerna klarlagda på litet sikt. Detta tror

jag att regeringen i samförstånd med en god del av riksdagen kommer att kunna medverka till.

Från våra utgångspunkter har vi ställt oss avvisande till åtskilliga av de förslag till specifika satsningar – de gäller f. ö. stora belopp – som lämnades redan i höstas och som även tagits upp i årets budget. Vi konstaterar att redan prisutvecklingen som sådan har lett till en betydande spontan reaktion, och marknaden svarar på de förändrade förutsättningarna. Men marknaden kan inte svara så kolossalt fort, om den inte vet vilka villkor den har att rätta sig efter och om den dessutom ofta av rent ekonomiska skäl måste ta hänsyn till att man inte kan göra mycket snabba kast – gjorda investeringar kan ändå inte avskrivas på nolltid.

Oljeersättning är ett primärt mål. Hushållning, som nämndes av statsrådet, är också utan tvivel bland det väsentliga vi kan åstadkomma. Alternativa energikällor kan ge en del, men vi delar inte den optimistiska syn som statsrådet Dahl avslutningsvis gav uttryck åt när det gäller den sektorns förmåga att vara någon sorts motor i ett uppsving. Vi tror att den kan göra en del, men en begränsad del. Särskilt tveksamma är vi till de tendenser till förstärkt detaljstyrning av kommunerna, vilka kan uppmärksammas mellan raderna i skilda sammanhang. Vi tror inte att industriverket och vederbörande departement är de rätta att fatta de ur ekonomisk synpunkt riktiga besluten på kommunal nivå. Vi kommer under lång tid under alla omständigheter att behöva mycket stora kvantiteter elektricitet, och mot den bakgrunden måste vi notera att en välfungerande kärnkraftsproduktion är ett absolut villkor för att vi över huvud taget skall kunna ro samhällsekonomin i hamn i det här landet.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 57 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Det talas mycket om aktiv energipolitik, planerade investeringar på energiområdet och energihushållningsprogram i Sverige – så också i dag. Så var det under de borgerliga regeringarnas tid och ingenting hände direkt. Vi måste tyvärr nu konstatera att något samlat grepp på energipolitikens område inte heller tagits av den socialdemokratiska regeringen och dess energiminister.

I den ekonomisk-politiska propositionen i höstas, som refererats till i dag, föreslogs en del konkreta åtgärder: satsning på fjärrvärmeutbyggnad, stöd till torveldade förbränningsanläggningar och samordning av upphandling främst för dessa ändamål. Det hänvisas i budgetpropositionen på nytt till dessa åtgärder. Men de är att betrakta som punktinsatser, där stöd lämnas till dem som är intresserade av att utnyttja det.

När det gäller torveldade anläggningar gäller erbjudandet beställningar under 1983. Detsamma är förhållandet med stödet till fjärrvärmeutbyggnad. 10 % av investeringskostnaden kan totalt få komma i fråga för anläggningar som beställs under 1983. Till detta kan läggas de förändrade villkoren för lån

till fjärrvärmeutbyggnad, vars positiva effekter det är svårt att yttra sig om i dag. Den samordnade upphandlingen får också en engångsanvisning på 700 milj. kr. för 1983, avsedd som lån eller bidrag till de företag som vill ägna sig åt att leverera energiutrustning.

Förslagen i den ekonomisk-politiska propositionen är, som jag sagt, således närmast att betrakta som punktinsatser på kort sikt, men de säger ingenting om hur mycket av det tänkta som verkligen kommer att genomföras. På lång sikt vet varken energiministern eller någon annan vilken effekten blir.

Det var inte att begära att regeringen direkt skulle lägga fram utarbetade förslag i höstas. Vi ställde oss i vpk positiva till de här initiativen, men vi förväntade oss mer utförliga och välplanerade förslag i budgetpropositionen. Men som jag redan sagt upprepas där samma förslag, och det hänvisas i övrigt till tidigare beslut, fattade av borgerliga riksdagsmajoriteter och regeringar, och till pågående utredningar.

Energiministern har försökt att ge sken av handlingskraft, uppträtt på många symposier, gjort många uttalanden, både i massmedia och på andra håll, och uttalat sig tvärsäkert om både det ena och det andra. Men det praktiska resultatet är tämligen magert.

Med detta, fru talman, vill jag ha sagt att vad som saknas i den svenska energipolitiken fortfarande är välplanerade, långsiktiga åtgärder, som kan ge vårt land den stabila energiförsörjning och energiförbrukning som vi alltför länge har saknat.

Det finns två huvudfrågor inom energiområdet i dagsläget. Den första är att avveckla kärnkraften. Den andra är att minska vårt lands importberoende när det gäller energi.

Om kärnkraften skall kunna avvecklas, och jag förutsätter då att förutvarande linje 2-anhängare och kärnkraftshökar som Birgitta Dahl också arbetar för det – det har hon på nytt bedyrat här i dag – fordras det mycket mer kraftiga och bestämda åtgärder från regeringens sida än vad vi hittills sett exempel på. Det är ingen överdrift att påstå – det manifesteras mycket klart i Lennart Bloms nyss hållna anförande – att det inom vad vi fortfarande kan beteckna som kärnkraftsetablissemanget finns mycket starka krafter som direkt saboterar avvecklingsbeslutet. Många starka krafter arbetar målmedvetet för att förhindra ett genomförande av det. Man sätter sig över folkomröstningens utslag och det efterföljande riksdagsbeslutet och hoppas att genom en mängd åtgärder inom energiförsörjning och energiförbrukning kunna ställa samhället inför en situation, där det blir omöjligt att avveckla kärnkraften så som det har bestämts.

Och det är klart: Skall man genomföra en avveckling av en verksamhet som i dagsläget fortfarande är under kraftig utbyggnad, blir det en svår situation som kan utnyttjas på många sätt av dem som är motståndare till avveckling. Vad som fordras är i första hand att man undviker fortsatt bindning av energiförsörjningen till kärnkraft. Men det är just vad kärnkraftsförespråkarna, vännerna av ohämmad energiförbrukning och tillväxtprofeterna inte vill. De anstränger sig i stället på alla sätt för att driva

upp energiförbrukningen, för att hålla i gång och helst utöka energiproduktioner som Sverige inte behöver.

En av de mest tydliga av dessa ansträngningar i dagsläget är det ohämmade utbudet av billig elström. Tiotusentals elabonnenter, från småhusägare till storförbrukare som industrier och kommuner, installerar i dag elpatroner och elpannor i sina värmesystem. Det blir ju så billigt jämfört med olja eller med att satsa på inhemska bränslen! Elförbrukningen ökar – i värmesektorn – och på det sättet kan den stora överproduktionen från kärnkraftverken placeras. Men det var väl inte det som var meningen?

Att satsa miljarder och åter miljarder på en högkvalitativ energiframställning och sedan använda den för uppvärmning kan aldrig betraktas som en vettig energipolitik. Det är ett oförlåtligt slöseri. Rätt energislag för rätt ändamål och minsta möjliga förbrukning måste vara rättesnöret för ansträngningarna på energiområdet.

Vilken inverkan får det som händer på elområdet när det gäller avvecklingen av kärnkraften? Hur skall detta system fungera när reaktorerna om något tiotal år skall börja tas ur drift? Jag vill fråga energiministern hur hon har tänkt sig lösningen på de här problemen och om hon har tänkt i de här banorna och inte tänker acceptera utvecklingen? Vilken plan finns det således för elproduktion och elkonsumtion för de närmaste åren? Skall Vattenfall, precis som på 1950-talet när man stoppade kraftvärmeutbyggnaden i våra kommuner, också nu bestämma att elvärme skall användas och att alternativ som framför allt inhemska, fasta bränslen skall hållas tillbaka? Skall Vattenfall också styra elproduktionen så att alternativ som vindkraft och mottryckskraft effektivt hålls tillbaka medan kärnkraftsel och nyutbyggnad av våra orörda älvar prioriteras? Kommer Vattenfall och kärnkraftsindustrin vid sekelskiftet att ställa både regering och riksdag inför faktum att en fortsatt kärnkraftsanvändning och utbyggnad av både kärnkraften och all möjlig vattenkraft är oundviklig? Är regeringen och energiministern trots alla bedyranden i grund och botten överens med de här krafterna fastän det för tillfället inte är politiskt lämpligt att säga det rent ut?

Vi som är motståndare till kärnkraft och en energipolitik på kraftintressenternas villkor har inte glömt vad Olof Palme sade när vi diskuterade de här frågorna inför folkomröstningen, nämligen att vad som sker vid sekelskiftet eller därefter får den generationen som då bestämmer besluta om! Men vi är snart där, och morgondagens beslut styrs i stor omfattning av vilka åtgärder som vidtas i dag. Alltså: Vilka konkreta åtgärder tänker energiministern vidta för att stoppa den ökande och onödiga elförbrukningen, och hur skall produktionen av kärnkraftsel ersättas när reaktorerna snart skall börja tas ur drift?

Jag skall inte uppehålla mig vid eländet med kärnkraften, dess kostnader och risker och alla bedrövliga turer med utförsel och upparbetning av det svenska reaktoravfallet, och inte heller vid det lagbrott som Svensk Kärnbränsleförsörjning med regeringens goda minne förbereder genom att driva fram havsdumpning av radioaktivt avfall i Öregrundsgrepen utanför Forsmark. Jag återkommer till de frågorna i den interpellationsdebatt som

jag och energiministern skall ha nästa vecka.

Men låt mig än en gång påminna Birgitta Dahl om att hon sitter på en skammens bänk när det gäller kärnkraftsfrågan. Allt vad ni ledande socialdemokrater tillsammans med moderaterna gick ut och sade för tre fyra år sedan om energifrågor i allmänhet och kärnkraft i synnerhet har visat sig vara ganska så oriktigt och osant. Jag tittade för ett par dagar sedan än en gång igenom utredningen "Om vi avvecklar kärnkraften". Kommer Birgitta Dahl ihåg den? Det var den som gick under namnet konsekvensutredningen och som togs fram för att med falska beräkningar och osanna uppgifter skrämma svenska folket att rösta för en fortsatt utbyggnad av kärnkraften. Då kämpade Birgitta Dahl för kärnkraften. Den skulle rädda jobben. Den skulle hindra att Sverige översvämmades av och smutsades ner med kol. Hur är det i dag? Gå till alla som har blivit arbetslösa eller som blir det medan vi står här och talar! Fråga dem vilken nytta de har haft av kärnkraften eller hur många jobb som kommer att räddas av att två nya stora reaktorer startas, vilket regeringen förmodligen snart kommer att ge tillstånd till.

Hur är det med kolet? Birgitta Dahl som var en av de aggressivaste när det gällde att anklaga kärnkraftsmotståndare för att vilja ha ett Kolsverige lägger nu, som vi har sett, fram propositioner och satsar miljoner på att introducera kol i Sverige. Så skiftar man åsikter och uppfattningar, åtminstone på ytan, efter vad som för tillfället anses politiskt gångbart. Och under tiden driver de ekonomiska intressena *sin* politik, stick i stäv mot vitala samhällsintressen och de stora medborgargruppernas rätt till goda levnadsförhållanden.

Låt mig kort beröra den andra huvudfrågan inom energiområdet som jag tänkte ta upp i dag. Den har också i högsta grad att göra med kolet. Det gäller således vårt lands stora importberoende av energi.

Vi hamnade i oljesamhället utan planering, utan beslut och utan att någon ansvarig instans bedömde de samlade effekterna på samhället av ett oljeberoende. Det bara blev så. Men det skedde på marknadskrafternas villkor. Nu är alla överens om att det var olyckligt och att vi måste ta oss ur det stora oljeberoendet. Hur skall det gå till?

Den allra största olägenheten med oljan är ju att vi inte har en droppe själva utan måste köpa. Den är en ekonomisk belastning som allvarligt hotar oss. Man tycker då att vi i första hand borde se oss omkring i vårt eget land och undersöka vilka möjligheter vi har att ersätta olja med inhemska bränslen. Gör regeringen det? Tyvärr finns det inte särskilt mycket i vad som hittills har uträttats som pekar i den riktningen. Som jag redan många gånger har påpekat tycks energiministern och regeringen se räddningen i ökad användning av kol.

Har vi några koltillgångar av betydelse i Sverige? Nej, det har vi inte. Vi måste köpa utifrån. Jag frågar: Till vad hjälp är detta i framtiden? Kolet är billigare, säger man, och det finns större mängder outnyttjade av det än av oljan. Men hur kommer det att se ut om 30 år? Importberoende är importberoende vare sig det gäller kol eller olja, och därför skall vi i Sverige akta oss för bindningar till sådana energislag.

Vi har stora outnyttjade energireserver i Sverige. Nu vill regeringen göra

en satsning på torv. Det är bra, vilket vi från vpk:s sida länge har sagt. Men torv är en ändlig resurs som inte återuppbyggs igen förrän om sekler. Jag och mitt parti efterlyser bestämda och omfattande åtgärder för att få i gång produktion och användning av alla andra slags inhemska bränslen. Det sker inte av sig självt. Det går för långsamt med bara stödåtgärder att få i gång en sådan verksamhet. Tekniken för att producera, distribuera och använda energi från energiskog, skogsavfall och all annan biomassa finns färdig i dag, som statsrådet berörde i sitt första anförande. Men då måste man satsa planmässigt och konsekvent på att få i gång denna verksamhet. Vad väntar regeringen och dess energiminister på? Det ger jobb, minskar importberoendet och är en oändlig resurs i motsats till så mycket annat som det har satsats miljarder på tidigare.

Vi kommer att behöva olja för vår energiförsörjning under så lång tid som det nu är lönt att försöka överblicka. Det är t. o. m. så att läget är bättre i dag när det gäller den försörjningen än det var för några år sedan. Därför finns det ingen anledning till panikavveckling av oljan, i all synnerhet inte genom att ersätta den med kol. Vi kommer att behöva kolet också. Men det måste införas försiktigare än vad regeringen nu tycks syfta till. Vi skall inte bygga upp en dyr kolstruktur för framtiden som sätter Sverige i ett nytt beroende. Statsrådet nämnde några siffror om att kapitalintensiteten vid kolanvändning är mycket högre än vid oljeanvändning. Just det. Om vi då satsar på att bygga upp en dyrbar kolhantering och tror att kolpriset skall ligga kvar i samma gynnsamma förhållande till investeringarna om 30 år som i dag, då sitter vi där igen och är bundna vid ett nytt beroende, denna gång av kolet.

Vi bör alltså satsa på Sveriges egna resurser i första hand. Det har talats om att ha flera ägg i energikorgen – inte bara olja, inte bara kol och absolut inte kärnkraft. En så bred energiförsörjning som modern teknik och dagens kunskap ger möjligheter till är den rätta satsningen inför framtiden. Och framför allt: en snålare, mer ekonomisk förbrukning och rätt användning av olika energislag ger den bästa garantin för en säker energiförsörjning.

Anf. 58 OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! I ett sådant här anförande hinner man naturligtvis inte täcka hela det stora energifältet. Jag skall försöka att kommentera en del av det som har sagts och en del av det som har hänt under senare tid och inledningsvis även ta in ett något längre perspektiv i sammanhanget.

Det är en utomordentligt stor skillnad mellan den energipolitik som lagts fast av riksdagen under åren efter folkomröstningen 1980 och den energipolitik som bedrevs åren före regeringsskiftet 1976.

Nu skall oljeberoendet kraftigt minskas och förutsättningar skapas för en avveckling av kärnkraften. *Då*, trots att den första oljeprischocken redan hade inträffat, skulle oljeförbrukningen fortsätta att öka enligt 1975 års energipolitiska beslut. Enligt samma beslut skulle kärnkraften också fortsättningsvis byggas ut. För att understryka denna utbyggnadslinje ökades antalet kärnkraftsreaktorer till 13 stycken i 1975 års beslut, och det var ingen slutpunkt den gången.

Nu är utvecklingen inriktad på "ett energisystem i huvudsak baserat på varaktiga, helst förnybara och inhemska energikällor med minsta möjliga miljöpåverkan". Citatet är hämtat ur det senaste övergripande energipolitiska beslutet i riksdagen, och det återfinns också i årets budgetproposition.

Då låg tyngdpunkten på kärnkraftsforskning och mycket litet satsades på forskning om förnybara energikällor. Dessutom låg forskningsprogrammet från 1975 på 360 milj. kr. i stället för dagens 1 400 miljoner. *Nu* är vi ledande i världen i fråga om statlig satsning per person och år när det gäller de förnybara energikällorna.

Det tillhör den socialdemokratiska retoriken och propagandan att denna omställning skett långsamt under de icke-socialistiska regeringarnas tid. Hur många gånger har vi inte fått höra om långbänkar och annat? Jag skulle bra gärna vilja passa på tillfället att fråga Birgitta Dahl, om hon någon annanstans i världen kan finna exempel på en sådan omställning av energipolitiken som den jag har redogjort för.

Finns det något annat land i världen som bestämt sig för att avveckla kärnkraften? Finns det något land i världen som överträffar Sverige i statlig satsning på de förnybara energikällornas utveckling? Finns det ens något land i världen med ett 70-procentigt oljeberoende i utgångsläget som lyckats reducera oljeförbrukningen i den omfattning Sverige gjort under de senaste åren?

Finns det något land som satsat så stora belopp på energihushållning i befintlig bebyggelse och industri? Det sistnämnda skulle vara intressant att få belyst. Jag har inte lyckats finna några siffror som överträffar våra.

Det låter litet övermaga när Birgitta Dahl t. ex. inför Värmeverksföreningens årsmöte i Malmö i höstas utropar: "Någon handlingsförlamning på energiområdet kommer inte att tillåtas av den här regeringen." Naturligtvis skulle vi önskat en ännu snabbare omställning, men centern har inte vid någon tidpunkt under denna sexårsperiod haft egen majoritet i Sveriges riksdag. Det är en brist som vi öppet erkänner och som bara svenska folket i val kan rätta till.

Birgitta Dahl och jag har haft många bataljer om energipolitiken, både i riksdagen och i den allmänna debatten. Dessa debatter hade fram till Harrisburgkatastrofen i mars 1979 ett gemensamt: Birgitta Dahl uppträdde alltid som kärnkraftens hängivna försvarare, jag som dess lika engagerade motståndare.

Så småningom bytte socialdemokratiska partiet ståndpunkt, så också Birgitta Dahl. Kärnkraften skall avvecklas, sade socialdemokraterna. Visserligen skulle den först byggas ut, men den skulle ändå avvecklas så småningom. Därför gladde det mig uppriktigt att Birgitta Dahl visar färg och trohet mot den omsvängningen i energipolitiken i sina uttalanden just om kärnkraftens avveckling. Det är oerhört viktigt att alla intressenter får klart för sig att statsmakternas beslut om kärnkraftens avveckling ligger fast och orubbligt. Det är särskilt viktigt när ett av partierna, moderaterna, uppenbarligen sviker sitt löfte till väljarna att respektera folkomröstningens

resultat. Det är viktigt också mot den bakgrund som Oswald Söderqvist nämnde om den nuvarande statsministerns tidigare uttalanden i den här frågan.

Det är dessutom viktigt eftersom linje 2-alternativet inbjöd till tolkning och oklarheter, något som teknokrater som Hans Werthén inte är sena att utnyttja i den allmänna debatten.

Jag hoppas verkligen att de intima omfamningar som ägt rum på sistone mellan teknikfantasten Stig Malm och teknokraten Werthén inte gäller kärnkraften.

Om energiministerns hållning varit klar i det nämnda avseendet är oklarheten och flykten från det egna ansvaret och beskyllningar mot andra betecknande i fråga om upparbetning av utbränt kärnbränsle.

Jag är inte särskilt lättretad, men jag erkänner en lätt irritation när Birgitta Dahl åter och åter använder mig dels som skydd och försvar för det egna handlandet, dels som måltavla för allehanda anklagelser. Jag har inte lagt mig i den debatten mer än vid ett enda tillfälle. Jag har avvaktat för att se vart detta skulle ta vägen.

Jag har resonerat som så: Andra kan säkert avgöra vad som är fakta och vad som saknar verklighetsförankring, för att nu uttrycka sig försiktigt. Pär Granstedt och Gunnel Jonäng har i dag, som Lennart Blom sade, med ackuratess klargjort viktiga fakta tidigare under frågestunden.

Förra året möttes Birgitta Dahl och jag emellertid i en TV-debatt om upparbetning. Jag hade föresatt mig att försöka få henne att förstå *en enda sak*, nämligen att varje regering har sitt ansvar för sina beslut, och att det i det här fallet inte fanns något som hindrade regeringen att komma till det beslut den fann riktigt.

Jag hade skäl att tro att en omsvängning var på gång. I anförandet inför Värmeverksföreningen i oktober 1982 fann jag följande citat: "Upparbetning av avfallet skall inte tillåtas vare sig i Sverige eller utomlands så länge risken för kärnvapenspridning finns."

Det lät som en klart förändrad hållning från socialdemokratisk sida. Uttryckssättet pekar snarast mot den sortens lag om förbud mot upparbetning som centern, tyvärr hittills i minoritet, krävt. Här är det viktigt att göra en klar markering. Så länge upparbetning inte är uttryckligen förbjuden i lag kan naturligtvis svenska kärnkraftsföretag sluta upparbetningsavtal. Det har inte med villkorslagen att göra.

Det som däremot ligger i regeringens hand att besluta om enligt nu gällande lag är om det utbrända bränslet skall få sändas ut ur landet eller ej.

Jag skall utan vidare erkänna att jag såg denna spärr mot att föra ut utbränt bränsle ur landet som avgörande när villkorslagen tillkom. Det gällde att vid tillkomsten av villkorslagen gardera sig på lämpligt sätt, och så skedde också. Det framgår även av mitt anförande till statsrådsprotokollet, s. 17 i propositionen om villkorslagen. Jag citerar direkt:

"För övriga reaktorer pågår förhandlingar mellan Svensk Kärnbränsleförsörjning AB och United Reprocessors Gmbh. Detta företag svarar för

marknadsföringen av upparbetningstjänster för BNFL, det franska kärnbränsleföretaget COGEMA och en planerad tysk anläggning. Förhandlingarna, som förs på grundval av en tidigare principöverenskommelse mellan Svensk Kärnbränsleförsörjning och United Reprocessors, gäller kontrakt för omhändertagande av allt använt bränsle från svenska kraftreaktorer t. o. m. år 1989." Vi är inte där än på långa vägar. Det fanns alltså redan en principöverenskommelse.

Jag fortsätter att citera: "United Reprocessors ställer tjänster till förfogande avseende transporter, lagring, upparbetning och överföring av det aktiva avfallet i fast form. Beträffande den slutliga förvaringen väntas emellertid företaget komma att förbehålla sig rätt att efter viss tid skicka tillbaka avfallet till ursprungslandet.

Den bild som här har tecknats visar att läget i fråga om upparbetning och avfallshantering är oklart. Detta intryck har förstärkts under det halvår som har gått sedan AKA-utredningen lade fram sitt betänkande. Frågorna måste övervägas ytterligare på grundval av bl. a. remissyttrandena över betänkandet. – – –"

Eftersom denna oklarhet fanns parallellt med de tidigare bindningarna till upparbetningen från den socialdemokratiska regeringsperioden försökte jag naturligtvis gardera oss för den kommande utvecklingen. Mot den här bakgrunden är det litet konstigt, uppriktigt sagt, att få reda på via ett pressmeddelande, publicerat den 5 januari i år, att "den här regeringen" hade en tvångssituation. Alltså "den här regeringen" som har tillträtt i höstas. Vilken tvångssituation tror Birgitta Dahl att jag hade hösten 1976? Skall vi ta och jämföra?

Men just den nämnda garderingen kan jag bevisa genom ett beredningsdokument som jag har med mig i kammaren. Jag citerar några stycken ur dokumentet. Jag begärde svar på vissa frågor:

"Frågan är då om ett bifall till ansökningen på den grunden att Sydkraft har företett ett godtagbart upparbetningsavtal utesluter att villkor som innebär att avfallet skall förvaras utan upparbetning uppställs senare."

Den frågan har jag ställt till de jurister som jag hade till förfogande för att skriva villkorslagen, och jag fick svaret:

Svaret på frågan är nej. Villkorslagens prövning är momentan. Man kan likna prövningen vid en kontrollstation där Sydkraft måste visa att man uppfyllt vissa minimikrav för att få fortsätta driften av Barsebäck 2. Men även om Sydkraft kan anses ha uppfyllt villkoret om godtagbart upparbetningsavtal kvarstår regeringens möjlighet att med stöd av atomenergilagen även under tillståndets giltighetstid uppställa "de villkor som finnes påkallade av säkerhetsskäl eller eljest ur allmän synpunkt". Uppställt villkor kan också ändras. I förarbetena motiveras detta med att särskilt den snabba tekniska utvecklingen kan medföra behov av att uppställa villkor som inte var aktuella när tillståndet meddelades.

Jag har ingen anledning att ifrågasätta de höga juristernas bedömning i det här avseendet, när jag på allt sätt försökte gardera mig mot just en tvångssituation av det slag som Birgitta Dahl nu menar att hon har.

Jag skall inte upprepa alla argument – det räcker inte tiden till för. Jag skall bara ställa en enda fråga, för jag anser inte att den är besvarad, trots frågestunden i dag på förmiddagen. Vad har Birgitta Dahl för *andra* skäl än de hittills redovisade att sända i väg 57 ton utbränt kärnbränsle till Frankrike? Hittills redovisade fakta visar inte på någon tvångssituation.

Upp till bevis, Birgitta Dahl!

Till sist kan man naturligtvis också konstatera att vi inte heller ansåg oss ha ett tillräckligt beslutsunderlag för att definitivt förorda ett lagstadgat förbud mot upparbetning förrän under 1981. Vi hade då fått reda på och kunnat se att KBS 1 – Projekt Kärnbränslesäkerhets upparbetningsalternativ – inte innebar någon lösning på problemet med slutförvaring av avfallet. Vi hade då fått veta att den tekniska utvecklingen hade gjort det betydligt lättare och billigare att med lasertekniken hjälp separera plutonium från utbränt kärnbränsle. Vi hade fått andra rapporter från den internationella scenen som gjorde det nödvändigt att bestämma sig. Vi har därefter drivit frågan om nej till upparbetning och ett lagstadgat förbud. Det tänker vi fortsätta med.

Det hade funnits en majoritet i riksdagen för ett sådant förbud, om socialdemokratin hade ställt sig bakom det. Men det har socialdemokraterna aldrig gjort, eftersom deras linje i upparbetningsfrågan är att skjuta problemen framför sig, att inte ta ställning, att skapa någon sorts sken av handlingsfrihet.

Fru talman! Jag har velat ägna litet tid åt dessa frågor eftersom de har diskuterats rätt mycket på senaste tiden. Jag skall avsluta mitt anförande här, trots att det naturligtvis finns oerhört mycket mer att säga om energipolitiken än just detta. Men eftersom jag har blivit så vänligt åberopad i det pressmeddelande från industridepartementet som publicerades under massmediemörkret den 5 januari 1983, dvs. trettondagsafton, har jag velat göra några kommentarer – det finns ytterligare saker att nämna.

Anf. 59 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu har uppsatts.

Anf. 60 LENNART BLOM (m) replik:

Fru talman! Jag måste omedelbart be att få replikera herr Johansson.

Herr Johansson har beskyllt moderaterna för att svika s. k. löften om kärnkraftsavvecklingen. Moderaterna har i allt väsentligt anslutit sig till riksdagsbeslutet om kärnkraftens utbyggnad och framtida avveckling.

Herr Johanssons beskyllning är ett återfall i den besegrade linje 3:s debatteknik. Detta konstaterande är icke avsett som en komplimang.

Anf. 61 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Det får kanske vara någon hejd på dubbelmoralen. Jag vill uppmana Olof Johansson att försöka samtala allvarligt med sikte på att vi någon gång skall kunna lämna det förflutna bakom oss och kanske kunna

samarbeta för att hitta ansvarsfulla lösningar som människorna kan känna förtroende för.

Jag skall nu upprepa vad jag sade i förmiddagens frågedebatt, eftersom jag då inte kunde se Olof Johansson här i kammaren. Det är riktigt att samtliga partier i slutet av 1960-talet både stödde kärnkraftssatsningen – det gjorde också centern – och trodde att upparbetning var det alternativ som vi skulle satsa på. När AKA-utredningen var färdig sommaren 1976 och vi granskade dess betänkande och remissvaren på det, tog vi ställning mot upparbetning i alla situationer där man kunde riskera kärnvapenspridning.

Vi lade också fast den linje i avfallshanteringsfrågan som vi har följt hela tiden sedan dess och som i dag visat sig få allt bredare stöd på olika sätt. Den innebär att vi inte nu bör fatta i onödan förhastade beslut som binder oss vid en viss slutförvaringsmetod. I stället bör vi satsa på mellanlagring av det utbrända bränslet och på intensivt utvecklingsarbete för att få fram bättre metoder för slutförvaring än de vi hittills känner till. Det är ju ett försummat område. Vi bör som sagt, med bedömning av risken för kärnvapenspridning, ta ställning till om upparbetning skall tillåtas eller inte och att det i den situation som nu föreligger icke bör ske.

En annan sak som vi redan då sade och som utgjorde en grund för vår kritik mot villkorslagen var att regeringen inte bör avhända sig ansvaret för att fatta dessa beslut och överlämna det åt företagen. Det faktum att företagen kan fatta dessa beslut beror ju på att ni infört en lagstiftning som gav dem den rätten. Vi anser inte att de skall ha den rätten, utan den skall ligga hos regeringen.

Vi har också, Olof Johansson, låtit höga jurister och experter på nedrustningsfrågor göra en granskning av hur lagen skall tolkas och vilka handlingsalternativ vi har i dag. Den granskningen har nu lett fram till följande resultat.

En rimlig tolkning av villkorslagen är att den icke är momentan. Den kan inte användas när det passar en, för att komma ifrån en konflikt i en oenig regering, så att man kan få ett beslut om laddningstillstånd och sedan hoppa av. De reaktorer som har fått laddningstillstånd enligt villkorslagen har fått det för viss tid. Mellan 1986 och 1990 slutar de tillstånden att gälla. Under den här tiden pågår driften av dessa reaktorer som de har fått tillstånd till enligt villkorslagen. Hade ni gett laddningstillstånd enligt direktförvaringsalternativet hade det inte varit något problem. Men ni har gett laddningstillstånd enligt upparbetningsalternativet, och ni kan inte nu plötsligt hoppa av.

Vi har haft en sak fullständigt klar för oss: Vi skall inte ägna oss åt någon lagvrängning av typ borrhålsexercis.

En annan sak är att man kan koppla in nya villkor som är betingade av säkerhetsskäl eller icke-spridningsskäl enligt atomenergilagen eller på annat sätt. Vi har vidtagit en rad sådana åtgärder. Det förvånade mig och regeringen mycket att ni inte gjorde det, t. ex. försäkrade er om IAEA-kontroll eller genomförde studier av plutoniumhanteringen eller frågan om hanteringen av det avfall som skulle bli resultatet av det upparbetningsavtal som slöts. Vi har kommit överens med den franska regeringen om att det inte

blir tal om att godkänna någon upparbetning förrän sådana studier har genomförts. Varför gjorde inte ni något sådant?

Olof Johansson satt i två regeringar, där han medverkade till utförseltillstånd för sammanlagt 104 ton utbränt bränsle. Han vet mycket väl att man i en regering har kollektivt ansvar för de beslut man fattar. Dessa beslut fattades utan den diskussion om plutoniumhanteringen, avfallsfrågorna och tillförsäkran om IAEA-kontroll som vi har fört. Vi har skapat de garantier som krävs för att vi, i den tvångssituation som ni hade försatt oss i, skulle kunna fatta detta beslut. Det gjorde inte ni när ni fattade era utförselbeslut.

Nu, Olof Johansson, vill vi med samtliga i riksdagen representerade partier diskutera en konstruktiv väg ut ur den här situationen. Jag är övertygad om att det i riksdagen i dag finns en majoritet för en reformering av lagstiftningen, för att skapa ett sätt att hantera de här frågorna som vi kan känna förtroende för. Centern har ännu inte svarat på vår inbjudan till dessa diskussioner. Folkpartiet och moderaterna har sagt att de vill delta. Jag hoppas att ni också vill det. Vi skall inte göra det svårt för er att krypa ut ur det förgångna. Vi skall göra vårt bästa för att vi med gemensamma krafter skall skapa en bättre situation.

Anf. 62 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Det gläder mig självfallet att Lennart Blom och, förmodar jag, hans parti – det finns nämligen litet divergerande meningar som har kommit till uttryck i massmedia – står fast vid folkomröstningens resultat och det därav följande riksdagsbeslutet och är beredda att följa det. Om sanningen skall fram var avsikten att få en sådan deklaration från herr Bloms sida. Men det finns som sagt andra m-ledamöter, också de tillhörande denna riksdag, som uttalat sig på annat sätt.

Sedan vänder jag mig till energiministern. Det var bra att det sades rent ut, för det är en bekräftelse, att möjligheter till koppling till atomenergilagen finns och att de finns markerade i särskild ordning i villkorslagen. Dessa lagar fungerar vid sidan av varandra. Möjligheterna att tillföra nya villkor på grund av den tekniska utvecklingen har funnits där hela tiden, men ni har inte utnyttjat dem.

När det gäller IAEA-kontrollen vill jag fråga: Vad var det över huvud taget för mening med att börja dividera med IAEA eller fullfölja någon skriftväxling med Frankrike, när beslutet enligt villkorslagen under den centerledda Fälldin 1-regeringen var ett nej?

Icke bindande tjänstemannasamtal var jag med om att sätta i gång med fransmännen, men det var också allt. Det har jag dokument på. Det behöver inte råda någon tvekan på den punkten. Även om chefen för energienheten inte är densamme nu som då, tror jag att det finns möjligheter att klara ut sådana här rena fakta. Det är en direkt felaktig uppgift som statsrådet Birgitta Dahl lämnar, när hon i svaret till Pär Granstedt och Gunnel Jonäng säger: "Vidare har affärsavtalen knutits till en av regeringen Fälldin framförhandlad mellanstatlig överenskommelse med Frankrike."

Det är grundlöst. Så skedde aldrig. Skriftväxlingen skedde i juli – för att vara exakt den 10 juli 1979 under folkpartiregeringen. Självfallet hade vi ingen skriftväxling med fransmännen – vårt beslut var ju ett nej till tillståndsansökan enligt villkorslagen. Därför aktualiserades varken den frågan eller IAEA-frågorna för ett slutgiltigt ställningstagande. Vid de överläggningar som Birgitta Dahl har inbjudit till kan jag gå igenom pressmeddelandet och i detalj, punkt efter punkt, visa på de övriga felaktigheter som ni låtit sprida till massmedia – både i underlagspromemorian och i pressmeddelandet den 5 januari 1983.

Anf. 63 LENNART BLOM (m) replik:

Fru talman! Jag vill notera till protokollet att herr Johansson beskyller andra partier i denna kammare för svek och lögn i syfte att få fram dementier. I sak föreligger en motsättning som framgår av riksdagsbeslutet. Moderata samlingspartiet har icke accepterat att betrakta den tekniska livslängden som så kort som där eljest beskrivs.

Anf. 64 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Jag vill ogärna trappa upp något gräl med Olof Johansson i dessa frågor. Jag har uppfattat det så att ni nu kommer att ställa upp i diskussioner, eftersom vi måste försöka reda upp det här. Jag vill ändå säga ett par saker.

Det är alldeles riktigt att skriftväxlingen inte undertecknades förrän 1979. Likaså låg en del utförseltillstånd och väntade fram till dess att folkpartiregeringen hann träda till. Det är litet grand ett uttryck för den sortens mygel och politisk feghet som jag tycker att centern har visat i dessa frågor. Ni tog inte ansvar för vad ni faktiskt medverkat till.

Jag vet emellertid hur det gick till – och det vet många som var med på den tiden. Energikommissionen besökte Frankrike på förhösten 1978. Då träffade vi dem som Olof Johansson under sommaren hade varit nere och resonerat med under s. k. oförbindliga samtal. Då gjordes väl saken upp, Olof Johansson? Det är ändå sanningen. Att Olof Johansson sedan vill låta någon annan skylta med att ta ansvar för det hela säger ju mera om Olof Johansson än om sakfrågan.

Olof Johansson försöker komma ifrån ansvaret för att ha godkänt upparbetningen genom att säga att ansökan om laddningstillstånd ändå avslogs. Det är riktigt. Sedan avgick den första Fälldinregeringen. Men ansökan avslogs inte på den grunden utan med åberopande av de beryktade borrhålen. Vi minns alla hur det gick till.

I samma beslut, undertecknat av Olof Johansson, kan man läsa att – jag upprepar det än en gång – "det bearbetningsavtal som åberopas i ansökan står enligt regeringens bedömande i överensstämmelse med villkorslagens krav". Om ni var emot bearbetning, varför avslog ni då inte ansökan direkt och uppmanade företagen att lämna in en ny ansökan, som byggde på direktförvaringsmetoden? Det är felaktigt att påstå att kunskaperna om

spridningsriskerna är nya. Vi talade om den saken för er då, men ni gjorde ingenting.

Jag hoppas att vi nu skall kunna ta oss ur detta och diskutera oss fram till en ny lagstiftning och ett nytt sätt att hantera dessa frågor, ett ansvarsfullt sätt att följa upp hur de 57 ton som har skeppats ut till Frankrike i fortsättningen skall hanteras med utnyttjande av de garantier för kontroll av den fortsatta hanteringen som vi har skapat åt den svenska regeringen med IAEA:s hjälp.

Anf. 65 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Birgitta Dahl går återigen förbi frågeställningarna. Men det må vara; vi kan inte klara ut allt under ett kort replikskifte.

Det är helt riktigt att både jag och mitt parti är beredda att låta oss representeras vid de samtal som kommer att följa. Det hade emellertid var snyggare, om den inbjudan hade kommit innan ni tog det oprovocerade beslutet att sända iväg avfall enligt det avtal som ni menar innebär detta. Det finns ju telefoner. Det går att klara ut frågetecken över partigränserna även om sådana här saker och informera sig om hur man bedömer olika förutsättningar och möjligheter. Men det har inte skett i detta fall, vilket jag tycker är ganska svagt.

Birgitta Dahl tog uppriktigt sagt till ganska starka ord i sitt senaste inlägg. Vi ville inte "skylta med" vår uppfattning i upparbetningsfrågan, påstod hon. Vet Birgitta Dahl över huvud taget vad som hände vid regeringssammanträdet den 22 december 1977, när vi bestämde oss för att inte sända något utbränt kärnbränsle ur landet under den närmaste tvåårsperioden, då INFCE arbetade, dvs. International Nuclear Fuel Cycle Evaluation, den av president Carter igångsatta internationella utvärderingen av kärnbränslecykeln? Skulle vi avsiktligt, för att vi inte ville stå för våra ställningstaganden, ha fattat ett sådant principbeslut och utfärdat en regeringskommuniké?

Jag börjar tro att det är en oerhörd massa saker som Birgitta Dahl tyvärr inte har hunnit sätta sig in i. Det skulle förklara mycket. Men använd då inte den sortens starka ord som "mygel" och "feghet" när det gäller utförseltillstånd eller att låta andra skylta med ställningstagandet!

Birgitta Dahl vet ju mycket väl att ställningstagandet den 5 oktober 1978 byggde på att regeringen var oense. Jag bedömde att jag i den situationen gjorde bäst i att godta att som föredragande skriva under beslutet, i stället för att låta det bara bli en formalitet, ett ja-beslut enligt villkorslagen i en nytillträdande regering. Jag visste när jag satte mitt namn på detta papper att regeringen skulle avgå. Jag satte hellre ett nej-beslut i sjön innan jag lämnade den regeringen än lät en ny regering omedelbart säga ja, även om jag över huvud taget inte ställde upp på den grund som återgavs i beslutet. Det viktiga för mig var regeringsbeslutets avslag på tillståndsansökan enligt villkorslagen.

Men, som sagt, vi skall gärna ställa upp i de här överläggningarna med energiministern. Och det finns oerhört mycket, inte minst material, att diskutera – jag har ett par packlårar ungefär.

Anf. 66 KERSTIN EKMAN (fp):

Fru talman! Politiker bör, när de fattar beslut, så långt möjligt skapa handlingsfrihet inför framtiden. När det gäller energipolitiken betyder det att man inte gör sig ensidigt beroende av enstaka energikällor utan i stället försöker använda flexibla energisystem. Samtidigt måste man vara mycket uppmärksam på de hälso- och miljörisker som olika system innebär.

Folkpartiet har tagit fasta på de här i och för sig självklara kraven. Detta innebar en stark betoning på kravet att minska vårt oljeberoende. En ytterligare utbyggnad av kärnkraften skulle undvikas och en kraftig satsning göras på att förbättra säkerheten vid användning av kärnkraften. Vi slog fast att en av de viktigaste energipolitiska uppgifterna var att på sikt få fram alternativa energikällor för att ersätta såväl kärnkraft som fossila bränslen.

Satsningen på forskning och utvecklingsarbete prioriterades.

Beslutet att våra fyra outbyggda Norrlandsälvar skulle undantas från vattenkraftsutbyggnad fick inte ifrågasättas.

Vad gäller oljeberoendet satte vi upp målet att 12 miljarder ton olja skulle ersättas fram till år 1990. Vi kan nu konstatera att vi sparat mer än vad programmet angav fram till dags dato. Det är emellertid viktigt att vi låter slutmålet ligga fast. Detsamma har statsrådet Dahl sagt här i dag. Även om sjunkande internationella oljepriser kan locka fram avsteg, bör de inte tillåtas göra det. Investeringarna för energibesparing och övergång till andra energislag skall vara ekonomiskt gynnsamma. Detta skall dock klaras av samtidigt som internationella prissänkningar kan tillåtas komma de svenska konsumenterna till godo. Det finns i dag utrymme för prissänkningar. Vi skall komma ihåg att de reala prisökningarna t. ex. 1981 var långt större än riktpunkten, 2 %.

Vad som nu är viktigt är att man följer upp detta arbete i och med att man får in rapporter från kommunerna om vilka resultat arbetet med planerna givit.

Med i bedömningen skall då ligga att en del av kommunerna avvaktade i vad gäller att fatta beslut om investeringar i förbränningsanläggningar. Detta kan bero på osäkerhet om huruvida tekniken är tillräckligt utvecklad. Behövs insatser för ytterligare forskning och utveckling av pann- och förbränningsteknik, bör sådana insatser göras.

Man bör också ha respekt för den kommunala självstyrelsen, när man diskuterar och genomför programmet för övergång till kol. Folkpartiet anser inte att man kan eller bör upprätta en centraliserad plan för utbyggnad av koleldade förbränningsanläggningar. Man skall från staten stimulera, inte påbjuda!

För att ytterligare skingra osäkerheten bör det krav på begränsning av svavelutsläpp som mittenregeringen föreslog riksdagen ånyo tas upp till prövning. Som det nu är, med olika motiveringar till avslag från moderaterna och socialdemokraterna, har det skapats stor osäkerhet ute i kommunerna om vilka kraven kommer att bli.

Det område där teknikutvecklingen är mest lovande är produktion av

värmepumpar. För att kommunerna skall våga satsa helt och fullt på att effektivt utnyttja värmepumparna bör man införa någon form av vad vi i vår energimotion kallar "riskavlyft". Självfallet skall kommunerna själva svara för finansieringen, men staten bör kunna ta en del av risken om de tekniska förutsättningarna inte håller vad de lovar.

Folkpartiet säger i sin partimotion också att regeringen bör ha ett intensivt och ständigt samråd med kommunerna. Regeringen bör också kalla storstadskommunerna till årliga konferenser. Jag hörde i går till min glädje att detta tydligen redan är på gång, då energiministern kallat Stockholm, Malmö och Göteborg till överläggningar under februari. En förutsättning för att detta skall ge resultat är att man överlägger och icke försöker sig på något slags storebrorsattityd och vill styra kommunerna hårdare. Det senare har framskymtat. Kommunerna skall själva ha ansvaret för sin energipolitik.

Jag kan naturligtvis som göteborgare och folkpartist med all rätt hävda att kloka kommunalpolitiker klarar av detta själva. Vad som hänt och händer i Göteborg är bevis för det.

Elförsörjningen i Sverige är god. Det som i riktlinjerna för energipolitiken beräknats vara vattenkraftens bidrag till energiförsörjningen har aldrig varit avsett som något fastställt mål utan just riktlinjer. Det har vidare varit riksdagens mening att vissa nivåer skulle nås utan att man bygger ut någon av de fyra huvudälvarna, Torne älv, Kalix älv, Pite älv och Vindelälven.

Folkpartiet anser att detta beslut måste ligga fast!

Den naturliga frågan i dag till Birgitta Dahl är: Anser socialdemokraterna att detta är ett beslut som kan rivas upp?

Anledningarna till frågan är många. Socialdemokraternas ställningstagande i denna kammare i våras, då man i ohelig allians med moderaterna drev igenom ett nytt beslut om en utredning i syfte att bygga ut vattenkraften. Vårt ställningstagande stod helt klart och fick också sitt uttryck i direktiven till den utredning som tillsattes. Vi ville få utrett hur man genom effektivisering av den redan gjorda utbyggnaden kunde nå den nivå som var aktuell. Socialdemokraterna skrotade den utredningen när de kom i regeringsställning, satte till en ny utredning som "skulle vara oförhindrad att studera sådana älvar och älvsträckor som f. n. är undantagna från utbyggnad enligt riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen".

I dessa dagar åker statsrådet Dahl omkring och ger mer eller mindre bindande löften om vad som kan bli resultatet av en utbyggnad. Exempel på detta har vi sett i tidningarna, bl. a. från besök i Trollhättan och Norrbotten, där statsrådet genom uttalande bygger under bilden att en utbyggnad kommer att bli verklighet.

Är detta bara en ny löfteskarusell från socialdemokraterna, eller är utredningen egentligen en kuliss? Har man t. ex. redan i regeringen beslutat sig för att bygga ut Kalix älv?

Är svaret ja på den senaste frågan, bör alla naturvänner i det här landet reagera.

Fru talman! Som jag sade i inledningen satsade folkpartiet i regeringsställning på forskning och utveckling i vad gäller energiområdet. Vi satsar nu i

Sverige mer pengar per invånare än något annat land på forskning och utveckling i fråga om nya och förnybara energikällor.

Vi bör forcera programmet på tre områden: vindkraft, värmepumpar och energiskog.

Förutsättningar för vindkraft är goda i Sverige, tack vare vår väl utbyggda vattenkraft. Helt naturligt genereras el ur ett vindkraftverk endast när det blåser. Möjligheterna att lagra el från vindkraftverk är begränsade. Däremot är vattenkraften reglerbar. Under tider då vi kan få el från vindkraften kan vi därför använda mindre vattenkraft. En utredning inom nämnden för energiproduktionsforskning har nyligen visat att det finns goda möjligheter att ta emot vindkraftproduktion upp till 10 TWh/år.

Det är viktigt att det vindkraftskunnande som byggts upp inom svensk industri bibehålls och tas till vara. Vi behöver också snarast möjligt erfarenheter från drift av flera vindkraftverk i grupp och bättre underlag för en bedömning av kostnaderna vid serieproduktion. Vi anser därför att beslut bör fattas om att två grupper om tre–fem vindkraftsaggregat bör beställas så snart idrifttagandet av de två fullskalemodellerna utfallit tillfredsställande.

Energiområdet erbjuder utmärkta möjligheter för svensk industri. Världens energiproduktion kommer de närmaste åren att stå inför stora omvälvningar. Genom en medveten och ambitiös energipolitik får svensk industri en hemmamarknad och goda forsknings- och utvecklingsmöjligheter. Detta kommer att ge exportchanser i framtiden. Under 1980-talet beräknas investeringar för sammanlagt 5 miljarder kronor komma till stånd inom energiområdet enbart i storstadskommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö.

Vad det nu handlar om, fru talman, är att under de närmaste åren framför allt genomföra redan fattade beslut.

Anf. 67 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Jag vill ge Kerstin Ekman svar på de frågor hon ställde om vattenkraften.

För det första: Riksdagen har vid flera tillfällen enhälligt beslutat att vi skall bygga ut vattenkraften till 66 TWh, vilket är en av förutsättningarna för kärnkraftsavvecklingen. Mot den bakgrunden kommer det – det förutsätter jag – att bli någon form av utbyggnad. När jag i förrgår var i Trollhättan och besökte Nohab, där man är beroende av att veta om man kommer att få leverera några turbiner i framtiden, kunde jag därför säga att hur än utbyggnaden går till, så är man i riksdagen enig om att vi i framtiden behöver vattenkraft och rimligtvis också turbinproduktion.

För det andra: Socialdemokratin har nu i fem år stått bakom åsikten att om det blir en ytterligare utbyggnad av någon stor älv i Norrbotten, så skall den knytas till ett regionalt utvecklingsbolag och utnyttjas för att utveckla Norrbottens industri. Det är ingen nyhet. Det finns i vårt energipolitiska program, och det finns i vårt Norrbottensprogram. Självfallet talar jag om att vi står fast vid den ståndpunkten, när jag besöker Norrbotten.

För det tredje: Den vattenkraftsberedning som vi tillsatte skall arbeta förutsättningslöst. Den skall utreda och tala om sanningen om olika alternativ, alltifrån älvräddarnas till alternativet med de hittills undantagna älvarna. Folkpartiet har också accepterat att ingå i den beredningen och medverka till denna belysning. Medan beredningen pågår har regeringen självfallet inte tagit ställning, och kommer inte heller att göra det.

Anf. 68 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Fru talman! Det är riktigt som Birgitta Dahl säger, att vi skall bygga ut vattenkraften. Det har också vi sagt, och i direktiven till den utredning som folkpartiet i regeringsställning var med om att tillsätta ingick att man skulle undersöka möjligheterna beträffande de redan utbyggda vattendragen. Då behövs det naturligtvis material från Trollhättan, och det är bra.

När det gäller den beredning som därefter har tillsatts anser vi i folkpartiet att man går ifrån riksdagens beslut om man i samband med den överväger att bygga ut någon av de fyra huvudälvarna. Det är klart att det uppstår oro när man, precis som Birgitta Dahl nu gjorde, från socialdemokratiskt håll säger att man kan överväga att bygga ut någon av de hittills undantagna älvarna, t. ex. Kalix älv.

Man må sitta med i en utredning, men det finns vissa saker man inte kan utreda bort, nämligen kravet på att vi skall ha kvar de fyra huvudälvarna outbyggda. Det har att göra med solidaritet gentemot kommande generationer, Birgitta Dahl. Skillnaden mellan att vara liberal och att vara socialdemokrat är kanske att man som liberal känner en solidaritet med kommande generationer och att man vill spara någonting till dem att själva bestämma över.

Anf. 69 OLLE ÖSTRAND (s):

Fru talman! Nu kanske det kan vara lämpligt att övergå till trafikpolitik.

När riksdagen tog det trafikpolitiska beslutet 1979 slog vi fast att målet för den statliga trafikpolitiken var att ge invånarna och näringslivet en tillfredsställande transportförsörjning till lägsta samhällsekonomiska kostnader.

En väl fungerande transportapparat var enligt beslutet en förutsättning för en balanserad befolknings- och näringslivsutveckling i olika delar av landet. Trafikpolitiken skulle därifrån utformas så att målen för näringspolitiken, energipolitiken, miljöpolitiken, sysselsättnings- och regionalpolitiken kunde uppnås. Skulle vi alltså få en transportförsörjning till lägsta samhällsekonomiska kostnad, så förutsatte det i sin tur att de insatser samhället gör på olika trafikområden också skapar rimlig konkurrensneutralitet mellan de olika trafikgrenarna. Jag avser då närmast samhällets insatser när det gäller godstrafiken. Råder det då konkurrensneutralitet mellan landsväg, järnväg och sjötransporter? I dag finns det tyvärr ingen som kan svara entydigt ja eller nej på den frågan. Det är också mot den bakgrunden man får se den intensiva debatt som under senare tid har blossat upp på detta område, där i

många fall påstående står mot påstående.

Jag kan exemplifiera detta. Det är inte obekant att SJ:s godstransporter har minskat med en tredjedel sedan 1974. Framför allt har SJ förlorat marknadsandelar till lastbilarna. Detta gäller även på längre sträckor där järnvägens konkurrensförmåga borde vara stor. Orsaken till detta är, enligt SJ, att man inte kan konkurrera på samma villkor med landsvägstrafiken, därför att samhället står för hela kostnaden för väghållningen medan SJ självt får stå för kostnaderna för bl. a. järnvägsvallar och räls. Man menar också att i en lågkonjunktur med sjunkande godsvolym så kan en åkeriägare ställa av sitt fordon medan däremot alla fasta och rörliga kostnader kvarstår för SJ:s del när det gäller bl. a. järnvägsspåren.

Landsvägstrafiken å sin sida vill hävda att järnvägen blir otillbörligt gynnad genom att samhället gått in och täckt de stora underskott SJ har haft på godstrafiken under senare år. För budgetåret 1981/82 kan man uppskatta det underskottet till 250–300 milj. kr. Från landsvägssidan anser man att det ur samhällsekonomisk synpunkt vore riktigare att satsa dessa pengar på ett förbättrat vägunderhåll. Så långt den diskussion som pågår om järnväg kontra landsvägstransporter.

Det är inte heller obekant att stora mängder gods som av tradition tidigare har transporterats på sjön nu går på järnväg, framför allt ner på kontinenten. Sjöfarten har alltså under senare år förlorat marknadsandelar till järnvägen – men även till landsvägstrafiken – i vad det gäller transporter både till och från Sverige samt inom Sverige.

Detta har i sin tur lett till väsentligt försämrad lönsamhet inom sjöfartsnäringen, minskad sysselsättning och avyttring av fartyg.

Från sjöfartsnäringens sida hävdar man att en bidragande orsak till detta är att SJ bedriver en prispolitik som inte är helt kostnadsrelaterad och därmed leder till de stora förluster som jag tidigare redogjort för och som sedan täcks med statsmedel. En annan bidragande orsak, enligt sjöfartsnäringen, och som framför allt gäller sjöfarten på Norrlandshamnarna är det transportstöd som utgår för landtransporter men ej för sjötransporter. För nästa budgetår anvisas 176 milj. kr., vilket är en uppräkning med hela 50 milj. kr.

Fru talman! Som norrlänning vill jag uttrycka stor tillfredsställelse med detta som i huvudsak beror på att riksdagen i våras på socialdemokratiskt initiativ återinförde transportstödet på sågade och hyvlade trävaror för de kustsågar som arbetade under samma betingelser som inlandssågarna, men också att vi återinförde transportstödet för vissa järn- och stålprodukter. Det är fullständigt klart att detta räddade många jobb i Norrland. Faktum kvarstår att sjöfartsnäringen hävdar att transportstödet inte är konkurrensneutralt. Man vill givetvis också ha del i detta. Från SJ:s sida hävdas i stället att det uteblivna fraktstödet uppvägs av att staten står för hela kostnaden för isbrytningen. Men även andra argument används av SJ, som att sjöfarten tillförs direkta bidrag och att dess avgifter subventioneras av stat och kommuner.

Fru talman! Detta var några exempel på den – vill jag påstå – rätt intensiva debatt som nu pågår mellan de olika trafikgrenarna om konkurrensneutra-

liteten på godstransportområdet. Jag skulle naturligtvis kunna ta fler exempel, men det får räcka med dessa. Men klart är att varje trafikgren anser sig missgynnad i förhållande till andra.

Det är naturligtvis klart otillfredsställande att det finns så många frågetecken som behöver klaras ut. Därför är det bra att man nu inom kommunikationsdepartementet har påbörjat en analys av effekterna av nuvarande kostnadsansvar och avgiftssystem för olika transporttjänster. Men det är naturligtvis också viktigt att utredningarna sker snabbt, så att vi får svar på frågorna. En tillfredsställande transportförsörjning till lägsta samhällsekonomiska kostnad förutsätter nämligen att det, som jag tidigare sagt, råder ett rimligt mått av konkurrensneutralitet mellan de olika trafikgrenarna. Men, fru talman, när jag talar om konkurrensneutralitet är det inte samma sak som när moderaterna gör det. När moderaterna talar om konkurrensneutralitet är det samma sak som att minska anslaget till SJ: bara man minskar anslaget till SJ åstadkommer man konkurrensneutralitet mellan de olika trafikslagen. Så enkelt är inte problemet.

Det är viktigt att utvärdera effekten av olika transportpolitiska åtgärder. Det är alltså ett primärt samhällsintresse.

Till sist, fru talman, vill jag säga litet om forsknings- och utvecklingsarbetet inom SJ – eller snarare bristen på sådan.

Som jag nämnde i min inledning har SJ:s godstransporter minskat med en tredjedel sedan 1974. Man har framför allt förlorat marknadsandelar till lastbilarna, vilket också gäller på längre sträckor, där järnvägen borde vara konkurrenskraftig. Mot den här bakgrunden krävs stora utvecklingsinsatser, om man skall kunna vända denna negativa utveckling. Man måste satsa resurser på att utveckla nya transportlösningar, där bl. a. kombinerade transporter – järnväg-lastbil – blir en viktig konkurrensfaktor. Det ställer krav på en produktutveckling avseende den rullande materielen, men också på en modernisering av terminalhanteringen.

Hade mer resurser satsats på forsknings- och utvecklingsarbetet inom järnvägsområdet, är jag fullständigt övertygad om att Gävle Vagnverkstad, som är ett helägt dotterbolag till SJ, inte skulle ha behövt tillverka ca 600 tyska godsvagnar per år på licens. Ett kraftfullare utvecklingsarbete hade med stor sannolikhet inneburit att man i stället hade kunnat producera en svensk godsvagn.

Ett annat exempel är de beryktade – jag kanske skall säga ökända – italienska motorvagnarna, varav en del tillverkades på licens på Kalmar Verkstad. Erfarenheterna från den förra vintersäsongen och även från denna vintersäsong visar att utvecklingsinsatserna är klart otillfredsställande.

I 1979 års trafikpolitiska beslut slog vi även fast att järnvägsnätet skulle utgöra stommen i person- och godstrafiken. Det är alltså ett samhällsintresse att SJ:s verksamhet svarar mot målen i det trafikpolitiska beslutet.

Detta kan SJ också göra om man bl. a. i långt större omfattning än som nu är fallet satsar på ett intensifierat forsknings- och utvecklingsarbete – tillsammans med sina egna dotterbolag och gärna i samarbete med privata företag och andra statliga företag som arbetar inom detta område.

Därigenom skulle man få fram svenska transportlösningar, som också skulle kunna nå framgång på exportmarknaden. Detta skulle stärka vår konkurrenskraft på exportmarknaden och skapa många nya jobb i Gävle, Kalmar och Västerås för att ta några exempel. Men det skulle också skapa förutsättningar för en utveckling av verksamheter på SJ:s egna verkstäder i stället för de avvecklingsplaner man har för dessa på flera orter runt om i landet. Jag kan nämna bara en ort, nämligen Bollnäs, som ligger i ett regionalpolitiskt känsligt område med en arbetslöshet som tillhör landets högsta.

Med andra ord, fru talman, skulle ett ökat forsknings- och utvecklingsarbete för SJ:s del innebära bättre tågmateriel, bättre tågföring, bättre tidtabellshållning och ökad komfort för passagerarna. Det skulle också innebära att SJ:s konkurrenskraft på godstransportområdet förbättrades. Och sist men inte minst: det skulle skapa många nya jobb inom det här området.

Anf. 70 OLLE GRAHN (fp):

Fru talman! Viktigt för trafikpolitiken är avvägningen och samspelet mellan samhällsekonomi och företagsekonomi inom trafikpolitiken och inom olika grenar av den. Trafik uppstår inte primärt för sin egen skull utan som en följd av ett servicebehov för samhällets aktiviteter – produktionen i näringslivet, tjänstenäringar och den enskildes behov av att i skilda sammanhang förflytta sig. Trafiksystems uppbyggnad och vidmakthållande har också en inverkan på arbetsmarknaden.

Det trafikpolitiska beslut som riksdagen fattade på förslag av folkpartiregeringen hade som utgångspunkt en rättvis fördelning av kostnaderna, ett tillgodogörande av vinsterna med ett väl fungerande trafikförsörjningssystem och möjligheter att ta till vara de sociala fördelar som ett för den enskilde ekonomiskt fördelaktigt kostnadsuttag ger. Det är nu viktigt att den trafikpolitiska utredningens arbete, som låg till grund för förslagen, kan följas upp med en vidare översyn av de olika trafikslagens samhällsekonomiska kostnader, betalningsansvar och vinster. Däri ligger också den grad av marknadsekonomi som bör kunna råda och avvägningen mot den allmänna nytta de olika trafikinsatserna står för.

Den ekonomiska stagnation som råder och dess värre förstärkts med regeringens desillusionerande politik för enligt arbetsmarknadsverkets bedömningar de senaste dagarna också med sig en så svår situation för sysselsättningen att landet inte tidigare upplevt något liknande. Här vilar ett tungt ansvar för att inleda ett återtåg mot en ökad sysselsättning och för att få liv i bygg- och anläggningsbranschen, men också i många andra industri- och branschgrenar. Det är viktigt att i det sammanhanget utnyttja trafikapparaten som den motor för att åter få hjulen i gång som den så väl lämpar sig för att vara och i tidigare konjunkturnedgångar visat sig vara. En offensiv satsning på detta område har folkpartiet redan tidigare lagt fram förslag om. Ett sådant brytande av ny mark – ett språng med ansträngningen inriktad på framtiden – är nödvändigt, ger stora realvärden igen och måste också

erkännas ha ett samlande symbolvärde.

Väginvesteringar har ett långsiktigt bestående värde för samhället och kräver ringa import. De har betydelse för att öka aktiviteten inom samhällsekonomin, bidrar till en trafik med färre olyckor, förbättrad transportkapacitet och därmed, i ett perspektiv, bättre samhällsekonomisk funktion.

Brobyggen som ersätter färjetrafik kan snabbt betala sig till följd av uteblivna driftkostnader. Vägverket har visat att den genomsnittliga återbetalningstiden för en broinvestering är så kort som 11–12 år. Brobyggen är personalintensiva och ger därför lokalt goda sysselsättningstillskott. De kan tjäna som referensobjekt för entreprenörer – inte minst i exportsammanhang. Broar ger bättre framkomlighet och därför bättre transportekonomi än färjor i det enskilda fallet.

Folkpartiet anser att det finns väginvesteringar som har en stor samhällsekonomisk lönsamhet och där det enskilda projektet är ett mycket gott exempel just på vilka fördelar en offensiv inriktning och satsning kan ge, både transportekonomiskt och sysselsättningsmässigt. Vi har nu tagit upp en utbyggnad av Europaväg 6 från Halland till norska gränsen som en sammanhängande motorväg. Från strax söder om Malmö till på norra sidan om Hallandsåsen har vägen successivt byggts ut till en standard som motsvarar trafikintensitet och transportekonomi i stort. Motorvägen har inneburit en ökad genomsnittshastighet och därmed effektivare transportarbete. Trots ökad hastighet har helt väsentliga förbättringar i trafiksäkerheten åstadkommits. Det gäller både för de vägfarande och inte minst för fotgängare och bofast befolkning, eftersom miljöstörningar kunnat minskas. I Halland tar emellertid Europavägsstandarden ett abrupt slut, och trots smärre förbättringar, nu senast den norra infarten mot Falkenberg, är standarden utomordentligt låg. Dessa förhållanden råder också norr om Kungälv, där Europavägen sträcker sig upp genom Bohuslän med en intensiv internationell trafik och som den stora pulsådern för länets trafik men med en för vägfarande främmande standard. Vägverket har konkreta planer på sammanbindning av de olika avsnitten med motorväg, och en kraftig lokal opinion väntar otåligt på regeringsbeslut. En första etapp i ett utbyggnadsprogram anser folkpartiet bör vara ett genomförande av återstående etapp i Halland. Därefter bör snarast sträckan genom Bohuslän rustas upp. Här kan arbetsmarknadsmedel användas till en samhällsekonomiskt vettig investering och en välbehövlig injektion på arbetsmarknaden. Den socialdemokratiska regeringen får inte låta detta tillfälle gå sig ur händerna. En motorväg på sträckan Varberg–Falkenberg, en sträcka på 3 mil som i dag har så låg standard att den bitvis är hastighetsbegränsad till 70 km/tim., kostar 300 miljoner. Direkt ger projektet sysselsättning under byggnadstiden med 400 årsverken.

Många andra angelägna projekt bör prövas noggrant av regeringen, som en målinriktad satsning för att låta transportväsendet åter agera motor.

Förbifartsleder kring tätorter är enligt folkpartiets mening av stor betydelse såväl för framkomlighet och trafiksäkerhet som från miljösyn-

punkt. Den inriktning som under mittenregeringen gavs för användning av medel anvisade av sysselsättningspolitiska skäl till vägbyggande med ett flertal förbifarter kring större tätorter bör fortsätta.

En målmedveten satsning på trafiksidan innebär också en uppföljning av den inriktning som de närmast föregående regeringarna gav järnvägspolitiken. För att SJ skall kunna uppnå de förväntningskrav som bör ställas, erfordras offensiva satsningar på investeringar i vagnpark, förbättringar av infrastrukturen i järnvägen och en ytterligare utmejslad marknadsprofil. Lågprissatsningarna – som SJ under den socialdemokratiska regeringstiden i början av 1970-talet envist motsatte sig – har inneburit en ökning av resandetalet med 30 %. Den försummelse i vagnparksinvestering som förekom under många år med socialdemokratisk regering har under de senaste åren fått tas igen. En fortsatt successiv förnyelse är nödvändig för att kunna understryka serviceinriktningen i SJ:s verksamhet.

En fortsatt utveckling av snabbtåg bör ske. Konkurrenskraft och serviceinriktning måste planeras med sikte på järnvägens trafikmiljö och konkurrenssituation under återstående delen av 1980-talet och 1990-talet. Snabbtågssatsningen är ett exempel på utveckling av ny teknologi, där importandelen är liten och det svenska näringslivet och verkstadsmekaniska arbetsmarknaden får en skjuts framåt. Exportmöjligheten kan öka.

Tillverkning och banarbeten liksom drift ger god regionalpolitisk fördelning. Behov finns att öka kapacitet och standard också på Norrlandslinjer. Mittenregeringen tog initiativet till att anlägga ytterligare ett dubbelspår söderut från Stockholm. Det är nu hög tid för den socialdemokratiska regeringen att ta tag i projektet och låta förverkliga en för inte bara regionen utan landets järnvägskommunikationer angelägen investering.

Låt mig, fru talman, till sist beröra ytterligare en kommunikationslänk, som också tjänar som motor för teknikutveckling och arbetsmarknad samt stärkande av förutsättningar för en konkurrenskraftig exportindustri. Televerket har studerat projekt som innebär byggande av kabel-TV-nät i Sverige på alla orter med mer än 4 000 invånare. Det skulle täcka mer än två tredjedelar av alla landets hushåll och möjliggöra billig mottagning av fler TV-program. Projektet är lönsamt och kan finansieras på vanliga kommersiella grunder. Projektet tar i anspråk fiberoptik, ett av de mest dynamiska områdena inom telekommunikationsindustrin under de kommande två decennierna.

Projektet kan ge ett svenskt kunnande av stort intresse på växande exportmarknader. Nu gäller det för en socialdemokratisk regering att visa handlingskraft och skapa förutsättningar för att projektet skall kunna genomföras. Förlegade ideologiska föreställningar måste här få stryka på foten, till fördel för både människors arbete och deras fritid.

Anf. 71 OLLE ÖSTRAND (s) replik:

Fru talman! Det finns ett gammalt ordspråk som säger att sent skall syndaren vakna. Jag kom att tänka på det, när jag lyssnade på Olle Grahns anförande.

Det är bra, Olle Grahn, att vi nu är överens om att en god trafikförsörjning är en motor i svensk ekonomi. Det är bra att vi nu är överens om att det är viktigt att man satsar investeringsmedel för att ersätta färjor med broar. Jag vill erinra Olle Grahn om att vi förra året, när socialdemokratin satt i opposition, väckte en rad motioner i denna riktning. Vi föreslog bl. a. ökade investeringar i SJ på över 1 miljard. Vi föreslog ökade väginvesteringar också på över 1 miljard, just för att vi var klara över att en god transportförsörjning utgör en motor i svensk ekonomi. Vi föreslog också att man skulle satsa på att ersätta en lång rad färjor med broar.

Detta sammantaget skulle ha förbättrat den svenska transportförsörjningen, men det skulle också ha förbättrat sysselsättningen i väldigt stor utsträckning.

Vad gjorde den borgerliga riksdagsmajoriteten, där folkpartiet ingick i regeringsunderlaget? Man sade konsekvent nej till våra krav.

Hade ni sagt ja den gången hade vi haft en lägre arbetslöshet i dag, Olle Grahn.

Men det är bra att ni vaknar. Kan vi i fortsättningen vara överens om att ökade investeringar inom SJ och på vägarna på sikt förbättrar den svenska industrins konkurrenskraft och förbättrar den svenska ekonomin, då är det bra. Men det är synd, fru talman, att ordspråket gäller än i dag: Sent skall syndaren vakna. Huvudsaken är dock att syndaren vaknar någon gång.

Anf. 72 OLLE GRAHN (fp) replik:

Fru talman! Jag tror inte det är någon syndabekännelse som jag har framfört i talarstolen i dag. Jag vill peka på satsningar som vi tror kommer att vara värdefulla för samhället i dess helhet.

Jag hoppas nu att t. ex. regeringen och det parti som Olle Östrand företräder kan ställa upp för den satsning som vi vill göra på exempelvis kustvägen från Malmö till Oslo. Jag tror det är en typisk investering, som i dag skulle ge mycket bättre trafiksäkerhet på en hårt trafikerad väg. Jag är också säker på att det skulle innebära en bra injektion i sysselsättningshänseende på västkusten.

Det är väl bra, Olle Östrand, om vi kan vara överens om satsningar på byggande av broar och satsningar på vägar som ger bättre trafiksäkerhet. Då blir det resultat under de närmaste åren.

Anf. 73 OLLE ÖSTRAND (s) replik:

Fru talman! Det är bra att Olle Grahn och jag är överens i detta hänseende. Jag förstår att Olle Grahn har läst budgetpropositionen. Då har han sett att de krav vi framförde förra året har vi följt upp i årets budgetproposition, både när det gäller satsningarna på SJ och satsningarna på vägarna, liksom även satsningarna på att ersätta färjor med broar.

Därför reagerade jag skarpt när jag hörde inledningen i Olle Grahns anförande, där han ville hävda att vi från socialdemokratiskt håll bedriver en desillusionerande politik som skapar arbetslöshet.

Det är precis tvärtom, Olle Grahn. Det visar exemplet ifrån kommunika-

tionsområdet, där vi nu är beredda att göra dessa stora satsningar som i slutändan innebär ökad konkurrenskraft för svensk industri, en förbättring av den svenska ekonomin och framför allt en ökad sysselsättning.

Anf. 74 OLLE GRAHN (s) replik:

Fru talman! Olle Östrand säger att vi *är* överens om de här satsningarna. Det tar jag som ett löfte om att Olle Östrand också kommer att påverka den nu sittande regeringen till förmån för den här satsningen som vi vill göra på Europaväg 6 i Halland.

Anf. 75 KURT HUGOSSON (s):

Fru talman! Den socialdemokratiska regeringen har sedan tillträdet i höstas fattat beslut om omfattande satsningar och investeringar inom kommunikationsområdet. Till sysselsättningsskapande åtgärder anvisade regeringen i oktober förra året närmare 750 milj. kr., och i enlighet med regeringens förslag i den ekonomisk-politiska propositionen fattade riksdagen i höstas beslut om en ökning av investeringsutrymmet för transportanläggningar och kommunikationssystem på ytterligare 1 miljard. Dessa massiva satsningar fullföljs nu i budgetpropositionen, som innehåller förslag om sammanlagt 5,5 miljarder kronor till investeringar inom kommunikationssektorn, där huvudparten av investeringarna återfinns inom järnvägsområdet, vägväsendet och telekommunikationerna. Inte mindre än 2,1 miljarder kronor föreslås till stöd för person- och godstransporter.

Denna vår satsning på kommunikationsområdet är ett uttryck för vår strävan att stödja svenskt näringsliv och därmed också utvecklingen på arbetsmarknaden. Insatser på kommunikationsområdet – det må vara underhåll av vägar och järnvägar, stöd till person- och godstransporter eller en utbyggnad och modernisering av telekommunikationer – stärker den svenska industrins konkurrenskraft genom att transportkostnaderna sänks, samtidigt som bygg- och transportföretagens exportmöjligheter förbättras.

Vår politik på trafikområdet ligger därför helt i linje med övriga åtgärder inom det ekonomisk-politiska området som vi har vidtagit för att vända den ekonomiska utvecklingen i landet genom att förbättra svenskt näringslivs konkurrenskraft, förbättra handelsbalansen, reducera budgetunderskottet på sikt och framför allt förbättra sysselsättningssituationen. Insatserna på trafikpolitikens område är – och det vill jag starkt understryka – ett fullföljande av det trafikpolitiska beslutet från 1979, vars mål är att ge invånare och näringsliv i landets olika delar en tillfredsställande transportförsörjning till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnad.

Vi avser från socialdemokratins sida att fullfölja intentionerna i 1979 års trafikpolitiska beslut, som fattades i ganska stor enighet här i riksdagen nämnda år. Tyvärr, vill jag säga, har de borgerliga regeringarna inte fullföljt dessa intentioner sedan beslutet fattades.

Låt mig ta några exempel. På vägområdet har byggandet sedan mitten av 1970-talet halverats, och en ytterligare halvering kommer att bli resultatet fram till mitten av 1980-talet, om vi icke ökar insatserna. Det är utifrån de här

utgångspunkterna man, får se det socialdemokratiska initiativ som ger vägverket nära 1,5 miljarder kronor utöver ordinarie anslag.

Vidare aviseras i budgetpropositionen en uppräkning av bygganslagen för statliga vägar från nuvarande 900 miljoner till 1,4 miljarder fr. o. m. 1984. Socialdemokratin har genom extraordinära insatser i höstas och genom det förslag som presenteras i budgetpropositionen försökt att leva upp till 1979 års trafikpolitiska beslut på vägområdet.

I stort sett har vi, fru talman, ett väl utbyggt vägnät i vårt avlånga land. Det är därför ytterst angeläget att detta vägnät underhålls på ett tillfredsställande sätt. Tyvärr har så inte varit fallet under de borgerliga regeringsåren. Det har ständigt pågått en kapitalförstöring på grund av bristande underhållsanslag, även om det beträffande innevarande års budget – bl. a. som en följd av ett tilläggsanslag på 100 milj. kr. i höstas – är en hygglig medelstilldelning. I den budgetproposition som nu ligger på riksdagens bord prioriteras vägunderhållet, och kapitalförstöringen i vad gäller våra vägar stoppas upp.

Låt mig så gå över till järnvägsområdet. Fram till det borgerliga regeringstillträdet 1976 hade SJ en relativt hygglig ekonomisk utveckling. Driftsresultatet var positivt, även om SJ hade svårt att klara kravet på förräntning av det nedlagda kapitalet. Under de senaste åren har SJ uppvisat stora förluster, och för budgetåret 1981/82 redovisas ett underskott efter avskrivningar på återanskaffningsvärdet som uppgår till 445 milj. kr. Det totala underskottet, om man inkluderar förräntningskravet, uppgick till hela 675 milj. kr. Om inga åtgärder vidtas, kommer denna negativa utveckling att fortsätta. Det är mot den bakgrunden som regeringen i budgetpropositionen föreslår en finansiell rekonstruktion av SJ. Genom en sådan rekonstruktion, som bl. a. innebär att SJ:s statskapital skrivs ned med 1 miljard och att samhället ersätter SJ för de uppgifter som åläggs företaget utifrån samhällsekonomiska utgångspunkter, blir det möjligt att särskilja vad SJ i egenskap av affärsföretag ansvarar för och vilka åtgärder som vi politiker lägger på SJ utifrån politiska och samhällsekonomiska utgångspunkter. På det sättet får SJ möjlighet att klara de ekonomiska målsättningar som samhället ställt upp för företaget. För helt klart är att vi måste komma bort från dagens situation – SJ dras med ett allt större underskott, som i sin tur skall täckas i efterhand.

Kommunikationsministern underströk nyligen i en interpellationsdebatt nödvändigheten av en finansiell rekonstruktion. Om en sådan inte görs, är det risk för att SJ under de närmaste åren kommer att uppvisa miljardförluster. När det gäller järnvägsområdet är det inte bara fråga om en finansiell rekonstruktion, utan en massiv satsning har också skett på investeringssidan. För de investeringar som föreslås i budgetpropositionen behövs drygt 2 miljarder. Det innebär en ökning i reala termer med 5 %.

Fru talman! Den svenska sjöfartsnäringen har under senare år brottats med stora svårigheter, och den svenska handelsflottan har under den borgerliga regeringsperioden i stort sett halverats. För att motverka en akut kris inom den svenska sjöfarten och för att möjliggöra en långsiktig positiv utveckling för näringen beslutade riksdagen våren 1982 om ett tidsbegränsat

statligt stöd till svensk sjöfart. Tyvärr har konjunkturen ytterligare försämrats för sjöfarten under den tid som gått sedan riksdagen fattade beslutet. För vissa rederier har situationen blivit så allvarlig att risken för konkurs är akut.

Mot denna bakgrund förelade regeringen i höstas riksdagen förslag om att det här konsolideringsstödet till kustsjöfarten skall tidigareläggas, och härom har riksdagen fattat beslut. Det totala rederistödet uppgår därför under budgetåret 1982/83 till 250 milj. kr. I det budgetförslag som nu ligger på riksdagens bord fullföljs stödåtgärderna för sjöfartsnäringen.

Det är med en viss förvåning man noterar att moderata samlingspartiet i en partimotion säger nej till denna för svensk sjöfart angelägna satsning. I sin partimotion kräver moderata samlingspartiet att sjöfartsstödet omedelbart skall avskaffas. Skulle detta, mot förmodan, bli riksdagens beslut, skulle det leda till att åtskilliga rederier omedelbart måste gå i konkurs, och den redan alltför stora arbetslösheten bland svenskt sjöfolk skulle öka dramatiskt.

Fru talman! Låt mig sluta min exposé över kommunikationsområdet med att säga något om teleområdet, där den tekniska utvecklingen fortsätter med accelererande hastighet. I höstas fick televerket möjlighet att öka sin investeringsverksamhet utöver i budgeten redan anvisade anslag med ca 300 milj. kr. för att skapa sysselsättning och påskynda utbyggnaden av olika teleanläggningar. I budgetpropositionen anvisas för kommande budgetår en investeringsram på 1,8 miljarder kronor. Genom dessa investeringar kan svenska företag, oavsett läge och storlek, snabbt få tillgång till elektronisk teknik. Genom de s. k. andelsväxlarna, som nu tillhandahålls av televerket, kan även mindre och medelstora företag använda avancerad teknik. Stora delar av televerkets produktion arbetar i full konkurrens med det privata näringslivet, och den monopolavgränsning som nyligen har beslutats i riksdagen har ökat den konkurrensutsatta sektorn för televerket. De angrepp som från vissa håll, främst är det moderata krafter, görs på televerkets monopolsektor måste slås tillbaka, om vi skall kunna garantera hela landet fullgoda telekommunikationer till rimliga priser. Det är angeläget att vi slår vakt om televerket, som utan tvivel är ett av världens främsta teleföretag.

En internationell jämförelse visar inte bara att Sverige är världens telefontätaste land utan också att Sverige har de lägsta telefontaxorna. Även övriga produkter som tillhandahålls av televerket har internationellt sett låga priser. För ett ytmässigt stort land som vårt med en relativt liten befolkning skulle det vara förödande för glesbygdsföretag och de människor som bor i glest befolkade områden, om den monopolavgränsning som nu föreligger bröts sönder. Det är därför bra att regeringen har uppskjutit beslutet om bolagsbildning för industridivisionen Tele till dess den tillsatta utredningen fått klart för sig vilka konsekvenser och vilken konkurrenssituation som uppstår för Tele vid en bolagsbildning.

Fru talman! I den ytterst brydsamma ekonomiska situation som den borgerliga regeringspolitiken under sex år fört vårt land in i är det naturligtvis en Gudi behaglig gärning att spara när det gäller statsutgifter. Jag vill hävda

att alla de sparmöjligheter som över huvud taget funnits har tagits till vara inför beredningen av årets budgetproposition.

Att kommunikationssektorn fått en expansiv inriktning är också ett led i socialdemokratins politik för att göra det möjligt att förbättra situationen för svenskt näringsliv. Vi måste få till stånd en produktionstillväxt i det här landet för att därmed lägga grunden till ökade statsinkomster på sikt och därmed också reducera arbetslösheten inom de olika sektorer som kommunikationssektorn omfattar.

Även om det kommer flera tillfällen att här i kammaren diskutera oppositionens alternativ, kan jag inte underlåta att nu något kommentera moderata samlingspartiets agerande i trafikutskottet och de motioner som partiet väckt i anslutning till budgetpropositionen. Här vill jag säga att man saknar all sans och måtta. Om man följer de moderata förslagen, får det förödande konsekvenser, inte minst för trafiken på det ersättningsberättigade järnvägsnätet. All tågtrafik måste där i stor utsträckning upphöra från den 1 juli i år, om moderata samlingspartiets förslag skulle vinna riksdagens gillande.

Anf. 76 SVEN HENRICSSON (vpk):

Fru talman! Utan tvivel är energipolitiken en stor och viktig samhällsfråga, som ofta diskuterats här i kammaren och även varit uppe i dag. Transportpolitiken har knappast tilldragit sig samma intresse, och ändå utgör transporterna en lika stor kostnadspost för industrin som energin. Ett effektivt transportsystem har en avgörande betydelse för näringslivets och produktionens utveckling. Möjligheterna att ta sig fram på vägar – att kunna resa – är viktiga för oss alla. Det finns alltså goda skäl att beröra trafikfrågorna i den här allmänpolitiska debatten, och då mot bakgrund av budgetpropositionen. Här, liksom i andra frågor, finns det rätt stora förväntningar på den nya regeringen.

Det är inte min avsikt att göra någon historieskrivning av trafikpolitikens utveckling. Men vi måste ändå notera att de trafikbeslut som fattades 1978/79 byggde på en samhällsekonomisk grundsyn på trafikfrågorna.

Hur har då utvecklingen varit? Ja, i dag finns klara tendenser till en återgång till ett alltmer företagsekonomiskt och marknadsekonomiskt tänkande och synsätt på trafikverksamheten.

Den ekonomiska krisen har också medfört en kris för många trafikföretag. Ta t. ex. sjöfarten! Var femte sjöman står nu i kö hos sjöfartsförmedlingen för att få mönstra på ett fartyg. Allt fler sjömän blir arbetslösa. Men problemen finns också inom landtrafiken.

Vid det här laget vet alla hur Svenska arbetsgivareföreningen och näringslivets företrädare vill komma till rätta med krisen: Marknadskrafternas "självläkande" krafter skall släppas lösa – den s. k. fria konkurrensen och det privata initiativet måste uppmuntras. Den ekonomiska konservatismen har fått namn som nyliberalism och torgförs nu med verklig glöd av moderaterna. Hand i hand med högerns krav på nedskärningar inom den

offentliga sektorn går också en fortgående strävan till privatisering inom trafikområdet.

Låt mig nämna några exempel!

De i reella termer under årens lopp minskade anslagen till vägverket har tvingat fram extra hårda rationaliseringar. Maskinpark och personal har minskats, och för kommande år förutses nu ytterligare kraftiga minskningar med hundratals maskiner, bortrationalisering av närmare 2 000 arbetstillfällen och ett starkt minskat antal vägstationer. Samtidigt sker en ökad användning av privata entreprenörer i vad gäller såväl underhåll som byggande. Beredskapsarbeten med sin osäkra anställningsform tar över från det fasta anslaget. Om detta får fortsätta i samma takt som hittills skapas ytterligare arbetslöshet och otrygghet för vägverkets arbetare och övrig personal.

Det måste bli en angelägenhet för den nya regeringen att bryta denna nedbantning av samhällets egen vägverksamhet. Vägverket kan inte drivas på entreprenad – en sak som ofta har påtalats av de fackliga organisationerna. Vägverkets anställda förväntar sig att regeringspolitiken i de här avsnitten kommer att stå i överensstämmelse med den fackliga arbetarrörelsens strävan.

Det finns en del andra oroande exempel från vägsektorn. I årets budgetförslag sker en betydande nedbantning av anslaget till enskilda vägar. Statsbidraget sänks från 70 till 50 %. Stora delar av dessa enskilda vägar finns i Norrland. Som exempel kan nämnas Jämtlands län, som har 700 sådana vägar till en längd av 2 900 km. Här övervältras kostnader på mellan 3 och 3,5 milj. kr. på väghållarna. En fattig glesbygdskommun som Strömsund, med 53 mil enskilda vägar, får en kostnadsökning med över 0,5 milj. kr. Vilka skall då betala detta? Ja, eftersom det är glesbygd bor det utmed dessa vägar mestadels ett mindre antal hushåll, mest äldre och pensionärer. De riskerar nu, trots ett visst kommunalt bidrag – om det finns någon kommun som har råd att lämna ett sådant – att få sina årliga vägavgifter höjda med uppåt 1 000 kr. Visst stämmer väl dessa åtgärder ganska bra överens med de högljudda kraven från bl. a. högerhåll på besparingar inom den statliga sektorn, men det är inte en trafikpolitik för jämlikhet och rättvisa. Tron på att den nya regeringen skall kunna infria förväntningarna får sig här en knäck, i varje fall bland glesbygdens folk.

I detta sammanhang finns det anledning att kommentera en annan fråga med transportbakgrund. Olje- och drivmedelskonsumenterna i de delar av landet som har strängt klimat och långa transportavstånd har större utgifter för olja och bensin. En orsak är det större behovet av olja för t. ex. uppvärmning. Det kan man märka på väderleksprognoserna just nu. Medan det i det inre av Norrland är 30 ° kallt, har vi här nere kanske max 10° kallt. Det går åt mer olja för att värma upp bostäderna i Norrland, och de långa avstånden driver upp transportkostnaderna. Därför är det märkligt att jag när jag kommer hit till Stockholm kan se skyltar som anger att bensinpriset här är 10 öre lägre än i den norrländska bygd som jag kommer från. Behovet av bil är ju, som vi vet, mycket större där uppe.

Vid förra riksmötet föreslog den borgerliga regeringen en besparing genom ett borttagande av det bidrag som har utgått i syfte att sänka ortstilläggen vid oljeleveranser. Motiveringen var att detta bidrags relativa andel har blivit allt mindre eftersom oljan har blivit så dyr. I så fall borde väl, herr talman, bidraget ha justerats upp. Men framför allt måste man enligt vår mening slå vakt om principen att eftersträva samma olje- och bensinpris i hela landet. Det finns verkligen anledning att sätta ett stort frågetecken inför det faktum att den socialdemokratiska regeringen kommer med samma bantningsförslag i år, trots att socialdemokraterna i fjol motsatte sig det borgerliga förslaget. Lägger man samman prutningen på glesbygdsvägarna, bortsopningen av utjämningstanken när det gäller oljepriserna och bristen på nya grepp i regionalpolitiken, kan man konstatera att bilden inte blir särskilt uppmuntrande för folket i glesbygden.

Jag sade i början av mitt anförande att trafiken är i kris. Det gäller inte minst åkerinäringen, som ombesörjer 46 % av godstransportarbetet i landet. Samtidigt som svårigheterna växer för många små åkerier pågår en svart förmedlingsverksamhet. Från näringslivshåll ackompanjeras denna utveckling med allt högljuddare krav på att man skall riva upp gällande regler för behovsprövning då det gäller förmedlingsföretag. På det hållet vill man tydligen mer eller mindre legalisera svartåkningen. Läget är också sådant att många åkare av ekonomiska skäl frestas att överlasta. Denna tendens uppmuntras av näringslivets företrädare inom t. ex. Industriförbundet, då man förordar höjda bruttovikter och ökat axeltryck, trots den svaga bärigheten på många av våra vägar. Det gäller i synnerhet det sekundära vägnätet, som används för t. ex. skogstransporter. Att falla undan för sådana krav innebär dels ett raserande av stora delar av vägnätet, som inte bär dessa tunga transporter, dels att öppna för vad åkarna själva kallar parasiterna inom åkeribranschen.

Åkerinäringen domineras av de många en- och tvåbilsföretagen. Problemen för dessa företag utgör exempel på småföretagens problem över huvud taget i kristider.

Så några ord om järnvägstrafiken och de signalerade järnvägsnedläggningarna.

Sedan lång tid tillbaka pågår en kampanj organiserad av bilbranschen – en bransch som puffar för bilen men som också riktar attacker mot kollektivtrafiken, inkl. statens järnvägar. Medan hela trafikverksamheten i landet drar miljarder och åter miljarder i samhällsstöd – statligt och kommunalt – kräver man från detta håll nedläggningar och nedskärningar av SJ:s verksamhet för att minska driftsersättningen. De hårda ränte- och avskrivningsregler som bestämts för SJ och som fortsätter att gälla leder ofta till bokslutsmässiga underskott. Men dessa synbara underskott används också i vulgärpropagandan mot statlig verksamhet. Här är inte avsikten att framställa SJ som oklanderligt, men låt oss förstå att då det går dåligt för Sveriges tunga industrier, skog, malm och stål, så drabbas också SJ:s godstrafik. Enbart det sjunkande antalet malmtransporter svarade under förra året för 90 % av SJ:s minskning på godstrafiksidan.

Vi bör alltså vara mera rättvisa då vi bedömer förutsättningarna för ett sådant trafikföretag som SJ. Detta företag är också betingat av den allmänna krissituation som vi har i landet och som innebär att t. ex. industripotentialen endast kommer till användning till 70 %.

Nu förutskickar regeringen i budgetpropositionen en kampanj för nedläggning av 207 mil järnväg i första etappen. Nedläggningarna skall vara slutprövade före nästa års slut. I samband med dessa nedläggningar spelar det statliga transportrådet en nyckelroll. Men erfarenheterna hittills visar att detta transportråd i sin handläggning ofta framlägger föga objektiva och ibland felaktiga faktaredovisningar. Järnvägstrafiken framställs alltid i negativ dager och busstrafiken i positiv dager. I samband med rådgivning till länshuvudmännen uppehåller sig rådet utförligt vid vad som gäller om en huvudman vill ha busstrafik framför tågtrafik, men förtiger praktiskt taget helt vad som gäller om huvudmannen uttalar sig för fortsatt tågtrafik. Hur skall han då göra för att åstadkomma det? Man får intrycket att transportrådet anser den situationen otrolig och närmast hypotetisk.

De flesta som har iakttagit de hittills genomförda nedläggningarna har den uppfattningen att såväl SJ som transportrådet strävar efter att steg för steg skapa motiv för nedläggningar av E-nätsbanor utanför riksnätet. Det är därför befogat att se över instruktionen för och sammansättningen av transportrådet, vilket vårt parti har föreslagit.

Nu är det emellertid så att frågan om nedläggning av trafik på vissa bandelar inte längre kan ske i tysthet. Regeringen måste nu räkna med att en opinionsrörelse kommer att utvecklas för att försvara järnvägarna. Framtiden kräver i ökad omfattning hushållning med energi och miljö och en säker trafikapparat. Det vore fel att inte beakta framtidens krav då det gäller trafiken.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 77 EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Min avsikt är nu att föra över den allmänpolitiska debatten från kommunikationsfrågorna till de för hela vårt folk så viktiga frågorna om livsmedelförsörjningen och miljöpolitiken. Jag skulle vilja inleda med att ansluta mig till de synpunkter som i det sammanhanget anfördes av Thorbjörn Fälldin tidigare i debatten. Han sade att en starkare samhällsekonomi på nytt skulle ge människorna mer pengar att köpa livsmedel för. Och det viktigaste för jordbrukets del är kanske de ekonomiska sammanhangen.

Man kan också tänka sig att söka åstadkomma en bättre produktionsstruktur, så att man i Sverige kunde producera mer foder som ersättning för importen. Det skulle bidra både till bättre samhällsekonomi och till bättre ekonomiska förhållanden för jordbruket.

Produktionsresurserna kan också utnyttjas för energiproduktion och andra alternativa produkter.

En annan möjlig väg är export av högförädlade livsmdel, som det av allt att döma finns utrymme för på världsmarknaden.

Kring dessa principer har vi från centern väckt en rad motioner till årets riksmöte. Vi har därvid framhållit att vi inte tror att det främsta intresset för konsumenter och producenter just nu är en ny utredning. En utredning kan dock inte vara skadlig – den är nu ett faktum. Vi menar emellertid att det hade funnits möjligheter till en rad konkreta åtgärder, som inte hade behövt föregås av ytterligare utredningsarbete. Det är inte säkert att våra trängda hushåll och nyetablerade jordbrukare förväntar sig att just mer utredningsarbete och byråkrati är det som skall lösa deras problem. Det viktigaste är naturligtvis en starkare samhällsekonomi, som kan ge konsumenterna ökad köpkraft och ge utrymme för räntesänkningar.

Vi menar att produktionsstrukturen utan ytterligare utredningsarbete skulle kunna förändras så att man i samhället fick ett grepp över okynnesetablering, som inte är baserad på arealunderlag med foderproduktion. Vi menar att en förändrad proteinbalans i vårt land med övergång till en mer intensiv hemmaproduktion av protein skulle vara till nytta för samhället i dess helhet. Det skulle också bidra till att lösa överskottsproblemen. Vi menar att det finns ett intressant utrymme på exportmarknaden för högförädlade svenska livsmedel. Vi menar också att jordbruket som producent av energi är något som kan bli mycket intressant i framtiden.

Allt detta har vi redovisat i omfattande motioner och konkreta förslag till årets riksdag. Vi har gjort på samma sätt när det gäller trädgårdsnäringens problem, som är ganska omfattande och i många avseenden kräver snabba och handlingskraftiga beslut för att näringen skall kunna räddas.

Vi har också gjort en sammanställning över våra miljö- och naturresurser och redovisat vårt miljöpolitiska handlingsprogram. Med utgångspunkt från detta har vi framfört konkreta yrkanden om ställningstaganden som riksdagen kan göra omedelbart.

Jag tänkte emellertid i detta anförande huvudsakligen ta upp resonemang kring akuta problem när det gäller livsmedelsförsörjningen. Vi har under senare år upplevt hur nuvarande jordbruksministern när han var i opposition vid olika tillfällen uttalade sig mycket kritiskt mot de principer som ligger till grund för den nuvarande livsmedelsproduktionen.

Jordbruksministern har i olika sammanhang uttalat kritik. Han menar att inflationen och det höga ränteläget har vållat svåra ekonomiska problem, i första hand för de nyetablerade jordbrukarna. I debatten den 11 juni 1982 sade han att den högerinriktade ekonomiska politik som de borgerliga regeringarna har fört har drabbat såväl näringen som konsumenterna. Den viktigaste åtgärden är alltså otvivelaktigt att ge den ekonomiska politiken en ny inriktning. Jordbruksministern sade vidare att jordbrukspolitikens ledstjärna skall vara att man genom en rationellt bedriven produktion ger konsumenterna livsmedel av god kvalitet till rimliga priser och dem som arbetar i jordbruket en med jämförbara grupper likvärdig standard.

Den sista tesen är det naturligtvis ingen som helst debatt om, utan därom råder enighet. Det som vållar delade meningar och olika ställningstaganden

är självfallet hur man skall kunna nå fram till detta mål. Inom centern är vi inte riktigt säkra på att detta Columbi ägg går att klara i den nya utredningen. Men vi skall inte ha förutfattade meningar, utan utredningen må ha sin chans.

Däremot blev vi förvånade, när socialdemokratin genom den kritik som jag har givit exempel på här i fråga om jordbrukspolitiken och andra ting lyckades rycka åt sig makten, vilket naturligtvis är viktigt för varje parti. Något som också har förvånat oss är det som har hänt därefter.

Jag begär inte att den nya regeringen på knappt ett halvår skall ha hunnit vidta långa rader av omfattande förändringar i den riktning som den själv önskar, men den borde ha kunnat undvika åtgärder, som för i rakt motsatt riktning. Jag tänker t. ex. på devalveringen, som ju innebär en försämring med 2 miljarder kronor av konsumenternas möjligheter att köpa livsmedel. Det är inte precis vad vi hade väntat oss efter de stolta uttalandena om rimliga priser på livsmedel. Genom devalveringen skedde alltså direkt en väldigt kraftig höjning av priser och levnadskostnader.

Den nya budgeten medförde en ökad påfrestning på samhällsekonomin med ytterligare 20 miljarder kronor i budgetunderskott. Det är inte sådant som för till den stabila samhällsekonomi som skulle ge goda frukter till både konsumenter och producenter. Momsen får inte den stora effekt som den kunde ha fått, om inte vpk hade pressat fram viss kompensation i detta avseende.

Detta gäller konsumentsidan. Vi kan sedan se på de stolta uttalanden som jordbruksministern har gjort beträffande producenterna. Jag ifrågasätter inte eller misstänkliggör den goda avsikten och den engagerade ambitionen i fråga om jordbrukarnas intressen. Men man blir väldigt förvånad över de åtgärder som redan kan skönjas i budgetpropositionen. Det införs en ny belastning genom en extra avgift för kreditgarantin beträffande lån till nyetablerade jordbrukare. Det är mer ett slag i ansiktet på de nyetablerade jordbrukarna än någonting som vittnar om omtanke om deras bästa. Man lägger nya avgifter på skogsbruket, och ytterligare nya signaleras. Man menar att lantbruksstyrelsens möjlighet att ge kompletterande skogsmark till familjejordbruken bör avvecklas. Man övervältrar kostnaderna för djurhälsovården på jordbrukarna. Detta är bara några exempel på det som går att läsa ut av budgetpropositionen.

Sedan vet vi ju att devalveringen även i produktionsledet naturligtvis har en betydande effekt, där den slår hårt på importen av olja, maskiner, handelsgödsel och fodervaror.

Dessutom är vi för centerns del alltjämt litet förvånade över den ständiga kritiken mot inkomstmålet för jordbrukarna. Svante Lundkvist har ofta påstått att vi är ute med en partsinlaga, men jag skulle vilja säga att det snarare är fråga om ett viktigt enkelt rättvisekrav, nämligen att en hel grupp skulle ha rätt att ställa krav på sin inkomst. Vi får väl återkomma till vilken prioritering detta skall få, men den hårda kritiken mot att detta mål har haft hög prioritet tidigare har förvånat oss, när det ändå är så stora klyftor kvar. Det som kanske förvånar oss allra mest är att jordbruksministerns skicklighet

har inneburit applåder från LRF. Till det vill jag verkligen gratulera pedagogen Svante Lundkvist. Men jag måste säga att jag inte vill gratulera näringen till de åtgärder som han föreslår – dock med stor elegans.

Det som är speciellt intressant att läsa ur direktiven för den nu tillsatta livsmedelsutredningen tycker jag för min del är resonemangen kring möjligheten till transfereringar mellan olika kategorier inom jordbrukarkåren. Detta är ju ett oerhört stort äventyr. Jag vill inte ha förutfattade meningar när jag går in i detta utredningsarbete, men jag emotser med mycket spänd förväntan vad sådana tankegångar skulle kunna innehålla, där man skulle ha en prissättning som ger transfereringseffekter mellan den väletablerade och den mera skuldsatte jordbrukaren.

Principen är ju intressant, men den är naturligtvis oerhört svår att genomföra. Om man väljer den principen, har det alltså accepterats i grunden att näringen inte skall ha en marknadsmässig förräntning av det kapital som finns. Om det kapital som insätts i näringen har en marknadsmässig förräntning, vilket är ett självklart krav i alla andra näringar, då är det ointressant om detta kapital är lånat eller självfinansierat. Men de transfereringseffekter som man talar om syftar till att det egna kapitalet inte borde förräntas.

Det är en fråga vars svar man emotser med spänning, om jordbruksministern verkligen har uppfattningen att det egna kapitalet inte bör förräntas. I så fall har vi en parallell: att man skulle ha olika lönesättning för arbetare, beroende på om de har skulder på sitt hus eller inte – en helt orimlig tanke, egentligen.

Detta var några funderingar kring det som kan bädda för intressanta debatter i framtiden om vår livsmedelsförsörjning från konsument- och producentsynpunkt.

Det har här tidigare talats om att Sveriges problem löses bäst i samförstånd. Jag vill avrunda detta lilla anförande med att säga att detta i mycket hög grad gäller i fråga om problematiken kring vår livsmedelsförsörjning. Jag vill dock säga att de bästa chanserna till samförstånd ju inte uppstår om regeringen startar med att klippa till både konsumenterna och jordbrukarna – vilket jag redovisat att man redan har gjort – och sedan kommer och säger att man räcker ut en hand. Den handen får inte uppfattas som knuten om den skall tas upp. Om det är så att det gäller att pressa både konsumenter och producenter, är vi inte beredda att hjälpa till med det. Men jag vill inte avvisa funderingar omkring samarbetet förrän vi mera exakt får veta vad substansen och innehållet bakom tankegångarna kan vara.

Anf. 78 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Det är alldeles riktigt, Einar Larsson, att jag förra året sade att det i huvudsak var den högerinriktade ekonomiska politik vilken fördes under de borgerliga åren som försatte oss i de bekymmer som vi nu har att försöka rätta till. Jag håller Einar Larsson räkning för att han medger att det inte kan vara gjort på fyra månader utan att det kommer att ta sin tid att komma till rätta med problemen.

När Einar Larsson sedan påstår att vi klipper till både jordbrukare och konsumenter vill jag säga att vi gemensamt tvingas konstatera att vi alla får lov att bära bördorna av den utveckling vi haft under de gångna sex åren. Därför får vi alltså vissa försämringar som är förknippade med de åtgärder som måste vidtas för att vi skall kunna räta upp ekonomin igen.

Jag tror inte att vi kan sätta i gång och föra en ny ekonomisk debatt i det här skedet av remissdebatten. Det har klarats av tidigare, så jag tror inte att det vore särskilt meningsfullt. Men det som är intressant att konstatera är att vi i dag när det gäller livsmedelsförsörjningen har den något underliga situationen att Thorbjörn Fälldin med instämmande av Einar Larsson finner den livsmedelsförsörjningsutredning som vi tillsatt onödig. Samtidigt konstaterar han att den mottagits positivt av alla parter. Einar Larsson nämnde något om applåder från LRF. Det kan möjligen bero på att jag hela tiden när jag skrivit direktiven till utredningen som utgångspunkt haft att vi nu måste försöka att hjälpas åt att rätta till allt som har gått snett och att komma fram till en politik för vår livsmedelsförsörjning som kan omfattas med förtroende av både producenter och konsumenter. Jag är naturligtvis utomordentligt tillfredsställd på den punkten. Det har varit min strävan att den här utredningen skulle kunna starta i en så god atmosfär som möjligt. Jag skall gärna inkassera det som positivt att Einar Larsson nu till skillnad från tidigare inte på något sätt misstänkliggjort våra ambitioner i detta sammanhang utan säger sig vara beredd att som ledamot av utredningen förutsättningslöst gå igenom de olika problem som uppkommit och som gett anledning till att tillsätta denna utredning.

Det är bra att alla parter som i varje fall jag haft tillfälle att tala med -- och det gäller praktiskt taget alla som på något sätt är involverade i frågorna kring livsmedelsförsörjning – har konstaterat det riktiga och vettiga i att vi ser över hela kedjan, alltså inte bara jordbruket utan också de andra leden förädling och distribution, för att vi så att säga skall kunna ta in hela livsmedelsförsörjningen i bilden, och att vi också tagit med aspekter på vad kosten betyder ur hälsosynpunkt. Jag medger att det är ett svårt och stort arbete som utredningen ställs inför. Vi har ändå ansett det vara angeläget att också samtidigt försöka att dra ner den tid under vilken utredningen skall arbeta. Därför skall det första skedet i utredningen redovisas redan till hösten för att man skall kunna skapa underlag för de diskussioner som måste föras redan inför nästa jordbruksavtal. Sedan får man på ytterligare ett år försöka fullfölja hela programmet.

Einar Larsson berörde ett par detaljer som jag något skall kommentera. Einar Larsson tog upp det här med kreditgarantier och menade att det var fel att lägga på den avgift som vi i budgetpropositionen tar upp för kreditgarantierna just nu när jordbruket på annat sätt har bekymmer. Men som vi kan konstatera får man också på alla andra områden lov att använda avgifter för att förbättra möjligheterna att klara vår ekonomi. Jag vill i det sammanhanget falla tillbaka på vad jag hela tiden tror är viktigt ur näringslivssynpunkt, och det är att man inte i sådana här detaljer skall särbehandla jordbruksnäringen. Man skapar en föreställning i samhället i övrigt om att vi

alltid gör någonting särskilt när det gäller jordbruket. Det skapar misstänksamhet och brist på förtroende mellan de olika grupperna i samhället. En sådan här avgift finns i alla andra fall när man som företagare får denna typ av lån. Det är viktigare ting som bestämmer den utveckling vi kommer att få på jordbrukets område.

Einar Larsson var också inne på frågan om förvärv av skogsmark. Jag hade häromdagen att svara på den frågan här i kammaren, när Per-Ola Eriksson ställde den till mig med anledning av vad som står i budgetpropositionen. Detta hänför sig till att vi menar, att om staten skall uppträda som köpare av stora, samlade skogsinnehav, så ter det sig för oss naturligare att de inköpen sker genom domänverket än genom lantbruksstyrelsen. Vi anser att det är rimligt att statens företag på det här området får möjlighet att överväga på vilket sätt man skall kunna bibehålla de stora skogsinnehaven samlade också i fortsättningen. Problemet för oss på skogsnäringens område är ju ägosplittringen, som vi i dag har många bekymmer med. Det innebär å andra sidan inte att den strukturrationalisering som sker inte skall fortsätta i vanlig ordning genom lantbruksstyrelsens försorg. Som jag också sade häromdagen är jag mycket väl medveten om vad det kombinerade jord- och skogsbruket betyder i många områden i det här landet, och även det måste ha sin chans i den strukturrationaliseringsverksamheten. Men det gäller att hålla isär de här två tingen.

Anf. 79 EINAR LARSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill välkomna och skall försöka ta fasta på jordbruksministerns vänliga tonfall och den uttalade samarbetsandan. Men när Svante Lundkvist säger att det för regeringen ter sig naturligast att domänverket tar hand om den överskottsmark som är till salu från bolagen, då måste jag slå fast att vi där har helt olika uppfattningar. Jag vågar säga att uttalandet att det ter sig naturligt att överlämna detta till domänverket inte är relevant vare sig för jordbrukarna eller för andra grupper av svenska folket.

Det är naturligtvis bra att Svante Lundkvist säger att vi skall hjälpas åt att rätta till det som har gått snett. Det är väldigt stiligt. Men det är oerhört förvånande att Svante Lundkvist startar det arbetet med att på de punkter jag nämnt kraftigt förvärra de problem som finns. Det är ingen bagatell att för nyetablerade jordbrukare lägga på en extra procent på räntan. Jag menar att eftersom jordbruket redan nu är så omgärdat av regleringar och eftersom man i princip redan har accepterat att näringen inte kan marknadsmässigt förränta insatt kapital, är situationen en helt annan för jordbruket än för andra, jämförbara verksamheter. Därför är en särbehandling i det här fallet helt enkelt nödvändig.

Man försöker bagatellisera det faktum att man försvårar situationen för jordbruket genom en sådan här avgift, genom att föra över kostnadsansvaret för djurhälsovården och genom att öka bördorna när det gäller skogspolitiken. Detta är ju oerhört allvarligt, och det skapar inte de bästa förutsättningarna när man nu i utredningen skall, som Svante Lundkvist utrycker det, försöka lösa de problem som finns.

Anf. 80 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Bara ytterligare ett förtydligande. Einar Larsson hanterar den här diskussionen beträffande dessa skogsmarksförvärv som om det skulle gälla all skogsmark. Jag säger att om de stora skogsbolagen bjuder ut skogsmark till staten är det naturligt att staten som köpare förvärvar den marken genom domänverket – naturligare för oss än att det sker genom lantbruksstyrelsen. Detta görs för att man skall kunna se i vilken mån det finns förutsättningar att hålla de redan samlade skogsinnehav som brukas under vissa former samlade även i fortsättningen, så att de kan spela sin betydelsefulla roll för näringen. Sådana delar av den typen av förvärv som inte är intressanta att hålla samman bör kunna utnyttjas i vanlig ordning i strukturrationaliseringen. Det är detta som det i första hand är fråga om.

Det är nog inte den här låneavgiften, Einar Larsson, som kommer att avgöra utvecklingen för näringen, utan avgörande blir om vi kan räta upp den ekonomiska politiken. Vi kan inte hålla på att säga att avgifter m. m. som vi nu tvingas ta ut skall drabba alla övriga grupper si och så, men när det gäller jordbruket skall vi ha en speciell behandling.

Eftersom detta är en viktig fråga när det gäller det ömsesidiga förtroende som måste finnas mellan producenter och konsumenter beträffande hur vi rättvist skall hjälpas åt att bära bördorna, tycker jag helt enkelt att det är fel av Einar Larsson att nu försöka haka upp sig på den typen av detaljer.

Sammanfattningsvis hälsar jag med tillfredsställelse den helt annorlunda ton som Einar Larsson i dag har använt i den här debatten. Den vittnar om att han nu kommer att gå till den här livsmedelsförsörjningsutredningen utan förutfattade meningar och med en vilja att pröva de olika problem som nu föreligger på livsmedelsförsörjningens område förutsättningslöst efter de direktiv som utredningen har fått och som dess bättre har tagits emot positivt av alla parter.

Anf. 81 EINAR LARSSON (c) replik:

Herr talman! Jag har alltid tidigare och kommer alltid även framöver att försöka starta politiska förtroendeuppdrag i en objektiv och förutsättningslös anda. När nu utredningen, vilken jag hela tiden har tyckt vara onödig och som borde ha kunnat ersättas med konkreta åtgärder, är ett faktum är det självklart att jag fortfarande ställer upp i den andan.

Däremot har jag i det här anförandet beklagat nya onödiga stenar som har kommit på vägen – problemen kunde kanske anses tillräckliga utan dem. Den vänliga tonen hos Svante Lundkvist har samtidigt kunnat innebära en rad åtgärder som jag här har velat kritisera.

Jag minns debatterna från mer än 20 år när det gäller hur man skulle kunna få loss några hektar från domänverket för att komplettera familjejordbruket. Detta har aldrig lyckats i nämnvärd omfattning. Äntligen var nu en kanal på väg som skulle börja fungera, och då säger Svante Lundkvist i sin första budgetproposition i denna omgång att den potten skall minskas med 50 miljoner och att den sedan helst skall avvecklas. Detta vill jag mycket starkt beklaga, och jag hoppas att vi tillsammans kan komma överens om att ändra

på den formuleringen. Tar man bort den möjligheten blir det verkligen inga applåder från jord- och skogsbrukets sida. Sedan finns det naturligtvis detaljer som kan diskuteras ytterligare. Jag måste säga att det är bra med ökad insyn och ökad förståelse. Men jag blir mycket ledsen om det finns en underton i detta, som betyder att jordbruket tidigare skulle ha haft en alltför gynnad situation. Det vill jag bestämt motsäga. Så är inte fallet. Det är det som har gjort vår diskussion litet irriterad: Svante Lundkvist har å ena sidan talat om samförstånd och insyn, men å andra sidan har han antytt att förtroendet mellan konsumenter och producenter skulle ha kunnat vara skadat av att jordbruket på något vis skulle ha haft en gynnad situation.

Fråga alla nyetablerade jordbrukare med räntesatser mellan 17 och 20 % om de har känt sig speciellt gynnade tidigare och om de känner sig gynnade nu, när de får nya pålagor.

Anf. 82 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Jag vill bara sluta med att nämna att man ofta får ett intryck – när representanter för centern talar i dessa frågor – att centern uteslutande företräder den ena partens intressen. Det är det som skapar en risk för att förtroendet för den politik vi skall föra på detta område rubbas – ett förtroende som det är mycket angeläget att bevara.

Det är bara följande tankeställare jag tycker att Einar Larsson skall ta till sig: I detta hus måste vi uppträda som politiker med ansvar för hela samhällsutvecklingen. Vi kan inte bara resonera utifrån den ena partens intresse. Gör vi det bidrar vi till att den politik vi vill föra på detta område blir mindre väl anskriven än den skulle behöva vara. Och det är viktigt för alla parter att den är väl anskriven.

Talmannen anmälde att Einar Larsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 83 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Mitt anförande går kanske inte att passa in i de s. k. debattblocken, eftersom det spänner över flera av de sektorer som vi debatterar i denna allmänpolitiska debatt. De ämnen som jag tar upp, den internationella solidariteten, materialiserad i biståndet till de fattiga folken, och behovet av en aktiv regionalpolitik här i Sverige, verkar kanske vid en första anblick avlägsna från varandra men handlar egentligen om samma sak: om jämlikhet och ansvar.

En betraktelse över läget i världen får med nödvändighet en mörk grundton. Vem kan undgå att gripas av de dagliga rapporterna från olika hörn av världen om våld och mänskligt lidande? Vem kan undgå att engageras av det polska folkets kamp för de mest grundläggande av alla mänskliga rättigheter? Vem kan undgå att känna fruktan inför de växande arsenalerna av kärnvapen i världen och den tilltagande spänningen mellan supermakterna, som tar sig uttryck i en ständigt stegrande rustningsspiral? Vem kan undgå att uppröras över det oförnuft som gör att världens nationer

satsar 20 gånger mer pengar på förberedelser för att döda och förinta andra än på att hjälpa fattiga människor till ett människovärdigt liv?

Våld och fruktan för våld är en del av miljoner människors vardag. Våldet förgiftar allt liv, inom och mellan stater, mellan styrande och styrda, mellan individer. Vi möter det ständigt, i massmedias reportage och glimtar.

Inför detta massiva utbud av våld är det viktigt att vi inte tillåter oss att bli avtrubbade. Både för våldets offers och för vår egen skull måste vi fortsätta att reagera.

När Sverige som nation, i FN och i andra internationella sammanhang, reagerar och protesterar, finns det människor här hemma som tycker att vi spelar rollen av ett beskäftigt världssamvete, och vi ställs ofta inför frågan: "Tjänar det till något att vår lilla nation bedriver en aktiv utrikespolitik?"

Man ifrågasätter våra protester, vårt envisa hävdande av FN-stadgans principer, våra förslag till kompromisser mellan stormaktsblocken och vår hjälp till de fattiga folken. Det finns, enligt min mening, bara ett svar på dessa frågeställningar, och jag är glad över den enighet om detta svar som också finns inom mitt parti, folkpartiet. Svaret är: Sverige är en del av världen; vi är beroende av det som händer runt omkring oss. Vi är världsmedborgare. När vi hävdar de små nationernas rätt till frihet hävdar vi också principer som är livsviktiga för oss själva.

Skulle vi dra oss undan och tystna, är det inte säkert att någon annan för vår nedlagda talan. Skulle vi välja att isolera oss politiskt till förmån för en rent ekonomiskt inriktad intressepolitik skulle vi inte förstärka utan försvaga vår säkerhet.

I FN-arbetet och andra internationella sammanhang är inte heller de små nationernas arbete för fred och rättvisa utan betydelse. Även de mest brutala regimer har ofta en känslighet för denna typ av patryckningar och tvingas till eftergifter. Och för vår nation är det viktigt att vi även i internationella sammanhang ställer upp för de idéer och värden vi tror på. Jag tror att inte minst den uppväxande generationen har en stark känsla för detta samband.

I detta sammanhang vill jag även säga några ord om fredsrörelsen. Fredsrörelsen, som stadigt växer sig allt starkare ute i världen, är en strimma av hopp i den mörka bilden. Den har som sin grogrund människors rädsla inför ett förgörande storkrig. Den är stark – den har inom sina led människor med idealistisk grundsyn, och som rörelse är den fortfarande ny och påverkbar.

Fredsrörelsen är en störning i den etablerade maktkampen; den är för stark för att kvävas med hot och våld, och därför angrips den på ett mera försåtligt och dolt sätt. Fredsrörelsen har ett hot inom sig själv: Krafter som står i direkt strid med fredsrörelsens innersta mål och mening försöker nästla sig in i dess led och med starka ekonomiska resurser och riktad propaganda få den att vandra på vägar som ensidigt angriper resp. gynnar endera parten i den militära maktkampen. Det är viktigt att de idealistiska, starkt engagerade människorna i fredsrörelsen är observanta på detta hot och håller

fredsrörelsen fri och obunden åt alla håll.

För människor i stora delar av världen är frågan om liv och död inte bara en fråga om krig och fred. Deras tillvaro är en daglig kamp för att överleva. De är inne i underutvecklingens onda cirkel, och de kan inte ta sig ur den utan hjälp utifrån. Det är inte närmast hjälp att försörja sig det handlar om. I verklig nöd, krig, översvämningar, jordbävningar o. d. griper katastrofhjälpen in, men det verkligt stora hjälpbehovet ligger i att utveckla de resurser de själva har – de mänskliga resurserna genom utbildning; hur de skall sköta sin jord och skog, hur de skall få vatten för sitt eget och ekologins behov. U-länderna behover också stöd för att utveckla sin handel med omvärlden. Det är detta sammantaget som u-hjälpen handlar om.

Det var kyrkorna och enskilda ideella organisationer som visade vägen. Det var där man först förstod att vi har ett ansvar också för människor i andra länder än vårt eget.

Dagens u-hjälpsdebatt har blivit torftig. Det bollas för mycket med BNP och procenttal, och det är för litet av information och för litet av känsla för äkta solidaritet.

Människor i Sverige är beredda att ställa upp för de fattiga folken. Men de vill också veta att pengarna verkligen går till det ändamål de är avsedda för, och de vill också att den hjälp som vi lämnar skall vara effektiv.

För att inte vår u-hjälp skall misstänkliggöras och för att de offervilliga människorna inte skall oroas av korruption är det viktigt att vi gör allt för att organisera hjälpen så bra som möjligt och att vi kontrollerar att den når de behövande.

Med avstånden, med den problematik som följer med agerandet i ett underutvecklat land, finns det svårigheter att nå upp till den effektivitet som vi vill uppnå. Vi skall, som jag sade tidigare, förfina organisationen, men när jag säger detta vill jag också peka på den cynism som utmärker de politiker som utnyttjar den sårbarhet som u-hjälpen har och tar den till intäkt för att undan för undan dra ned hjälpen till en allt lägre nivå.

Det finns också ett annat skäl i debatten för att dra ned nivån på vår u-hjälp. Det är att vi nu inte har råd med våra tidigare åtaganden, därför att vi har en ekonomisk kris i Sverige. Men det känsloladdade ordet kris får inte förvrida våra perspektiv. När vi talar om kris i välståndets Sverige och kris hos de fattigaste folken där miljoner barn svälter ihjäl, då är dimensionerna så olika de kan bli.

Mot denna bakgrund reagerar vi i folkpartiet hårt och bestämt mot regeringens och socialdemokratiska riksdagsgruppens dubbelspel i årets budgetproposition, där de tar till det enkla knepet att räkna in pengar som anslagits i tidigare budgetar men ännu inte hunnit förbrukas i summorna för det kommande årets biståndsbudget. I debatt efter debatt under våren 1982 kritiserade socialdemokraterna, och det med rätta, moderata samlingspartiet för att det slagit in på den vägen. Nu gör socialdemokraterna samma operation i årets budget, och det måste betecknas som ett svårt nederlag för humanism och solidaritet i det vida perspektivet.

Det finns också paralleller mellan solidariteten i ett världsperspektiv och

solidariteten och jämlikheten i det svenska perspektivet. Norrland och andra glesbygdsområden har hamnat på efterkälken i regional utveckling gentemot det övriga Sverige. Naturrikedomarna, skog, malm och vattenkraft, har exploaterats och gett Sverige en rangplats bland industrinationerna, och arbete och välstånd har kommit svensken till del. Men detta välstånd har inte spritts på ett rättvist sätt över landet i dess helhet. De områden som levererat naturrikedomarna och vilkas människor sågat, huggit och brutit fram dem lämnas nu i sticket när tiderna blir kärvare. Detta markeras mycket klart i årets finansplan där den tidigare målsättningen för landets ekonomiska politik, att uppnå regional balans, nu är helt utelämnad. Uppställda mål för regional balans i tidigare finansplaner har varit att ge människor i alla delar av landet tillgång till arbete, service och god miljö.

Av dessa tre delmål är det väl bara den friska luften som f. n. kan erbjudas stora grupper människor i glesbygden. I Norrbotten är mer än var tionde människa utan jobb och bland ungdomarna går, i vissa åldersgrupper, mer än hälften utan jobb. Läget är svårast i Norrbotten, men situationen är snarlik i samtliga Norrlandslän.

Det är inte bara i sin verbala framtoning som det samlade regeringsförslaget ger anledning till oro. En mycket påtaglig spark mot Norrland är den särskilda skatten på den elkraft som produceras vid våra vattenkraftverk. Av all elkraft som produceras i Sverige, det är nu 58 TWh, kommer 40 TWh från de norrländska kraftverken. Denna elkraft är av oskattbar betydelse i ordets dubbla mening för det norrländska näringslivet och dess möjligheter att ge arbete åt människorna i regionen. Genom denna nya elskatt hamnar flera företag i det läget att verksamheten inte längre är lönsam.

När regeringen diskuterade den nya elskatten funderade man aldrig över den neddragning av konkurrenskraften för de norrländska företagen som den skulle föra med sig och att människor skulle förlora jobben. Skellefteå och Umeå kommuner har satsat på att själva bygga ut vattenkraften. De har gjort detta för att kunna stötta företagsamheten inom kommunerna och för att kunna erbjuda konsumenterna billigare kraft. För Skellefteå kommun kostar den nya elskatten 30 milj. kr. per år. Det är pengar som kunde ha använts till att stötta sysselsättningen i ett område som har det särskilt besvärligt. Nu måste kommunen i stället uppvakta regeringen för att få höja eltaxan då kraftverken går med förlust.

Det är en helt obegriplig strategi att först slå undan ett av de viktigaste stödjebenen för det norrländska näringslivet och sedan komma farande med kortsiktigt verkande stöd som bara uppehåller livet i företagen en kort tid.

Regeringen har också föreslagit att energiverket skall ligga i Stockholm. Om man verkligen haft tanken att sprida allmänna verksamheter till andra regioner, är energiverket en institution som kunde ha lokaliserats till någon annan region.

I Norrland har under de senaste åren förts en intensiv debatt om en upprustning av SJ-nätet. Järnvägen får allt större betydelse för transporter av malm och skog och är naturligtvis också viktig för persontransporter. De

satsningar som nu görs på en upprustning av SJ-nätet i Sverige hamnar till övervägande del i Syd- och Mellansverige medan t. ex. inlandsbanan och tvärbanor bara fått smulor. Jag hade väntat mig att mina socialdemokratiska kolleger på Västerbottensbänken skulle motionera i ärendet, eftersom de engagerat sig så starkt för en utbyggnad inom Västerbotten och det så sent som för bara ett par månader sedan.

Ett annat slag mot Norrland är att regeringen föreslår att det särskilda prisstödet för brännolja skall försvinna. Vi norrlänningar får betala extra för oljan för att vi bor avlägset från importhamnarna, men vi får pålagor på elenergin, som produceras i våra älvar. Det är faktiskt svårt att se någon rättvisa i detta.

Herr talman! Det finns recept för hur man skall kunna klara framtiden i Norrland. En första punkt är att lyssna till de förslag som kommer från människorna i denna region. Då skulle t. ex. olyckan med elenergiskatten aldrig ha hänt. Vi behöver en högre förädlingsgrad på de råvaror som finns i Norrland. Förädlingen av våra trävaror måste gå ytterligare några steg. Vi har andra malmer än järn, och det behövs en satsning på att kartlägga dem och få upp dem ur jorden till produkter och jobb.

Det norrländska jordbruket är värt en särskild satsning. Det är så litet, att det inte nämnvärt påverkar balansen i landet, men det har stor betydelse för sysselsättningen. Den norrländska produktionen av livsmedel är en bransch värd att satsa på. Den har stor betydelse också ur beredskapssynpunkt.

Norrland är Sveriges eget u-land. Nu måste det svenska biståndet till kolonin Norrland ta sikte på att utveckla de stora resurser som finns i Norrland, för att utveckla regionens egna möjligheter att ge människorna arbete och service.

Anf. 84 SVEN ASPLING (s):

Herr talman! I tider av ekonomiska svårigheter ställs solidariteten på prov. Då anmäler sig på ett särskilt sätt uppgiften om vakthållningen kring reformer som byggts upp för att så långt som möjligt garantera människorna en social trygghet och säkerhet.

Gamla borgerliga motståndare till ATP har länge vädrat morgonluft. I regeringsställning och med utslagsröstens hjälp i riksdagen fick de borgerliga tillfälle att rikta ett allvarligt angrepp mot hela ATP-systemet. På hösten 1980 drev man igenom beslutet om en förändring av beräkningsgrunderna för basbeloppet och därmed värdesäkringen av pensionerna. Skulle de reglerna ha fått fortsätta att gälla, hade det resulterat i en allvarlig och fortskridande urholkning av pensionerna, som på sikt rubbat grundvalarna för hela ATP-systemet.

Fjolårets socialdemokratiska valseger gav oss möjlighet att stoppa denna urholkningsprocess och återställa de ursprungliga reglerna för beräkningen av basbeloppet.

Valsegern och de ändrade politiska förhållandena i riksdagen gav oss också möjlighet att stoppa införandet av karensdagar och försämringen av sjukförsäkringen, försämringen av arbetslöshetsförsäkringen och försäm-

ringen av villkoren för barnomsorgens utbyggnad. Väljarna såg till att den sociala nedrustningspolitik som de borgerliga regeringarna bedrivit fick ett slut.

Nu ligger på riksdagens bord de motioner som de borgerliga partierna väckt under den allmänna motionstiden. De ger en intressant och avslöjande bild av de borgerliga partiernas intresseinriktning och hur man uppenbart tänker utforma sin oppositionspolitik. De understryker att vår försvarskamp för grundläggande sociala trygghetsreformer förblir aktuell och måste gå vidare.

Man skulle kunna tycka att centern och folkpartiet, inte minst efter valet i fjol, borde ha varit en smula brända och i självprövningens tecken undvikit att på nytt aktualisera de tidigare angreppen på den sociala tryggheten. Tyvärr är så inte fallet.

Under förevändning att man vill spara och ta ner budgetunderskottet vill man på nytt införa karensdagarna, försämra sjukförsäkringen och på nytt starta urholkningen av värdesäkringen av pensionerna samt försämra statens bidrag till barnomsorgen.

Även om folkpartiet uttrycker sig i mera diffusa ordalag och som vanligt vinglar omkring, behöver man inte ta miste på vad de egentligen är ute efter.

Moderaterna går naturligtvis längre i sin sociala nedrustningspolitik. Det är frågan om försämrade socialförsäkringsförmåner på en rad områden, sänkta ersättningsnivåer vid sjukdom, sämre tandvårdsförsäkring, sämre föräldraförsäkring, försämring av arbetslöshetsförsäkringen osv. Det handlar om en väldig omfördelning, där de bäst ställda ges förmåner, framför allt i form av sänkta skatter, medan de sämst ställda, de sjuka och arbetslösa och barnfamiljerna får sitta emellan genom ett försämrat ekonomiskt stöd från samhället.

Så ser i korthet borgerlighetens sociala nedrustningsprogram ut. Solidariteten lyser med sin frånvaro. I stället är det ett kallhamrat program för en ökad privatisering som presenteras. I en besvärlig ekonomisk tid får det ankomma på den enskilde att klara sig så gott det går. Plånbokens tjocklek får ersätta en socialt inriktad fördelningspolitik.

Vi får tillfälle att återkomma till dessa frågor sedan resp. utskott fått tillfälle att granska och behandla de borgerligas återupptagna attacker på den sociala trygghetspolitiken.

Herr talman! Förtroendet för ATP och vårt pensionssystem tillhör både dagens och framtidens viktiga och stora frågor.

I propagandan mot ATP möter vi nu allt oftare talet om att AP-fonden kommer att ta slut och att vi inte har råd att garantera ATP-pensionärerna deras framtida pensioner.

Konsekvenserna av denna propaganda är uppenbara, och vi upplever redan dess följdverkningar.

Vi håller på att få en ökad privatisering av pensionstryggheten genom privata och dyra pensionsanordningar, som främst blir förbehållna de bättre situerade grupperna i samhället.

Det må vara en sak att marknaden för privata pensionsförsäkringar är god och ekonomiska förutsättningar tydligen föreligger på detta område att kunna skaffa sig egna privata pensionsförsäkringar. Det allvarliga är emellertid när denna utveckling underblåses av en propaganda, som går ut på att man inte längre kan lita på ATP. Mycket av denna propaganda känner man igen från ATP-stridens dagar för nu 25 år sedan.

ATP-striden gällde frågan om en lagfäst tilläggspension, att vara garanterad en i huvudsak bevarad standard på ålderns dar. Den rätten hade före ATP endast vissa tjänstemannagrupper, främst stats- och kommunalanställda. Arbetarna saknade den rätten och den tryggheten. Därför blev ATP också en av våra största sociala trygghets- och rättvisereformer.

ATP är uppbyggd på ett s. k. fördelningssystem. Härigenom blev det möjligt att värdesäkra pensionerna. Värdesäkringen är en av de viktigaste grundpelarna för ATP.

I gårdagens debatt återkom centern till de s. k. orättvisorna i pensionssystemet. Man gör gällande att när socialdemokraterna vid årsskiftet återgick till de ursprungliga basbeloppsberäkningarna fick ATP-pensionären med full ATP 9 215 kr. mer per år – medan folkpensionären med pensionstillskott endast fick 2 700 kr. Vad man inte talar om är att detta helt naturligt har med värdesäkringen att göra. Varje krona är lika värdesäkrad, det är alltså frågan om automatik, som just är grundad på att pensionerna är värdesäkrade. Själva automatiken har inte centern föreslagit någon ändring av. I sex år satt man i regeringskansliet och räknade upp pensionerna på precis samma sätt, dvs. på grundval av basbeloppsförändringarna.

Vad man sedan inte talar om när man ondgör sig över de stora skillnaderna i ökade pensioner på grund av värdesäkringen är att genom främst beskattningseffekterna minskas skillnaderna högst betydligt.

Fördelningssystemet innebär att löpande avgifter tas ur produktionen och skall svara mot pensionsutbetalningarna. Den viktiga AP-fonden, som i dag omsluter närmare 200 miljarder kronor, tillkom för att klara pensionsutbetalningarna även vid konjunkturnedgångar och samtidigt vara en utjämnande faktor då det gällde förskjutningarna i befolkningens ålderssammansättning. Vi har alltså byggt upp en buffert i pensionssystemet för att det skall dels motstå de påfrestningar som en konjunkturnedgång kan innebära, dels bidra till att bära de ökade kostnaderna som successivt ökade pensioner innebär och dels klara ökningen av antalet ATP-pensionärer. Konstruktörerna av ATP förutsåg att dessa framtida förändringar skulle kunna ställa ATP inför påfrestningar och att det därför var angeläget att ATP inte byggdes upp på ett renodlat fördelningssystem, utan också förstärktes genom ett fondsystem.

Utan det kollektiva sparande som AP-fonden inneburit skulle vår standard på viktiga samhällsområden ha sett annorlunda ut i dag. AP-fonden blev som vi vet i själva verket grunden för en miljon nya bostäder, för sjukhus, skolor, daghem och annan viktig kommunal service. Av särskild betydelse har AP-fonden varit för näringslivet, inte minst för de små och medelstora företagen.

De borgerligá lyckades genom sin politik kraftigt minska vårt gemensamma kollektiva och produktiva sparande. Det understryker hur viktigt det är att vi kan hålla AP-fonden intakt.

När nu konjunkturerna tycks vara goda för privata pensionsförsäkringar, av skäl jag nämnt, så finns det anledning betona att det är ett misstag att tro att privata pensionsförsäkringar utgör någon räddning. De bygger på premiereservsystemet, som aldrig kan utgöra någon garanti för värdesäkra pensioner. Även privata fonder är dessutom beroende av den ekonomiska tillväxten i samhället liksom ATP och andra sociala trygghetsformer.

Det har på sina håll ifrågasatts huruvida ATP i framtiden hellre bör knytas till den allmänna löneutvecklingen i stället för som nu till vårt konsumtionsprisindex. Konsekvenserna av en sådan ändring blir nu belysta i den rapport som riksförsäkringsverket om en tid lägger fram.

Det helt grundläggande är emellertid att vi kan få till stånd en tillväxt i vår ekonomi och människorna i arbete. Då löses också dessa problem.

När man ibland diskuterar de aktiva gruppernas löne- och standardsituation i förhållande till pensionärernas, så finns det anledning att erinra om att vakthållningen kring vårt ATP-system i hög grad gäller just de aktiva grupperna. Det är deras kommande pensioner vi måste se till att vi kan trygga.

Arbetsgivarnas avgifter till ATP fastställs för femårsperioder. Senast fastställdes avgifterna av riksdagen 1979 för perioden från 1980 t. o. m. 1984.

Den avgiftshöjning riksdagen då på grundval av riksförsäkringsverkets förslag fastställde gick moderaterna emot. Beräkningarna visade att utan en avgiftshöjning skulle AP-fonden ha varit förbrukad på 20–25 år. Det bekymrade emellertid inte moderaterna vid deras ställningstagande. I år skall avgifterna till ATP fastställas för nästa femårsperiod. Utan att föregripa de ställningstaganden som nu blir aktuella, så är det naturligtvis både viktigt och angeläget att avgifterna får en sådan avvägning att ATP tryggas för framtiden.

Herr talman! Socialdemokratin och den samlade arbetarrörelsen i vårt land införde efter hårda politiska strider ATP. Vi kommer att se till att vår tids största sociala trygghetsreform också tryggas för framtiden.

Anf. 85 KERSTIN NILSSON (s):

Herr talman! Fastän befolkningen i östra Norrbotten – Tornedalen – bor i vårt lands mest perifera del och till stor del talar ett annat tungomål känner den ändå den största samhörighet med Sverige. Så ungefär uttalade sig för 60 år sedan en känd riksdagsman, sedermera landshövding i Norrbotten, nämligen O.W. Lövgren i Kalix-Nyborg.

Dessa ord står sig ännu den dag som i dag är. En intressant jämförelse är att Tornedalen nu, trots tidigare exceptionellt höga födelsetal, har ungefär samma befolkningstal som för 60 år sedan.

Det allt överskuggande problemet i Kalix, liksom i hela östra Norrbotten, är arbetslösheten, säger kommunalrådet i Kalix i en tidningsintervju. Han

fortsätter: "Haparanda har länets högsta arbetslöshet, 12,2 %. Övertorneå har 10,4 och Pajala 12 %. Jag har försökt tala om detta i två år, men ingen lyssnar."

Vi vill inte på något sätt förringa svårigheter i andra delar av landet, men det kvarstår att den största och långvarigaste arbetslösheten finns i vår gränsregion mot öster. Arbetsmarknadsläget där uppe är nu en stor tragedi för många människor.

Tornedalen lär vara den först befolkade älvdalen i övre Norrland. Före järnvägarnas tillkomst och industrialismen var Torne älv en naturlig led i den nordliga handeln i vad vi nu kallar Nordkalotten.

Genom 1809 års krig, industrialismen och moderna, snabba kommunikationer hamnade denna gränsbygd vid sidan om allfarvägarna och föll nära nog i glömska. Orter avfolkades. Så småningom konstaterade turister: En vacker bygd i Törnrosasömn!

Denna tanke uttrycker också förhoppningar. Och visst finns det slumrande naturtillgångar, såsom mineraler, landets största potentiella vattenkraftsresurser och stora skogsarealer. När man för en del år sedan började tala om alternativa energikällor tändes förhoppningar på många håll.

Det förhåller sig nämligen så, att ju längre norrut och österut vi kommer i vårt land, desto rikare är tillgången på en alternativ energikälla, nämligen torv.

Redan under 1970-talets senare år talade man mycket om och t. o. m. planerade för Pello-pellets. I Pello finns nämligen torvtäkter brytvärda i årtionden och mer än det framöver. Det mest realistiska projektet, konstaterade ålderspresidenten i denna kammare, Gunnar Sträng, vid ett besök på orten.

Domänverket är den i särklass största skogsägaren i dessa trakter. Efter erinringar startade också domänverket tillsammans med ett privatbolag förundersökningar. Sedermera, under borgerlig regeringstid, har emellertid domänverket och privatbolaget flyttat sina intressen söderut. En förevändning var att Pello-projektet skulle bli för stort. Det argumentet förs fram i en tid då man ropar efter alternativa energikällor!

Vattenfallsverket har initierat byggande av hetvattencentraler i de fem kommunerna i östra Norrbotten. En tanke att importera eller från södra länsdelen transportera fasta bränslen till dessa kommunala uppvärmningsanläggningar har många funnit nära nog grotesk. Bakgrunden är den rika tillgången på torv och skogsavfall. Det initiativ som statsrådet Dahl för någon timme sedan redovisade i kammaren är därför att hälsa med glädje.

Östra Norrbotten är också rikt på mineraler. Det är därför glädjande att industriministern aviserat ökade insatser för prospektering av mineraler. Norrbotten utgör en fjärdedel av Sveriges yta. Det finns anledning att vara optimistisk inför en intensificerad prospektering med ny inriktning och diversifiering.

Framstående geologer ser goda utvecklingsmöjligheter. Här gör till Sverige inflyttade – naturaliserade – geologer betydande insatser.

Det gäller bl. a. att skapa långsiktig produktion av viktiga industriminera-

ler. Nettoimporten av dessa uppgår nu till miljardbelopp.

I östra Norrbotten och gränsbygden har hittills ingen målinriktad prospektering skett. Några egentliga mätningar har inte utförts i exempelvis Haparanda, Övertorneå och Överkalix kommuner. Där vore det angeläget att nu upprätta en allmän jordarts- och berggrundskarta. Det är utgångspunkten för mineralinventering.

Det är särskilt tillfredsställande att industriminister Thage Peterson så starkt framhåller behovet av nordiskt samarbete i forskning och satsning på nya gruvprojekt. Det passar som hand i handske i denna vår nordliga gränsbygd. Jag kan ta ett exempel.

Sedan flera år bryts på finsk sida om Torne älv den länge eftersökta och eftertraktade legeringsmetallen krom. Kromverket utanför Torneå sysselsätter flera hundra man.

Genom bl. a. tips från finsk sida har svenska geologers intresse väckts för kromförekomster på var sida om den svensk-finska gränsälven. Man har hittat block med krom norr om kromgruvan utanför Torneå. Man antar nu – på goda grunder – att krommalmens moderkropp finns på svensk sida.

Krom är en mycket viktig metall inom den rostfria sektorn. Där planeras nu nya produktbolag i Sverige. Vi har ingen kromgruva inom landet. Importen från Sydafrika är dyrbar i transporter och av lagrings- och beredskapsmässiga skäl. Samtidigt har vi företag inom landet som är världsledande när det gäller modern teknik på området.

Av de skäl som jag anfört samt på grund av det kärva arbetsmarknadsläget i östra Norrbotten bör prospektering av metaller som krom få högsta prioritet och förtur.

Intensificrade ansträngningar i mineralletning, utvinning av nya metaller och energikällor skulle medföra att östra Norrbotten och gränsbygden gavs en progressiv utveckling och väcktes ur den Törnrosasömn jag nyss talade om.

Tidigare i mitt anförande har jag citerat O. W. Lövgren. Låt mig ta ett annat citat från 1921 års riksdag. Det är biskop Olof Bergqvist i Luleå, som inleder med orden: "Herr talman, mina herrar – – –." Ja, så kunde det heta på den tiden – "Mina herrar". Fortsättningsvis tar han upp vissa förhållanden som en gränsbygd alltjämt är ensam om. Olof Bergqvist säger:

"Jag vill också framhålla, att förhållandena i denna gränsort icke äro utan sin ömtåliga karaktär. Starka krafter äro i rörelse på andra sidan gränsen för att vända befolkningens sinne från Sverige, men den har hittills stadigt motstått alla locktoner öster ifrån. Jag tycker, att detta är så vackert, att det bör vinna ett varmt erkännande från svenska riksdagens sida. Vi skulle kunna tänka oss, att vi hade en opålitlig befolkning däruppe, en befolkning, som icke kände med svenska känslor och icke tänkte med svenska tankar. Då kanske den svenska riksdagen med uppräckta händer offrade miljoner för att binda denna befolkning fastare till landet."

Biskop Bergqvists ord för 60 år sedan får utgöra bakgrund till den oro man inom försvaret av i dag känner inför arbetslöshet och avfolkning av denna gräns- och glesbygd.

Övre Norrland har så att säga en egen överbefälhavare. Nyligen har milochefen i en intervju i Dagens Nyheter uttryckt sin oro så här:

Ur försvarssynpunkt är en fortsatt avfolkning katastrofal. Den alltmer tilltagande världsskymningen är mycket märkbar på Nordkalotten. Vi ligger trots allt bara några tiotal mil från världens största militärbas. NATO och Warszawapakten har rustat på Nordkalotten.

I Murmansk finns över 500 krigsfartyg, varav inte mindre än 175 ubåtar. På Kolahalvön finns vidare stora kärnvapenbestyckade robotbaser, minst två stående armédivisioner och 10 000 man för gränsbevakning.

På grund av avfolkningen blir bl. a. transporterna ett stort problem, säger milochefen och utvecklar detta vidare i intervjun.

Visst har vi ett ansvar gentemot landets många glesbygder, att livets nödtorft och rimlig service ordnas – ett ansvar gentemot människor i glesbygd, som därtill är gränsbygd. Tornedalsgränsen har kallats "världens fredligaste gräns". Ansvaret är så mycket större som var och en inom oss värdesätter oberoende, frihet och fred.

Anf. 86 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Mitt anförande berör den kommunala sektorn och sysselsättningen, och jag delar upp det i tre avsnitt: socialdemokratin och kommunerna före valet, socialdemokratin och kommunerna efter valet och sedan ett par slutsatser.

Jag börjar med den kommunala sektorn före valet. Då hette det från mycket ledande socialdemokratiska företrädare att det var fråga om stöld och konfiskation när Fälldinregeringen drog in 3,5 miljarder kronor från kommuner och landsting. Den socialdemokratiska partilinjen var den att pengarna i stället skulle sättas in på riksbanken mot ränta. Det hette också att man helst inte skulle behöva ta ut några avgifter för t. ex. sjukvården. Vidare var budskapet att den kommunala sektorn skulle växa med 2 % per år. Man målade alltså bilden av en starkt expanderande verksamhet. Man målade på ytterligare med att avgifter helst inte skulle behöva tas ut. Vidare skulle massor av människor få jobb. Kommunalarbetareförbundet och TCO-förbund inom den offentliga sektorn hejade ordentligt på det socialdemokratiska partiet – draghjälpen var stark.

Låt oss se på verkligheten efter valet.

1. "Stöldgodset" – för att använda socialdemokratiskt språkbruk – på 3,5 miljarder kronor behåller regeringen, trots att socialdemokratiska företrädare för kommuner och landsting byggt hela sin valkampanj på den s. k. stölden.

2. Eftervalspolitiken med devalvering, höjd moms och höjda arbetsgivaravgifter samt ett antal mindre åtgärder gör att den kommunala sektorn tappas på ungefär 5 miljarder kronor.

3. När det gäller beskattning av juridiska personer står det nu klart att regeringen aktivt går till riksdagen och vill lägga beslag på skatteunderlaget för egen del – när det gäller landstingen till 100 % och när det gäller kommunerna till 60 %. Detta gäller 1984. Summan kan beräknas till ca 5

miljarder kronor. Principiellt anser centern att det är riktigt att staten ensam beskattar juridiska personer, men vi är också övertygade om att dessa pengar slutligen behövs för en bättre kommunal skatteutjämning.

4. Landstingens och kommunernas ekonomi påverkas även av avtal och statsbidrag. Den summan är så stor som ca 40 miljarder kronor. Avtalen har varit hyggligt inflationsskyddade, men nu får vi klara signaler om att regeringen inte har så stort intresse av detta längre. Det innebär att de kommunala och landstingskommunala budgetarna avtappas på ytterligare miljardbelopp.

Jag vill av detta dra två slutsatser. Den första är av politisk-facklig karaktär. Den andra gäller vad detta kommer att betyda för medborgarna under denna valperiod.

Sett från politisk-facklig synpunkt var Fälldinavdragen på 3,5 miljarder kronor stöld och konfiskation samt en katastrof för sysselsättningen. Nu behåller man den katastrofen. Eftervalsåtgärderna betyder ca 5 miljarder kronor och beskattningen av juridiska personer för 1984 ca 5 miljarder kronor. Därtill kommer signalerna om avskaffade indexuppräkningar beträffande avtalen mellan regeringen och kommunerna. Jag skulle tippa att den sammantagna avtappningen av den kommunala sektorn genom hittills kända socialdemokratiska åtgärder blir ca 15 miljarder kronor.

Det var ett väldigt oväsen om de 3,5 miljarder kronorna. Nu är vi uppe i 15 miljarder kronor. Men i dag är det alldeles tyst från socialdemokratiska kommunalråd och landstingsråd och – märk väl – även från LO- och TCO-kanslierna.

Jämför jag debatten före valdagen med debatten efter valdagen tycker jag – och jag är medveten om att jag använder rätt hårda ord – att det är fråga om en politisk-facklig skandal.

Den andra slutsatsen jag vill dra är frågan: Hur berör detta medborgarna? Först och främst kommer det inte att bli sänkta avgifter utan ökade avgifter. Det kommer också att bli höjda kommunalskatter. Stockholmarna och en del andra fick uppleva detta redan första året. Tyvärr kommer vissa kommuner och landsting att hamna i ett sådant tvångsläge att det blir höjningar även under 1984 och 1985. Kommunalskatten är den tunga skatten för små och medelstora inkomsttagare. Vi i centern kommer att arbeta för att det blir så små höjningar som möjligt, helst inga höjningar alls. Jag är övertygad om att verkligheten kommer att bli sådan att även socialdemokraterna tvingas jobba med att begränsa de kommunala skattehöjningarna.

Vidare är min slutsats att det inte blir ett par procent flera anställda per år. När denna period är slut, torde vi få uppleva att kommuner och landsting har färre anställda än vad de hade när valperioden började. Låt mig beträffande det socialdemokratiska talet om svängrum i stället för svångrem konstatera att det absolut inte gällde kommuner och landsting.

I valrörelsen sade Olof Palme att den kommunala sektorn inte skulle tåla ekonomiska indragningar. Därefter vidtagna åtgärder har visat att han inte menade vad han sade.

Avslutningsvis vill jag därför framhålla att det inte är bra för demokratin

att så uppenbart föra bakom ljuset för det första landstingets patienter och för det andra dem som köper och får service av kommunerna. Man har också fört de anställda inom kommuner och landsting bakom ljuset liksom även alla skattebetalare och i princip alla väljare. Socialdemokraternas agerande i de kommunala frågorna före och efter valet är en mycket stor fråga – jag tror att jag vågar säga att av alla frågor som diskuteras när det gäller budskapen före och efter val, innebär det som händer den kommunala sektorn det största sveket.

Men än värre är egentligen att de fackliga organisationerna, som i tidskrifter, på affischer och i uttalanden så hårt attackerade den regering som i en situation av god ekonomi gjorde begränsade indragningar, nu är alldeles tysta när regeringsavtappningarna i den kommunala ekonomin blir sådana att antalet jobb minskar i stället för att öka. Det socialdemokraterna lovade före valet var den officiella anledningen till att ett stort antal fackliga företrädare aktivt deltog i den socialdemokratiska valrörelsen. Tystnaden nu kan ej tolkas på annat sätt än att många av redaktörerna för tidskrifterna, ombudsmännen och de fackligt förtroendevalda i första hand är socialdemokrater och först i andra hand är representanter för de medlemmar som betalar deras löner och arvoden.

Anf. 87 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Jag skall i det här anförandet ta upp storstadsområdenas problem när det gäller sysselsättningen, den kommunala ekonomin och den sociala problematiken. Jag kommer främst att uppehålla mig vid situationen i Malmöregionen.

Storstadsområdena har alltför länge stått i strykklass i den politiska debatten. På område efter område fick storstäderna under 1970-talet se sig satta på undantag. Det drabbade sysselsättningen. Det slog hårt mot den storstadskommunala ekonomin. Det drabbade människor i form av en växande social problematik. Kvar levde föreställningen om att Malmöregionen var en expansiv region, och den föreställningen tycks ännu inte helt ha förpassats till historien.

I Sverige bor ca 2,5 miljoner människor i de tre storstadsområdena Stockholm, Göteborg och Malmö. Dessa områden är således hembygd för nästan en tredjedel av Sveriges invånare. De flesta människor känner sig här djupt rotade. Man värdesätter närheten till service och kulturutbud, men också storstadens rika möjligheter till förenings- och fritidsaktiviteter och socialt umgänge. Storstädernas centrala roll när det gäller den ekonomiska utvecklingen i landet i stort är också av betydelse för vår syn på storstädernas framtid. Mycket talar för att en positiv utveckling i storstadsregionerna kan utgöra draghjälp för hela ekonomin i Sverige.

Alla storstadsområden uppvisar, jämfört med riket totalt, en kraftig minskning av sysselsättningen inom industrin under 1970-talet. På tio år har Malmö förlorat 20 % av sin industrisysselsättning. Därför har också sysselsättningen i Malmö under 1970-talet bara ökat med 1,5 %, jämfört med 8,5 % i riket i genomsnitt. Arbetslösheten i Malmö är nu också mycket stor.

8 000 malmöbor, eller 5,3 %, går nu utan arbete. Det är klart högre än motsvarande siffror för riket.

För att vända denna utveckling krävs det kraftfulla och samordnade närings- och arbetsmarknadspolitiska insatser i Malmö och övriga storstadsområden. En sådan politik har inletts med regeringens ekonomisk-politiska program i höstas och den framlagda statsbudgeten.

Det behövs emellertid en mer noggrann genomgång av förutsättningarna för näringslivet och sysselsättningen i storstadsområdena. Därför bör initiativ tas till utarbetandet av sysselsättningspolitiska program för dessa områden. Denna sysselsättningsplanering bör inriktas på att kartlägga förutsättningarna för industriutvecklingen i områdena såväl från marknadssynpunkt som när det gäller befintlig industriell kapacitet. Möjligheterna att genom ett utvecklat tekniskt och industriellt samarbete inom framtidsbranscherna skapa nya industriarbetstillfällen bör också undersökas.

Sambandet mellan den offentliga sektorn, vilken har stor betydelse i storstadsområdena, och industrin bör också ingå i ett sådant sysselsättningsprogram. Ett sysselsättningsprogram för Malmöregionen måste naturligtvis också ta hänsyn till att industrin här är starkt hemmamarknadsorienterad. Det borde vara möjligt, med hänsyn till Malmös närhet till den stora nordeuropeiska marknaden, att i större utsträckning orientera Malmös industri mot exportmarknaden. En förutsättning för detta är bra förbindelser över Öresund. En Öresundsbro kan här utgöra en betydelsefull injektion för regionens näringsliv. I avvaktan på en bro måste staten garantera rimliga färjeförbindelser. Detta gäller särskilt tågfärjetrafiken, som är i behov av upprustning och utbyggnad och där utredningar visar att det finns förutsättningar att utveckla en trafik med god lönsamhet.

En diskussion kring sysselsättningen i Malmöregionen kan naturligtvis inte föras med uteslutande av utvecklingen vid Kockums varv, Malmös i särklass största industri. Kockums har en avgörande betydelse för industrisysselsättningen i hela Malmöregionen. Det gäller för både de direktanställda vid varvet och den mängd företag som är beroende av Kockums som underleverantörer. Kockums varv har under senare år utvecklats i positiv riktning och måste få fortsätta att drivas som storvarv med inriktning både på traditionellt fartygsbyggande inom exempelvis ro-ro-området och på nya verksamhetsområden, t. ex. civil undervattensteknologi. I en särskild motion har de socialdemokratiska riksdagsmännen från Malmö utvecklat sin syn på vilka åtgärder som behövs för att förbättra sysselsättningsläget i Malmö.

Herr talman! De sex årens borgerliga regeringspolitik har fått allvarliga konsekvenser för kommunernas ekonomi. Särskilt hårt har storstäderna drabbats.

De minskade statsbidragen har fått allvarliga konsekvenser för möjligheterna att hävda en hygglig kommunal service. Det har också slagit hårt mot sysselsättningen inom den offentliga sektorn.

De storstadskommunala ekonomiska problemen är en följd av dessa åtgärder och ett skatteutjämningssystem med uppenbara brister. Utredning-

ar visar att storstäderna har betydande merkostnader, som inte beaktas i det nuvarande skatteutjämningssystemet. Merkostnaderna som finns inom områdena social struktur och regional funktion har för Malmös och Göteborgs vidkommande uppskattats till 2–2:50 kr. i kommunal utdebitering.

Regeringen har nu aviserat en översyn av skatteutjämningssystemet. Den översynen måste ske snabbt och ta sikte på att rätta till bristerna i systemet och i större utsträckning beakta storstadskommunernas kostnadssituation.

I den allmänna debatten framställs ofta storstäderna i negativ dager, t. ex. i fråga om missbruksproblem och social utslagning. Ofta anges dessa faktorer som närmast speciella för storstadsområdena. Som regel är det fråga om problem av mer generell natur, som finns i nästan alla samhällsbildningar. Men till en del handlar det givetvis om problem som är särskilt framträdande i storstäderna. Självfallet kan inte den uppfattningen accepteras, att en dålig livsmiljö skulle vara en nödvändig följd av storstadsstrukturen. Problemen är inte olösliga.

Regeringen har tagit initiativ till åtgärder för att motverka den sociala utslagningen och förbättra boendemiljöerna. Narkotikakommissionen och den bostadssociala utredningen kan komma med ytterligare förslag i den riktningen.

Av central betydelse för att motverka den sociala utslagningen, i enlighet med den nya socialtjänstlagen, är att de sociala myndigheterna i storstadskommunerna får resurser till det förebyggande och behandlingsinriktade arbetet. Den våldsamma ökningen av socialbidragskostnaderna, med mer än en fördubbling på två år, framför allt i storstadsområdena, lägger nu hinder i vägen för en sådan inriktning av arbetet. Mer än 70 % av arbetstiden för en socialarbetare i Stockholm uppges gå åt till att betala ut socialbidrag. Utvecklingen är en följd av den höga arbetslösheten och det stora antalet oförsäkrade. Regeringen måste mot denna bakgrund på nytt aktualisera frågan om överförande av en del rutinmässiga socialbidragsärenden till försäkringskassorna. Därför bör frågan om införande av ett modifierat socialförsäkringstillägg, SOFT, snabbt prövas.

Herr talman! Jag har i det här anförandet pekat på några åtgärder som är nödvändiga att vidta i storstadsområdena. Tillsammans med de förslag som lagts fram av regeringen kan dessa utgöra en god plattform för att bryta den negativa utvecklingen i dessa regioner. En positiv utveckling i storstadsregionerna kan starkt bidra till att lyfta Sverige ur den ekonomiska krisen.

Anf. 88 BERIT OSCARSSON (s):

Herr talman! Jag skall i mitt inlägg beröra tre av de motioner som vi ifrån Västmanland har väckt och också frågan om riksdagens 550-årsjubileum.

I Västmanland har omfattande nedläggningar skett under den senaste femårsperioden. Hyttan och gruvverksamheten i Spännarhyttan i Norbergs kommun har upphört, liksom de metallurgiska enheterna i Surahammars Bruks AB i Surahammars kommun. I Hallstahammar har martinugn samt medium- och finvalsverk på Hallstahammars AB nedlagts, liksom också

cementtillverkningen på Cementa AB i Köping. Bäckegruvan i Skinnskattebergs kommun har också upphört.

Trots nedläggningarna är Västmanland Sveriges mest industrialiserade län. Industrisektorn i sin helhet är dock krympande. Länet har ett flertal problembranscher. Under perioden 1975–1980 försvann närmare 4 000 arbetstillfällen netto inom länets industri. Ytterligare många arbetstillfällen har försvunnit och håller på att försvinna. Totalt har 2 300 arbetstillfällen försvunnit inom Bergslagsdelen under perioden från 1980 t. o. m. augusti 1982. Hårdast drabbade är Fagerstaregionen och Hallstahammars kommun. De MBL-förhandlingar som inleddes i april 1982 vid ASSI i Skinnskatteberg har resulterat i att verksamheten vid ASSI begränsats till drift vid en av fyra linjer vid boardfabriken. Detta innebär att ca 175 av de 400 anställda kan få fortsatt arbete vid ASSI.

Låt mig här tillägga att vi socialdemokrater hade hoppats att åtminstone två linjer skulle bli kvar. Så blev inte beslutet, och jag vill därför inte sticka under stol med att jag känner besvikelse över det nya beslut som ASSI:s styrelse har fattat. Jag är visserligen klart medveten om att hade den borgerliga regeringen suttit kvar efter valet, så skulle MBL-förhandlingarna nu ha omfattat samtliga 400 anställda.° Jag bedömer att fabriken i Skinnskatteberg fortfarande är den modernaste, och den bör därför hållas i ett sådant skick att den snabbt kan sättas i drift, om och när efterfrågan på board ökar.

Svårigheterna på arbetsmarknaden har medfört utflyttning av människor från samtliga kommuner inom länets Bergslagsdel utom från Surahammar, där befolkningsantalet kunnat bibehållas genom inomregional omflyttning från i första hand Västerås. Generellt sett har en stor utflyttning av ungdomar i åldern 16–24 år skett. Detta kan på sikt leda till en icke önskvärd snedfördelning i åldersstrukturen.

Den faktiska utvecklingen i länets Bergslagsdel stämmer dåligt överens med den regionalpolitiska målsättningen om uppnåendet av en regional balans på arbetsmarknaden. För att erhålla en mer stabil och mångsidig arbetsmarknadssituation är det angeläget att samlade och ökade ansträngningar görs för att skapa en större differentiering av näringslivet. Arbetsmarknadssituationen för främst ungdomar och kvinnor kan härigenom förbättras. Utflyttningen minskar och förutsättningarna förbättras så att orternas nuvarande servicenivå kan bibehållas. Det finns bra tillgång till bostäder i Västmanland.

Transport- och kommunikationsmöjligheterna är goda. Samtliga större orter har tillgång till järnväg, vissa även för godstrafik. Vägnätet är väl utbyggt och hamnar finns i Köping och Västerås.

Vi har tillgång till skicklig arbetskraft. Det finns ett rikt mått av erfarenhet och kunnande inom den industriella verksamheten.

Mot bakgrund av de akuta svårigheterna med sysselsättning för de boende i länets Bergslagsdel behöver alla tänkbara åtgärder vidtas som kan leda till ökad sysselsättning.

Dessa problem berör inte enbart Västmanland utan även de andra länen i

Bergslagen. Därför bör en samlad redovisning med förslag om ett långsiktigt program för reindustrialisering utarbetas av en särskild Bergslagskommission. Omkring detta råder en stor samstämmighet mellan berörda län.

Herr talman! Regeringen har nu föreslagit att statens industriverk skall lokaliseras till Stockholm. Själv anser jag att den bästa platsen vore Västerås.

Vad som är särskilt värdefullt är att energiverket i Västerås får en central position i den verklighet som det skall arbeta med.

I Västerås kommer energiverket i nära kontakt med såväl samhällets som näringslivets forskning och utveckling, med kommunernas olika lösningar på energiförsörjningen, med olika slags försöksverksamhet där möjlighet ges att i olika sammanhang på nära håll följa problem och lösningar i praktiskt genomförande och i full skala. I Västerås skulle statens energiverk kunna bidra till att göra Västerås till ett betydelsefullt energicentrum i Norden i stället för att bli ett anonymt ämbetsverk bland andra verk i Stockholm.

I Västerås finns ASEA som har lång erfarenhet och stort kunnande inom energiområdet. Verksamheten har nu vidgats till att omfatta kolkraft, värmepumpar m. m. Inom moderbolaget arbetar ca 3 000 personer med forskning och utveckling. ASEA-gruppen svarar för ca 10 % av den samlade forskningen i vårt land. Arbetet bedrivs i nära kontakt med samtliga tekniska högskolor och naturvetenskapliga fakulteter i landet.

I den kommande riksdagsbehandlingen om energiverkets lokalisering kommer ytterligare sakskäl för Västerås att framföras från den socialdemokratiska Västmanlandsbänken.

En bra och snabbt fungerande kollektivtrafik är viktig i tätbebyggda delar av vårt land. Därför har jag med viss förvåning kunnat konstatera att SJ:s utbyggnadsplaner när det gäller snabbtåg innebär att tågen främst kommer att gå genom områden med färre boende än som är fallet norr om Mälaren.

De fyra linjer som är aktuella för snabbtåg i en första utbyggnadsetapp berör i liten utsträckning Mälarregionen, som är den befolkningstätaste regionen och där de största resebehoven finns. Arbetsresor och tjänsteresor ger det bredaste underlaget för järnvägsresor, och dessa är av mycket stor omfattning i denna region, eftersom det mellan Stockholm och det inre av Mälardalen finns befolkningscentra som Enköping, Västerås, Eskilstuna, Köping/Arboga och Örebro.

De största hindren såväl för snabbtågslinjerna till och från Stockholm som för trafiken i Mälardalen är den bristande spårkapacitet som finns i Storstockholmsområdet. Det viktigaste är därför att arbeta bort dessa flaskhalsar. Enligt en utredning som SJ gjort och som nu är ute på remiss har fem projekt för att klara trafiken i Storstockholm givits högsta prioritet. Bland det prioriterade saknar vi dubbelspår mot Kungsängen. För en säkrare och snabbare trafik i Mälardalen måste detta projekt ges högsta prioritet.

Herr talman! 1985 blir ett år då vi i riksdagen på olika sätt kommer att påminnas om år 1435. Det var det år då Engelbrekt samlade det första riksmötet i Arboga. Det är min förhoppning att det arbete som nu startats

skall leda till att riksdagens ledamöter med vår talman i spetsen skall träffas på samma historiska mark där riksdagen samlades år 1435, nämligen i Arboga.

Anf. 89 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! I budgetpropositionen säger regeringen att en ny tekoproposition skall läggas fram, och i finansplanen talas det om att äldrestödet måste avvecklas, att vi inte på sikt kan stödja tekoindustrin på det sätt som sker. I uttalanden från statsråd på olika ställen i landet har vi också hört att 30-procentsmålet inte längre är helt säkert. Man kommer att ha diskussioner om huruvida det skall vara kvar eller inte.

Eiserledningens besked till de anställda vid Eiser Strump är en sak som är aktuell, och jag kan inte uppfatta beskedet på annat sätt än att ledningen försöker fördröja sitt beslut men att man ändå så småningom kommer att genomföra den nedläggning man har tänkt sig.

Med dessa utgångspunkter är det angeläget för mig att få säga några ord och ge min syn på dessa frågor. För att då börja med Eiser Strump tycker jag att det är tokigt att lägga ned en fabrik som ger ekonomiskt netto. De anställda har genom ett idogt arbete och genom sin kunnighet lyckats ge fabriken en bra verksamhet och också en lönsam produktion. Det är ganska märkligt att de har lyckats med detta, eftersom de egentligen inte har getts någon arbetsro. Det har varit utredningar i flera omgångar, vilket har gjort att man aldrig har kunnat planera för någon längre tid.

Det hade varit naturligt om de anställda i den här situationen hade fått ta över företaget. Men svaret på frågan om det var möjligt blev nej – även om frågan som sådan egentligen inte besvarades. Det sades att man skall dröja med beslutet om nedläggning till dess tekopropositionen har lagts fram. Men ledningen av fabriken kommer ändå att flyttas, och marknadföringsavdelningen kommer att flyttas till Malmö. Detta är, såvitt jag kan förstå, ett sätt att försöka att mer eller mindre svälta ut den verksamhet som bedrivs. Det påminner i stor utsträckning om SJ:s metoder när man vill lägga ned en bana.

Jag tror att de anställda har bra möjligheter att driva fabriken vidare som eget företag. Jag har också kunnat se i pressen att utvecklingsfonden i länet har haft uppfattningen att fabriken borde ha kunnat få behövligt stöd om de anställda fått överta den och fortsätta driften. Företaget har kunder och en bra produktion – det är alltså inte där problemen ligger.

Statsrådet Carlsson gav i sitt svar till mig här i kammaren upplysningen att man litet senare skall göra en rekonstruktion av Eiserkoncernen. Jag betraktar den nuvarande konstruktionen av Eiser såsom ganska besvärlig att hantera – ett mycket stort företag med en mängd olika fabriker, som sinsemellan inte hör särskilt mycket ihop. Det blir svårt att uppfatta hur marknaden reagerar, det går trögt när det gäller att ta de nya tag som krävs för att industrin – det gäller tekoindustri likväl som övrig industri – skall ha en chans att vara med och konkurrera. Det vore därför en vettig åtgärd att låta dotterbolagen bli egna företag. Därvid kan de givetvis leva vidare under

statligt ägande, men om det finns intresse och är lämpligt kan det också vara naturligt att de anställda tar över. Eiser Strump är ett sådant exempel. Privata företag kan också ta över företag eller fabriker om det finns möjligheter och intresse för det. Problemet med de statliga företagen är ju att de inte kan gå i konkurs. Det kan ju vara bra, men när man då vill lägga ned en sådan verksamhet försvinner den. Om ett privat företag går litet sämre kan det tas över av någon annan som tror på idén, som tror på produkterna eller som tror på de anställdas möjligheter och driver företaget vidare.

Jag tänkte också säga några ord om tekopolitiken över huvud taget, eftersom den tekoproposition som kommer redan har diskuterats och kommenterats av regeringsledamöter. Det är då framför allt 30-procentsmålet som har diskuterats.

Vad jag förstår börjar man fundera över om det är vettigt att ha ett sådant mål. Under den tid socialdemokraterna var i opposition ansåg de att vi borde ha ett sådant mål. Det målet innebär att den svenska marknaden skall tillföras svenska produkter till 30 %.

Industriministern sade i en intervju förra veckan att det är orealistiskt att tro att vi kan nå det. Men om vi lägger till det vi exporterar, borde vi snart kunna komma upp i 30 %.

Sanningen är den att om vi lägger ihop det som den svenska textilindustrin producerar för den svenska marknaden och för export kommer vi till en nivå som med säkerhet ganska mycket överstiger 30 %. Den bedömning som industriministern där gjorde skulle alltså innebära att vi satte målet mycket lågt.

Jag tycker att det finns all anledning att behålla 30-procentsmålet. De åtgärder som under senare år har vidtagits har gjort att den nedåtgående trend som vi under några år haft har bromsats upp. Utvecklingen har nu börjat vända uppåt igen. Den statistik vi har för 1982 visar att den procentuella andelen av svenska produkter på den svenska marknaden är på väg uppåt.

Skall vi så småningom nå det här målet måste vi naturligtvis stödja tekoindustrin. Då är äldrestödet den f. n. viktigaste stödformen. Ungefär två tredjedelar av tekoföretagen i landet är beroende av att de har detta stöd. Det är därför viktigt att i den konjunktursituation vi nu befinner oss i inte ta bort eller trappa ned detta stöd. Det kan vi göra först när företagen visar en bättre lönsamhet – då kan förutsättningar för det skapas.

Men det är naturligtvis viktigt att man också får till stånd andra, mera riktade stödformer. Det började man med redan tidigare. I den tekoproposition vi behandlade i våras fanns det med åtgärder för marknadsföring, produktutveckling och teknisk utveckling. Det är naturligtvis viktigt att också dessa stödformer kommer att kunna leva vidare.

Jag tror också att utvecklingsfondernas verksamhet har en mycket stor betydelse för tekoindustrin, likaväl som för många andra småindustrier. Tekoindustrin är ju i stor utsträckning småindustri.

Jag tror vidare att det kan vara nödvändigt att börja stimulera yngre att satsa på tekoindustrin. Vi har ju en hög medelålder inom tekoindustrin. Det

borde kanske vara möjligt att börja att diskutera någon form av introduktionsstöd. Men det viktigaste är att vi behåller 30-procentsmålet, så att de unga uppfattar att samhället tror på tekoindustrin och vill ha kvar tekoindustrin och därför vågar satsa på tekoindustrin.

Ursprungsmärkningen är en annan åtgärd som kommit nu och som är ganska viktig. Den hjälper oss som konsumenter att påverka tekoindustrins situation i Sverige. Men jag tror att det är viktigt att man förändrar ursprungsmärkningen till den s. k. gränsmodellen, så att märkningen sker där. Annars kommer kontrollen att bli mycket svår och därmed nyttan av åtgärden något mindre.

Vi har också ett hemtagningssystem som skall vara till fördel för hanteringen av tekoprodukter. Men det är viktigt att vi stramar upp detta system så att överträdelser inte blir lönsamma och inte blir möjliga i samma utsträckning som i dag – en utredning från tullen och kommerskollegium visar att detta är nödvändigt.

Det är anmärkningsvärt att den nuvarande regeringen trappar ner ambitionerna i fråga om regionalpolitiken. För tekoindustrin och för Sjuhäradsbygden är det tråkigt att det är på det sättet. De mindre företagen och tekoföretagen måste få stöd. Det gäller inte bara Sjuhäradsbygden utan också många andra bygder i vårt land.

Med vad jag nu har anfört vill jag ha sagt att det hade varit riktigt att de anställda fått ta över Eiser Strump. Om man skall rekonstruera Eiser bör dotterbolagen kunna få bli enskilda företag. 30-procentsmålet skall behållas. Äldrestödet bör inte skäras ned. Ursprungsmärkningen skall byggas upp enligt gränsmodellen. Hemtagningssystemet skall fungera stramare, så att man kan förverkliga den tanke som låg bakom från början. Vi bör också få en större regional satsning. Regionalpolitiken bör alltså byggas ut.

Herr talman! Detta är de synpunkter som jag har velat anföra i anslutning till resonemanget om tekoindustrin.

Anf. 90 GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! Jag hade ursprungligen tänkt behandla vårt partis syn på den framtida skogspolitiken, men det som under de senaste dagarna har inträffat hemma i länet har föranlett mig att byta ämne. Det blir f. ö. tillfälle att i samband med den skogsproposition som har aviserats nästa månad återkomma till skogspolitiken.

Trots att Värmland har alla förutsättningar som behövs för en positiv utveckling, befinner vi oss i en mycket, mycket allvarlig kris. Mitt anförande här kommer därför till stor del att handla om kriser och en fortsatt nedåtgående trend för vårt län. Även om man är värmlänning har man svårt att frammana någon optimism när läget är som det är.

Värmland har under det senaste året minskat med i runt tal 1 100 personer, och just i dessa dagar flyttar åtskilliga värmlänningar ut ur länet i brist på arbete. Vi har f. n. över 10 000 arbetslösa, och varje dag besöks våra arbetsförmedlingskontor av i runt tal 1 000 personer.

I Hagfors går nu 1 100 anställda från järnverket sysslolösa efter en påtvingad ledighet.

I Karlstad har KMW totalt varslat 260 av sina anställda, vilka kommer att bli utan arbete. Här är det fråga om ren uppsägning av 260 människor av vilka 140 är tjänstemän. Detta är den hårdaste smällen för Karlstad sedan Vänerskogskraschen för drygt ett år sedan. På två år har nära 500 jobb försvunnit enbart på KMW.

Så skulle jag kunna fortsätta att exemplifiera, men det här får räcka.

Beskeden till de arbetslösa är alltid desamma. Det finns inga jobb att erbjuda. Och tidningarnas platsannonser är en dyster läsning. Senast jag plöjde igenom min tidning sökte man en eller flera personer som kunde åta sig att åka omkring och sälja Moraklockor. Inget ont om de förnämliga hantverksprodukter som Moraklockor utgör, men inte är det lätt att försörja sig i Värmland på att sälja klockor, det kan jag försäkra.

Nej, den nakna sanningen är att vi f. n. inte förmår att effektivt bekämpa arbetslösheten, utan vi får nöja oss med att administrera den. Detta trots att vår nuvarande regering omedelbart efter sitt tillträde i oktober ställde mycket stora belopp till förfogande, vilket bl. a. innebär att vi i dag har 3 200 sysselsatta i beredskapsarbete.

Industrin i Värmland har en sammansättning som gör att många företag och orter har drabbats mycket hårt. Den situation vi upplever – antingen vi väljer att kalla den för lågkonjunktur, för strukturkris eller rätt och slätt för kris – har slagit hårt i all synnerhet mot stålindustrin och vissa delar av verkstadsindustrin.

Avskedanden och permitteringar har blivit ett naturligt inslag i den verklighet som de industrianställda lever under. Listan på företag och orter kunde göras lång. De senaste inslagen är avskedanden och permitteringar i Hagfors; avskedandena i Karlstad har jag redan nämnt. Det är tyvärr lätt att i den uppkomna situationen glömma att det bakom varje siffra, oavsett om det är låga eller höga tal, finns en person som drabbas, vars tillvaro slås sönder på ett brutalt sätt.

Vissa orter drabbas hårdare än andra. Den nuvarande regeringen har ställt upp på ett utmärkt sätt när det gäller Lesjöfors. Ytterligare fördröjning av beslutet i denna fråga, som påyrkas från visst håll genom en motion här i riksdagen, skulle vara mycket olycklig. De anställda och ledningen i Lesjöfors har genomlevt en långt utdragen process, som inte får förlängas ytterligare. De har gemensamt tagit fram ett förslag till lösning som verkar bra och som de tror på. De bör få allt stöd i detta sitt arbete, som ingalunda är slut, och ett positivt beslut här i riksdagen om någon vecka.

Hela norra och östra delen av länet är just nu i en mycket svår situation beträffande sysselsättningen. Jag vill bara nämna masspermitteringarna och hot om ytterligare avskedanden på järnverket i Hagfors, en redan förut hårt drabbad ort.

Vi har i årets Värmlandsmotion efterlyst särskilda insatser för länet och särskilt pekat på de norra och östra delarna. Det är i denna del av länet som nedgången i den privata sektorn har varit störst, det framgår också av

kommunernas befolkningsutveckling. Näringslivet är av historiska orsaker inriktat mot skog, gruvor och stål. I en situation med knappa resurser är det kanske ännu viktigare att prioritera insatserna mot de områden som är hårdast drabbade.

Att finna en bra lösning av problemen inom Nyby-Uddeholm är viktigt i detta sammanhang. Vi har också efterlyst särskilda insatser för Bergslagen, gemensamt med tre andra län. De kommuner i länet som fått vidkännas den största befolkningsminskningen på senare år ligger i den del av länet där stål- och gruvindustrin har varit eller fortfarande är den dominerande sysselsättningen.

De människor som har satsat sin framtid på att förädla våra råvaror till kvalitetsprodukter, som ger exportinkomster som vi så väl behöver, är verkligen värda ett bättre öde. Resurser i form av yrkeskunniga anställda och mycket bra anläggningar är värda ett bättre öde än det som i dag skymtar i framtiden.

Herr talman! Här har talare tidigare uppträtt i debatten som trädda på ett snöre och berättat om sina läns sysselsättningssvårigheter. Jag har inte för ett ögonblick tänkt spela ut län mot län, men å andra sidan kan vi aldrig blunda för fakta.

AMS har nyligen gjort en översikt som jag inte har någon som helst anledning att betvivla. Undersökningen visar, att medan det gick 18 sökande på varje ledigt jobb i landet som helhet, var motsvarande antal i Norrbotten 37 och i Värmland 33.

När således vi socialdemokratiska ledamöter på Värmlandsbänken kräver att riksdagen hos regeringen begär att ett samlat åtgärdspaket utarbetas för att främja sysselsättningen i Värmland, är det därför att vi vet att ytterligare insatser måste till om vi över huvud taget skall överleva. Vi utgår också från att vår nya regering kommer att lyssna på den värmländska arbetarrörelsen.

Bl. a. hyser vi vissa förhoppningar på den mineraloffensiv som signalerats från industridepartementet, och vi har i vår motion även här pekat på en del konstruktiva idéer värda att ta vara på. Vår industriminister har ofta besökt Värmland, likaså arbetsmarknadsministern, och våra problem är därför väl kända i regeringskretsen. Vi tycker att regeringens satsning på Norrbotten är riktig, därför att det är här arbetslösheten är störst. Vi är också tacksamma för de insatser som hittills gjorts i Värmland – bl. a. de snabba insatserna beträffande Lesjöfors –, men de siffror jag här redovisat ger en klar och entydig bild av att nu måste det satsas hårdare också på Värmland.

Anf. 91 LARS AHLSTRÖM (m):

Herr talman! Det finns en verklighet utanför denna kammare och utanför detta hus. I den kalla, bistra verkligheten befinner sig det svenska näringslivet. Det verkar som om många inte inser att teoretiska funderingar och generaliseringar inte alltid stämmer överens med de faktiska förhållandena. På annat sätt kan inte den näringspolitik tolkas som framför allt för småföretagen ter sig ganska obegriplig. Först säger man sig vilja satsa på

näringslivet. Det gäller att få fart på Sverige, att få hjulen att snurra. Sedan vidtar man åtgärder som får motsatt effekt.

Industriministern säger sig tro på småföretagen och deras förmåga till förnyelse, expansion och förmåga att få en ökad sysselsättning. Vackra ord – men verkligheten då? Det är ju den vi lever med. Hur ser den ut i socialdemokratins Sverige?

För företagen ser den ut så här. Devalveringen på 16 % tvingade flera företag, särskilt mindre, med utlandslån och utan export i konkurs. De överlevande kämpar med betydande svårigheter och behöver någon form av hjälp för att klara av sina utlandslån.

Arbetsgivaravgifterna höjs. Utdelningsskatt införs, likaså hyreshusavgift. Förmögenhetsskatten ökar, ävenså momsen. Men prisstoppet består, trots att företagen fr. o. m. den 1 januari fått vidkännas ökade kostnader.

Låt mig ta ett exempel, ett konkret sådant, på vad avgiften till riksförsäkringsverket innebär i merkostnad nu i förhållande till förra året.

Ett typiskt hantverksföretag i en servicebransch med 15 anställda betalade vid uppbördsterminen i december månad 44 783 kr. Vid februariinbetalningen blir beloppet 55 407 kr., en ökning med 10 624 kr. Hur tror ni det känns för en småföretagare att få ett sådant besked? Inte ser han ljust på framtiden. Det öppnar inga möjligheter att ens tänka på att kunna nyanställa eller planera utökning av verksamheten.

Detta med de höga arbetsgivaravgifterna, som slår särskilt hårt mot de arbetskraftsintensiva företagen inom servicebranscherna, utgör ju inte de enda hindren när det gäller att driva småföretag i dag. Nej, den uppsjö av lagar och bestämmelser av de mest skilda slag som företagen måste leva med utgör ett effektivt hinder när det gäller företagarens möjligheter att driva företaget med lönsamhet.

Ledighetslagarna måste ses över, liksom även vissa delar av trygghetslagarna – de måste anpassas till erfarenheter gjorda i den verklighet där företagen finns.

Det talas ofta i dag om näringslivets höga likviditet. Det är en sanning med modifikation. En stor del av de mindre företagen brottas i själva verket med allvarliga ekonomiska problem. Det mest talande beviset för detta är vad som händer när dagen för redovisning av skatter, moms eller ATP närmar sig. Då upphör nämligen i många mindre företag nästan all annan utbetalning. Detta visar med all önskvärd tydlighet småföretagens dåliga likviditet. Ändå vill regeringen lägga på företagen högre skatter och kostnader samt dessutom minska skattekrediterna.

Om detta tillåts fortsätta kan vi oroväckande snabbt komma i en allvarlig krissituation. Vi som ser – och upplever – verkligheten sådan den är ropar förgäves, de styrande lyssnar inte. Det vore katastrofalt om en viktig del av det sysselsättningsskapande näringslivet skulle gå under på grund av politisk ovilja att se sanningen i vitögat. Nu hjälper inget fagert tal – nu är det handling, verklighetsanknuten handling, som krävs.

Det är de lönsamma företagen som är själva förutsättningen för tryggad sysselsättning, för expansion och investeringsvilja. Då måste vi också ge

företagen en framtidstro – en möjlighet att med tillförsikt planera för framtiden. Vår industriella framtid ligger förvisso inte i ett statsstyrt och byråkratiskt sökande efter projekt – det visar erfarenheten. Nej, det är människornas vilja och förmåga att satsa på idéer och att genomföra dem som nu och i framtiden kommer att vara själva förutsättningen för näringslivets utveckling och förmåga att skapa nya sysselsättningstillfällen.

Ett positivt företagareklimat skapas inte i ett socialistiskt samhälle. En känd brittisk statsman sade redan 1925 om socialism bl. a.: "Frihetens sak kan inte anförtros socialismen. – – – Socialism betyder ett samhälle i bojor. Den är fylld av regler, bestämmelser, förordningar, lagar."

Herr talman! Vi moderater vill föra en näringspolitik som syftar till att hålla det allmänna kostnadsläget på en sådan nivå att industriell tillväxt på bred front blir möjlig. Vi måste genom generella åtgärder förbättra förutsättningarna för *hela* näringslivet.

Vi måste tro på framtiden. Då måste vi också ge de initiativrika, duktiga människorna rimliga möjligheter att verka i detta land, därmed skapande sysselsättning och trygghet.

Anf. 92 RALF LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Vi har från Blekingebänken mycket sparsamt uppträtt i riksdagens allmänpolitiska debatter för att presentera våra regionala bekymmer.

Jag skall gärna erkänna att det delvis beror på att vi har känt det ganska meningslöst att göra det. Vi känner till hur svårt det är att göra sig hörd, att nå fram – nå fram till dem som skulle ha möjligheter att ge oss stöd.

De flesta riksdagsledamöterna och andra beslutsfattare bor och har sina intressen i den s. k. ekonomiska bananen – den som sträcker sig från Stockholm över Göteborg till Malmö. Det är inte lätt att få dem att lyssna och känna för lilla Blekinge därnere i det bortglömda hörnet av landet. Sannolikt är det lika svårt att få de stora skogarnas folk från Norrland och Värmland att lyssna.

Därför hyser jag inte heller några större förhoppningar om att många skall lyssna på vad jag nu säger eller senare ta del av det i protokollet. Ett försök skall jag ändå göra, och egentligen har vi i Blekinge, i nuvarande situation, rätt att kräva lyhördhet för våra problem. I försöket att bli hörd ingår också en litet desperat åtgärd, herr talman. Jag skall använda mig av den stora vita duken och på den visa några staplar och diagram, talande sådana! Jag gör det inte för att jag tror att det blir många fler som tittar på dem här i kammaren, men jag när en förhoppning om att de kommer att införas i protokollet, kanske rent av i snabbprotokollet. Då kan det kanske hända att några fler tar del av deras budskap.

Den socialdemokratiska Blekingegruppen har under den allmänna motionstiden väckt en omfattande motion där vi pekar på en del av de blekingska problemen och även föreslår några åtgärder. Jag skall något kommentera den motionen. Mats Olsson kommer senare i kväll att mera konkret gå in på våra krav.

Vi har här i riksdagen under senare år vid ett stort antal tillfällen fått oss till livs sysselsättningsproblemen i främst Norrland och Värmland och hört om de avfolkningsproblem som följt. Blekinges befolkningsstatistik är minsann inte heller något att glädjas åt. Det visar helt klart det diagram som jag hoppas nu syns på duken där uppe.

Av diagrammet framgår utvecklingen de senaste åren för landet och fem län. Överst syns utvecklingen för Västerbottens län, sedan hela rikets och så Jämtlands, Norrbottens och Västernorrlands. Längst ner syns den negativa utvecklingen i Blekinge.

Vad beror då det här på? Jag skall visa på några orsaker.

Inget annat län i landet är för sysselsättningen så beroende av sina stora industriföretag – nästan alla styrda från storstäderna – som just Blekinge.

Sedan 1975 har vart fjärde industriarbete i länet gått förlorat på grund av att de elva största industriföretagen reducerat arbetsstyrkan. På bild 2:s diagram visar de streckade fälten den proportionella personalminskningen vid dessa elva företag de senaste sju åren. Det är en skrämmande utveckling.

En annan orsak till regressen i länet är den stora avtappningen av statliga arbetstillfällen. Den har pågått länge! Under samma tid som andra landsdelar och då främst residensstäder fått statlig verksamhet utlokaliserad till sig har Blekinge formligen brandskattats på sådan sysselsättning.

Medan de statliga myndigheterna och de statliga affärsdrivande verken ökat sysselsättningen i landet har den utvecklingen varit mycket negativ i Karlskrona.

Bild 3:s diagram visar utvecklingen i landet och till Karlskrona näraliggande jämförbara residensstäder. Det är Karlskronas staplar som pekar nedåt.

Nu skall jag bara visa en bild till.

För att rationalisera sin verksamhet har statliga, lokala och regionala organ, intresseorganisationer, banker och försäkringsbolag centraliserat verksamheten. Man har stängt kontoren i vissa städer och koncentrerat verksamheten till ett större regionalkontor. Av någon underlig anledning har den här centraliseringen alltid gått från Blekinge, från Karlskrona, till någon stad utanför länet.

Resultatet av det här har blivit att om vi från Blekinge skall ha personlig kontakt med exempelvis statliga och regionala organ, får vi i tolv fall åka till Malmö, i sex fall till Växjö, i fem fall till Kristianstad och i fem fall till Kalmar. I Karlskrona finns det ett sådant här statligt kontor med sex anställda. Ungefär samma förhållande gäller också för många intresseorganisationer, banker, m. m. Huvudkontoren, fackavdelningsexpeditionerna, ligger i ett annat län, inte i Blekinge.

Det här har betytt att ett stort antal sysselsättningstillfällen flyttats från Blekinge till andra landsdelar, i många fall till större centra. Men det är inte nog med den negativiteten. Det betyder också stora kostnader. Det betyder långa och täta resor för oss och för våra tjänstemän, med resekostnader, dagtraktamenten och ineffektiv arbetstid som följd.

Bilden på bildskärmen visar med all tydlighet den för Blekinge helt orimliga situationen.

Herr talman! Med vad jag sagt har jag velat visa hur snett det har blivit vid utlokaliseringar och rationaliseringar och visa på några av lilla Blekinges problem. Jag har gjort det med förhoppning om att regeringen och riksdagsledamöterna skall ha det här i bakhuvudet vid den fortsatta behandlingen av propositioner och motioner. Vi har från vårt län inte mycket att ge igen i form av stödröster och liknande, men jag vågar påstå att vi med rätta kan kräva en betydligt större grad av solidaritet med vårt län.

Anf. 93 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Arbetet är en mycket viktig del i den sociala gemenskapen. Det är därför viktigt för hela samhällsutvecklingen att inte stora grupper av människor ställs vid sidan om, glömda i arbetslöshetskköerna. I ett sådant samhälle ställs solidariteten på spel och egoismen breder ut sig. Den sociala utslagningen ökar, med alla effekter det får, inte minst för samhällsekonomin.

För oss socialdemokrater är rätten till ett arbete en mycket viktig fråga, kanske den viktigaste. Arbetslösheten skall bekämpas med alla medel. Speciella insatser måste också till i särskilt utsatta regioner.

Främst måste krafttag till för det allra hårdast drabbade länet, Norrbotten. Det är det län som efter sex års borgerligt styre nu hotas av en sysselsättningskatastrof, där hela samhällen hotas. Under de borgerliga regeringarnas tid har tusentals arbetstillfällen försvunnit bara inom länets stål- och verkstadsindustri.

De borgerligas inställning till Norrbottens basindustrier har varit synnerligen passiv.

Även om det f. n. är problem på järnmalmsbrytningens område, så finns det ett värdefullt kunnande att utveckla på gruv- och mineralområdet. Det är därför bra att regeringen nu har tagit itu med ett särskilt investeringsprogram för gruv- och mineralindustrin.

Ett annat område i Norrbotten där insatserna efter de sex förlorade åren släpar efter är länets stålindustri. Sedan SSAB bildades 1978 har de borgerliga vägrat att sätta politisk kraft bakom orden när det gäller att sätta fart på utvecklingen vid järnverket i Luleå. När Svenskt Stål bildades antogs en strukturplan som skulle fullföljas, bl. a. för att skapa bättre möjligheter att förädla den norrbottniska malmen i länet.

Så har inte skett – tvärtom har förädlingsgraden på järnverkets produkter minskat. Det blev inte, som utlovades, någon upprustning av valsverket, ingen utbyggnad av metallurgin, inget metallurgiskt centrum. I stället ledde avsaknaden av insatser till att 1 300 arbetstillfällen försvann vid järnverket mellan 1976 och 1982.

På det här sättet kan man på område efter område peka ut de negativa effekterna i det norrbottniska näringslivet av ett borgerligt regerande.

Under 1982 fastställde vi socialdemokrater en väl utarbetad plan för Norrbotten. I den konstaterar vi att länet är en mycket viktig del i det svenska

folkhushållet. Genom sitt arbete tar Norrbottens befolkning till vara länets naturtillgångar: malmer, stål, skogsprodukter och vattenkraft. Miljardvärden har därigenom under decennier tillförts det svenska folkhushållet. På en avgörande punkt skiljer sig människornas livsvillkor i Norrbotten från förhållandena i riket i övrigt. Det gäller rätten till arbete. Nedgången i Norrbotten har genom den förda borgerliga politiken tillåtits gå alltför långt. Utvecklingen i länet kan vändas först efter ett brett angrepp mot orsakerna till den nuvarande sysselsättningskrisen. Därför har vår utvecklingsplan för Norrbotten tillkommit. Planen består av fem steg, och beträffande det femte steget, som innebär omedelbara arbetsmarknadspolitiska insatser, har till vissa delar beslut redan fattats.

Det är med tillfredsställelse jag noterar att arbetet med den s. k. Norrbottenspropositionen nu pågår för fullt i departementen och att den utvecklingsplan för Norrbotten som väljarna har gett sitt fulla stöd ligger till grund för utarbetandet av denna proposition.

Norrbotten behöver ett verkligt avstamp på bl. a. investeringssidan – i basnäringarna – om länets framtid skall kunna räddas. Det är min övertygelse att en socialdemokratisk politik, byggd på solidaritetens grund, klarar den uppgiften, så att även befolkningen i vårt nordligaste län skall ges en chans till arbete och utveckling.

Norrbottningarna är liksom landets befolkning i övrigt villiga att hjälpa till att arbeta landet ur krisen, bara de får den möjligheten – att delta i arbetet.

Genom de kunskaper om länets utvecklingsmöjligheter som tillförts departementen genom bl. a. utarbetandet av utvecklingsplanen för Norrbotten finns det nu verkliga möjligheter att sätta fart på länets näringsliv. Efter sex år av borgerlig löfteskarusell är jag nu övertygad om att de regeringsförslag som under våren läggs på riksdagens bord kommer att ge även Norrbottens befolkning en rimlig chans att delta i uppbyggnadsarbetet av landets ekonomi och välfärd.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

10 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställts

den 3 februari

1982/83:64 av *Doris Håvik* (s) till civilministern om administrationen av de statligt anställdas sjukfrånvaro:

Inom civildepartementet utreder man just nu ett förslag, som innebär att det s. k. arbetsgivarinträdet vidgas kraftigt. Enligt den propositionsförteckning som regeringen nyligen förelagt riksdagen kan förslaget eventuellt resultera i en proposition i mitten av mars.

Enligt uppgifter som jag har fått innebär förslaget att de statliga myndigheterna helt skall ta hand om administrationen av de anställdas sjukfrånvaro. De skall inte bara – som är fallet i dag – sköta frånvarorapporteringen. De skall också ta över läkarintygsprövning, prövning av rätt till ersättning, sjukkontroll och utredning i rehabiliteringsärenden från försäkringskassorna. Vid sidan av den allmänna försäkringen skulle det således komma att skapas en särskild sjukförsäkring för statsanställda. Den enda kvarvarande anknytningen till den allmänna försäkringen i detta avseende skulle bli att myndigheterna efter rapportering till riksförsäkringsverkets dator fick kompensation från försäkringen för utlagd dagpenning.

Förslaget bygger enligt uppgift på en vidareutveckling av det statliga lönesystemet SLÖR och att Statshälsan ställs till myndigheternas förfogande för de nya uppgifter som överförs från försäkringskassan. Genom förslaget anser man sig göra en besparing på ca 90 milj. kr. – huvuddelen av detta på försäkringskassorna, som skulle minska sitt personalbehov med ca 500 årsarbetare. Någon nämnvärd personalökning vid myndigheterna skulle enligt förslaget inte behöva ske.

Jag vill med anknytning till den pågående utredningens förslag ställa några frågor till civilministern:

1. Hur kan det vara möjligt att den totala samhällskostnaden blir mindre om sjukfallsadministrationen sköts av en stor mängd stora och små statliga myndigheter med sinsemellan mycket varierande förutsättningar än om den handhas av 26 försäkringskassor med mycket enhetliga förutsättningar? Hur kan myndigheterna till en lägre kostnad bygga upp den försäkringsmässiga och medicinska kompetens, det kontaktnät med medicinsk och annan expertis och det samarbete med rehabiliterande organ som försäkringskassorna i dag har?

2. Hur skall arbetet med t. ex. sjukfallsadministration, sjukkontroll, försäkringsmässig bedömning och rehabiliteringsutredningar fördelas mellan myndigheterna och Statshälsan? Vad får det för konsekvenser för Statshälsans framtida möjligheter att tidigt upptäcka tecken på ohälsa hos enskilda och ute på arbetsplatser? Eller har man tänkt sätta in ökade resurser, och vad kostar det i så fall?

3. Är det lämpligt att blanda samman arbetsgivarens ansvar för den enskilde med det ansvar han också har för att leda en effektiv och rationell organisation? Finns det inte en risk för att effektivitetskraven ibland får överhanden och att förtidspensionering blir ett frestande alternativ till rehabilitering och arbetsplatsanpassning? Är inte försäkringskassans neutrala roll en bättre garanti för den enskildes rättssäkerhet i detta fall?

4. Sedan mycket lång tid tillbaka har det varit en strävan att socialförsäkringen skall vara *allmän*, dvs. att alla skall omfattas av så långt som möjligt likartade regler. Hur stämmer den pågående utredningens inriktning överens med denna målsättning? Innebär egentligen inte förslaget att den *allmänna* försäkringen bryts sönder och att fältet lämnas öppet för andra arbetsgivare (till slut den privata sektorn) att göra anspråk på en egen sjukfallsadministration?

5. Hur skall tillsynen av de statliga myndigheternas sjukfallsadministration ordnas? För kraven på enhetlig tillämpning och likhet inför lagen är väl lika stränga här som hos försäkringskassorna?

6. Samtliga riksdagspartier och en rad betydelsefulla organisationer i samhället är i dag överens om att socialförsäkringen på olika sätt bör samordnas. Hur överensstämmer den pågående utredningens tankegångar med dessa intentioner?

11 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställts

den 3 februari

1982/83:254 av *Rune Rydén* (m) till utbildningsministern om gymnasieskolans dimensionering:

I budgetpropositionen på s. 217 säger statsrådet: De förslag jag lägger fram i det följande tar sikte på att dimensionera gymnasieskolan dels efter ungdomarnas intresse av olika utbildningar, dels efter den kunskap som nu finns om arbetsmarknadens behov, dels ock efter kommunernas möjligheter att anordna utbildning.

Vidare har statsrådet sagt i en intervju i Sydsvenska Dagbladet den 8 januari 1983 "att studiemotivationen betyder så mycket att förstahandsvalet ibland måste tillgodoses till varje pris".

Innebär dessa två uttalanden att kommuner, exempelvis Lunds kommun med ett stort antal sökande på vissa linjer, kommer att få en ökad valfrihet att tillgodose elevernas intressen inom ramen för kommunens möjligheter att ordna olika gymnasielinjer?

1982/83:255 av *Paul Lestander* (vpk) till kommunikationsministern om underhållet av långtidsparkeringar och naturrastplatser vid vissa vägar:

Långtidsparkeringar och naturrastplatser vid de två mellanriksvägarna, Silvervägen i Arjeplogs kommun och vägen Kiruna–Narvik, har i viss omfattning färdigställts. Tolv har anlagts efter Kirunavägen och nio i Arjeplog. De har anlagts dels av trafiksäkerhetsskäl, dels för det rörliga friluftslivets behov, dels för att främja en nationell och internationell turism. Skötsel och snöröjning har hittills ombesörjts av Arjeplogs och Kiruna kommuner. I en framställning till regeringen den 18 december 1981 har länsstyrelsen i Norrbottens län enhälligt ställt sig bakom kravet att naturrastplatserna och långtidsparkeringarna med tillämpning av 2 § väglagen intas under allmänt underhåll.

Jag vill därför till kommunikationsministern ställa följande fråga:

Kommer kommunikationsministern att tillse att naturrastplatser och

långtidsparkeringar vid nämnda vägar med tillämpning av 2 § i väglagen intas för allmänt underhåll?

Om en sådan lösning inte kan påräknas, är kommunikationsministern beredd att vidta andra åtgärder som tillfredsställer anspråken att staten tar över kostnaderna för skötsel och underhåll av dessa vägområden?

1982/83:256 av *Margareta Persson* (s) till statsrådet Anita Gradin om reglerna för uppehållstillstånd för vissa grupper av utländska kvinnor:

Invandrarkvinnor som kommer till Sverige och får stanna på grund av äktenskap kan hamna i mycket svåra situationer. Under de senaste dagarna har detta framkommit på ett upprörande sätt, genom utvisningen av egyptiskan Shadia El Badawy.

Kvinnor som utsätts för misshandel riskerar uppenbarligen fortfarande att bli utvisade, om inte äktenskapet varat i minst två år. Detta trots att både förra invandrarministern Karin Andersson och nuvarande invandrarministern deklarerat att man i misshandelsfall inte skall haka upp sig på tvåårsgränsen. Ändå har en utvisning nu skett som tycks ha misshandel som bakomliggande orsak – det var skälet till att kvinnan bröt upp från sitt äktenskap.

Mot bakgrund av detta vill jag ställa följande fråga till statsrådet Anita Gradin:

Vilken praxis använder regeringen och invandrarverket när man bedömer uppehållstillstånd för utländska kvinnor som tagit ut skilsmässa efter kortvariga äktenskap på grund av misshandel eller hot om detta?

1982/83:257 av *Elisabeth Fleetwood* (m) till kommunikationsministern om principerna för tillstånd till linjetrafik med taxi:

Med anledning av att Folke Pudas, Armasjärvi, f. n. genomför en hungerstrejk på Sergels torg med motivering att hans son Bengt på ett oriktigt sätt fråntagits sitt tillstånd till linjetrafik ber jag att få ställa följande fråga till statsrådet:

Anser statsrådet att det i yrkestrafiklagen finns stöd för ett beslut som innebär att innehavare mister sitt trafiktillstånd trots att ingen kritik har kunnat riktas mot trafikförsörjning eller mot hur trafiken sköts?

12 § Kammaren åtskildes kl. 17.57.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert